

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
HİNDOLOJİ BİLİM DALI**

**ESKİ ÇAĞ HİNT TARİHİ:
MAHĀCANAPADALAR VE MAGADHA KRALLIĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Derya KESKİN

Ankara-2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
HİNDOLOJİ BİLİM DALI**

**ESKİ ÇAĞ HİNT TARİHİ:
MAHĀCANAPADALAR VE MAGADHA KRALLIĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Derya KESKİN

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. H. Derya CAN

Ankara-2021

(Bu Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) aracılığıyla, ‘2211 Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı’ kapsamında desteklenmiştir.)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
HİNDOLOJİ BİLİM DALI

ESKİ ÇAĞ HİNT TARİHİ:
MAHĀCANAPADALAR VE MAGADHA KRALLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H. Derya CAN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. H. Derya CAN**
- 2- Doç. Dr. Yalçın KAYALI**
- 3- Doç. Dr. M. Melis SAVAŞ**

Tez Savunması Tarihi:

04.06.20201

(Bu Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) aracılığıyla, '2211 Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı' kapsamında desteklenmiştir.)

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Prof. Dr. H. Derya CAN danışmanlığında hazırladığım “Eski Çağ Hint Tarihi: Mahācanapadalar ve Magadha Krallığı (Ankara-2021)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 07.07.2021

Derya Keskin

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖN SÖZ	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
1. Tezin Konusu	1
2. Tezin Amacı ve Önemi	3
3. Araştırma Sorunları.....	4
4. Yöntem ve Sınırlılıklar.....	5
1. BÖLÜM.....	9
ANTİK HİNDİSTAN'DA İLK DEVLETLERİN OLUŞUMU	9
1.1. Canapadanın Anlamı.....	10
1.2. Canapada/Mahācanapadalara Ait Kaynaklar.....	11
1.3. Canapadalar Dönemi.....	19
1.4. Canapadaların Yapısı.....	21
1.5. Canapadaların Mahācanapadalara Dönüşümü.....	28
1.6. Mahācanapadaların Yapısı.....	32
1.6.1. Sosyal Yapı ve Nüfus.....	32
1.6.2. Hükümet ve İdari Yapı.....	36
1.6.3. Askeri Yapı	45
2. BÖLÜM.....	47
MAHĀCANAPADA DEVLETLERİ.....	47

2.1.	Aṅga	51
2.2.	Kāśī.....	54
2.3.	Kosala.....	56
2.4.	Vatsa.....	60
2.5.	Avanti.....	62
2.6.	Vṛci.....	65
2.7.	Malla	69
2.8.	Kuru	71
2.9.	Pañçāla	72
2.10.	Çedi (Çeti)	73
2.11.	Matsya	75
2.12.	Şūrasena	76
2.13.	Aṣvakā	77
2.14.	Gandhāra	79
2.15.	Kāmboca	80
3.	BÖLÜM.....	82
	MAGADHA KRALLIĞI	82
3.1.	Vedik ve Epik Kaynaklarda Magadha Adının İzleri	83
3.2.	Magadha Krallığı'nın Tarihsel Geçmişi	89
3.3.	Magadha Toprakları	96
3.4.	Kral Bimbisāra.....	99

3.4.1. Bimbisāra Döneminde Magadha'nın Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Koşulları.....	106
3.4.2. Bimbisāra'nın Ölümü	110
3.5. Acātaşatru (Kūṇika)	111
3.5.1. Acātaşatru Döneminde Magadha Krallığı.....	117
3.6. Acātaşatru'nun Halefleri ve Magadha Krallığı'nın Yıkılması....	122
3.7. Magadha Krallığı'nın Başkentleri	128
3.7.1. Rācagṛha	128
3.7.2. Pāṭaliputra	132
SONUÇ	135
KAYNAKÇA.....	145
ÖZET	154
ABSTRACT	155

ÖN SÖZ

Antik Dönem Hindistan Tarihi ile ilgili araştırmalar, genellikle mevcut kaynakların eksikliğine dair bir kavrayışla başlar. Bu kaynakların eksikliği, dünyanın en köklü tarihsel geçmişlerinden birine sahip olduğuna inanılan Hindistan topraklarının, bizler için okunabilir hale gelmesinin önündeki en büyük engeldir. Eski Çağ Hindistan Tarihi'ne ait bu tez kapsamında ele aldığımız söz konusu tarihsel peridyodu aydınlatacak, detaylandırılmış Türkçe kaynaklar ne yazık ki bulunmamaktadır. Bu yüzden araştırma konumuz kapsamında daha önceden herhangi bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle 'Mahācanapadalar ve Magadha Krallığı' dönemini ayrıntılarıyla çalışmaya değer bulduk.

Üç bölümden oluşan bu tezimizin; birinci bölümünde, Hint kıtasının kuzeyine giren Āri göçebe topluluklarının, yerleştikleri bu topraklarda, uzun bir periyodun ardından sırasıyla cana, canapada ve mahācanapada isimlerini alarak gelişmesine dair olan süreci inceledik. İlk başlarda kabile toplulukları olarak karşımıza çıkan bu sosyal yapının, zamanla küçük şehir devletlerine, ardından yerel krallıklara dönüşüm sürecini ele alarak söz konusu yapıları pek çok yönden araştırdık. İkinci bölümde sayıları on altı olarak kabul gören mahācanapada devletlerini, daha spesifik bilgileri ve birbirileri ile ilişkileri bağlamında teker teker çalıştık. Üçüncü bölümde ise mahācanapadalar arasında politik, askeri ve ekonomik vb. alanlarda en üstünü olarak kabul edilen, Hint siyasi tarihinin ilk büyük krallığını ele aldık. Magadha Krallığı, söz konusu coğrafyada o zamana kadar kurulmuş olan ilk büyük monarşik yapıdır. Bu krallığa dair bilgilerle, aynı dönemde temelleri atılan Buddhizm ve Cainizm inançlarının ilgili tarihsel süreçteki rolü, çalışma kapsamında sentezlenmiştir. Yüksek lisans tezi çalışmalarımızı sürdüğümüz süreç boyunca, benden bilgisini, ilgisini, yardımlarını esirgemeyen; sabrı

ve hoşgörüyle her daim beni destekleyen; araştırmalarımı daha iyi hale getirmemde bana yol gösteren kıymetli tez danışmanım, Prof. Dr. H. Derya CAN’a sonsuz saygı ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Kıymetli hocam Doç. Dr. Yalçın KAYALI’ya; ‘Antik Dönem Hindistan Tarihi’ çalışmalarına öncülük ettiği ve beni de bu konuda çalışmaya yöreklendirdiği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Lisans ve lisansüstü eğitimim süresince bilgilerinden yararlandığım değerli hocam Prof. Dr. Korhan KAYA’ya; lisans eğitimime sağladığı katkılardan dolayı değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Esra KÖKDEMİR’e de ayrıca teşekkürlerimi sunmak isterim. Son olarak, tez yazım sürecimde benden sabrını ve manevi desteğini esirgemeyen sevgili kız kardeşim Damla Keskin’e teşekkür ederim.

Bu tez; Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı’nın (BİDEB), tarafıma vermeyi uygun gördüğü ‘2211 Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı’ aracılığıyla desteklenmiştir. Bu vesileyle bu burs programına kayıt yaptırmam konusunda yol gösteren hocam Doç. Dr. Yalçın KAYALI’yı bir kez daha anmak isterim.

Hindoloji Bilimi ışığında çalıştığımız bu tezin; canapada ve mahācanapada adlı siyasi oluşumları, Magadha Krallığı ve söz konusu tarihsel sürecin Buddhist-Cainist inanç sistemleriyle olan tarihsel bağları ve etkileşimleriyle ilgili ele alınan ilk kapsamlı çalışma olması bakımından önemli olduğunu düşünmekteyiz.

KISALTMALAR

Ait. Brāh. : Aitareya Brāhmaṇa.

Añ. Nik. : Aṅguttara Nikāya.

Ath. : Atharvaveda.

Bhā. P. : Bhāgavata Purāṇa.

Br. P. : Brahmāṇḍa Purāṇa.

Bkz. : Bakınız.

Çev. : Çeviren.

Dīg. Nik. :Dīgha Nikāya.

Dīp. : Dīpavaṃṣa.

Ed. : Editör.

Jāt. : Cātaka.

Mah. : Mahāvaṃṣa.

Mhb. : Mahābhārata Destanı.

Rām. : Rāmayāṇa Destanı.

Pab. S. : Pabbaccā Sūta.

Sam. Nik. :Saṃyutta Nikāya.

Şat. Brāh. : Şatapatha Brāhmaṇa.

Skr. : Sanskrit.

RV. : Ṛgveda.

Trans.: Translated.

V. P. : Vāyu Purāṇa.

GİRİŞ

1. Tezin Konusu

MÖ 2000’li yıllarda bugünkü Pencap toprakları ve İndus Vadisi üzerinden Kuzey Hindistan’a girdiği düşünülen Âri topluluklar (Renou, 2016: 9), MÖ 1200’lü yıllarda özellikle Ganj Vadisi çevresine kadar yerleşmiş (Eliade, 2003: 233); ardından Hint alt kıtasının güneyine doğru ilerlemişlerdir. Kshatriya kabilelerin önderliğinde göç eden bu topluluklar, yeni yerleşim alanlarına kendi kabilelerinin isimlerini vermişlerdir. Bu kabileler, Sanskrit bir sözcük olan *cana* terimiyle adlandırılmaktadır. Canalar, Vedic dönemdeki göçebe insan topluluklarını ifade eder. Zamanla göçebe karakterinden sıyrılıp yarı göçebe hayata ve sonrasında yerleşik düzene geçen canalar, yaşanan dönüşümün sonucunda *canapada* olarak adlandırılmışlardır. Canapada olarak kullanılan ifade, bir kabilenin yerleşik düzenine ve yerleştiği topraklara karşılık gelmektedir. Tarihsel süreçler devingendir; dönüşüme ve gelişime açıktır. Canapadalar zamanla kabile bağlarından kopup, siyasi yönlerini askeri güçleriyle desteklemişlerdir. Bu durumun sonucunda da *mahācanapada* adı verilen daha büyük şehir devletlerine, bölgesel krallıklara ve cumhuriyetçi¹ idari birimlere dönüşmüşlerdir.

¹ TDK’nin sözlüğünde; “Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi” olarak karşılık bulan cumhuriyet terimini tezimizin içerisinde sıklıkla kullanmış bulunmaktayız. Elbette Hindistan’da, MÖ binli yıllar dolaylarında çağdaş anlamda var olan tarzdaki cumhuriyet yapısından söz etmek doğru olmaz. Buna rağmen bu terminolojiye başvurmamızın sebebi, söz konusu dönemdeki özellikleri itibarıyla bazı yönetimlerin cumhuriyet yönetimine yakın bir idari yapıyı kullanmalarındır. Mahācanapadalar dönemine gelene kadar bazı canapadalarda genellikle halkın seçimlerde de etkili olduğu oligarşik bir meclis kavramı söz konusu olduğunu görmekteyiz. Bir süre sonra kimi canapadalarda halk yetkisi tamamen ortadan kalkmış; ya aristokrasinin gücü artırılmış ya da güç tamamen monarşi kurumuna devredilmiştir. Mahācanapadalar

Çalışmamızın konusunu genel olarak; kabile kökenli birer küçük şehir devleti ya da krallık olduğu ifade edilen canapada adlı siyasi ve toplumsal yapıların oluşum süreçleri; bu yapılar arasında gelişmişlik bakımından daha ileri olarak nitelendirilen mahācanapadaların listeleri ve özellikleri; mahācanapadalar arasından sıyrılarak gelişmiş bir devlet haline gelmiş olan Magadha Krallığı'nın tarihsel yapısının incelenmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda canapadalar ile başlayan yerel devletler döneminden Magadha Krallığı'nın kurulmasına kadar geçen süreç boyunca Antik Dönem Hindistan Tarihi, özellikle Kuzey Hindistan'ın sahip olduğu koşulları kapsayacak şekilde araştırılmıştır.

MÖ 4. yüzyılda yaşamış olan Sanskrit dilbilimci Pāṇini'ye göre Pāṇçala kelimesi, bir Kshatriya kabilesi olan Pāṇçala'nın işgal ettiği toprakları veya krallığı ifade eder. Pāṇçala canapadasını, MÖ 6. yüzyıla geldiğimizde Pāṇçala mahācanapadasına dönüşmüş olarak görmekteyiz. Kökeni MÖ 1500'lere tarihlendirilen din, hukuk, politika, dil gibi konular üzerine oluşturulmuş Veda metinleri ve Sūtralar, bu gibi canalar ve canapadalar hakkında kültürel, sosyal, dini, politik anlamda çok fazla referans sağlamaktadırlar. Daha sonraki yüzyıllarda oluşturulan Brāhmaṇalar, Destanlar, Purāṇalar ile Buddhist ve Jainist döneme ait kutsal metinler; kökenleri bu kabilelere dayanan, onların gelişmesiyle ortaya çıkan mahācanapada isimli yerel devletler

döneminde ise özellikle *gaṇa-saṃgha* ifadeleriyle karşılık bulan bir devlet yapısı karşımıza çıkmaktadır. Bu devlet yapısına sahip olan yönetimler, yabancı kaynaklarda 'republic/republican' ifadeleriyle aktarılmaktadır. Bu terimlerin dilimizdeki karşılığı olan 'cumhuriyet/cumhuriyetçi' ifadeleri, söz konusu yönetimler için kullanılmıştır. Özellikle *saṃgha* ifadesi, ele aldığımız dönemde bir cumhuriyet veya krallıktaki bir yönetim meclisini belirtmek için kullanılmıştır. Thapar, *gaṇa-saṃgha*'yı ön-devlet yapılarından biri olarak nitelendirir Bu yönetimin bir krallığa benzemediğini söyler; çünkü güç tek elde toplanmamıştır; toplumda tabakalaşma sınırlıdır; yönetimin ve zorlayıcı otoritenin yetkileri geniş değildir (Thapar, 2003: 137).

vekrallıklar hakkında oldukça kıymetli bilgiler içermektedir. Bu sayede Pāñçala canasında gördüğümüz değişim sürecine benzer örnekleri çoğaltabilmekteyiz.

2. Tezin Amacı ve Önemi

Çalışmamızın öncelikli amacı; araştırma konusu dâhilinde sıkça karşılaşıcağımız bu siyasi yapıların farklı özellikleriyle birlikte ele alınması ve karşılıklı ilişkileri bağlamında tarihsel süreçteki yerlerinin incelenmesi olmuştur. Bu çalışma yapılırken, çağdaş tarih analizlerine ek olarak pek çok yönden geçmişi aydınlatmaları sebebiyle söz konusu dönemlere ait kutsal metinler ile edebi eserlerdeki verilerden de faydalanılmıştır. Ortaya çıktıkları devirler ve coğrafi koşullar bakımından araştırma alanımıza katmamız gereken Buddhist ve Cainist metinler; mahācanapadalar ve Magadha Krallığı ile örtüştükleri alanlar boyunca tezin içeriğine dâhil edilmiş olup, söz konusu metinlerden araştırma konumuzla ilgili veriler elde edilip sunulmuştur. Ardından Magadha Krallığı'nın, Eski Çağ Hindistan Tarihi'ndeki yeri ve önemi araştırılmış; elde edilen bulgular ışığında dönemin geçmişine ait bilgiler ve ilgili alandaki tarihsel bağlam, bir sentez olarak ortaya koyulmuştur.

Çalışma konumuza dair bilgilerin temelini oluşturan eski çağ edebi eserlerinde, bu yapılara dair bilgilerin değişiklik gösterdiği ve çeşitlendiği gözlemlenmiştir. Bu farklılıklar analiz edilerek çalışmamız zenginleştirilmiştir. Araştırma konumuzu kapsayan dönemde ortaya çıkmış olup, hala da varlığını sürdüren Buddhizm ve Cainizm inançlarının, adı geçen yönetimlerle olan bağlarına sıklıkla değinilmiştir. Tezimiz kapsamındaki söz konusu dönemlerle ilgili olarak yapılmış olan bu ayrıntılı araştırma aracılığıyla; Eski Çağ Hint Tarihi çalışmaları süresince karşımıza çıkacak olan pek

çokkavram ve kuramla ilgili veriler derlenmiştir. İlgili döneme ait çok sayıdaki tarihsel olay, kronolojik olarak işlenip açıklanmıştır.

Tezimizin, Antik Dönem Hindistan Tarihi kapsamında, canapadalar dönemiyle başlayıp Hindistan'ın ilk büyük krallığının yıkılmasına kadar giden süreci ele alan ilk kapsamlı çalışma olması bakımından önemli olduğu kanaatindeyiz.

3. Araştırma Sorunları

Tez çalışmamız aracılığıyla araştırdığımız ve cevap bulduğumuz araştırma sorunlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Cana, canapada ve mahācanapada nedir?
- Canapada ve mahācanapada olarak adlandırılan yönetimlerinin yer aldığı tarihi ve edebi kaynaklar nelerdir?
- Bu yönetimler hakkında bilgiler içeren tarihi ve edebi kaynaklardaki veriler ne oranda örtüşmektedir?
- Mahācanapada yönetimlerinin sahip olduğu sosyal, ekonomik, siyasi, askeri özellikler nelerdir?
- Canapada ve mahācanapada yönetimlerinin Eski Çağ Hint Tarihi açısından önemi nedir?
- Magadha Krallığı'nın kökeni ile ilgili hipotezler nelerdir?
- Magadha Krallığı'nı diğer mahācanapadalardan üstün kılan özellikleri nelerdir?
- Magadha Krallığı'nın sahip olduğu sosyal, ekonomik, siyasi, askeri özellikler nelerdir?
- Tarihi ve edebi kaynaklarda yer alan Magadha Krallığı'na dair bilgiler ne oranda örtüşmektedir?

- Magadha Krallığı'nın Eski Çağ Hint Tarihi açısından önemi nedir?
- Mahācanapadalar ve Magadha Krallığı dönemindeki Buddhizm ve Cainizm inançlarının varlığının bu devletler açısından önemi nedir?

4. Yöntem ve Sınırlılıklar

Hindistan'ın antik dönemlerine ait elimizde bulunan en kesin tarih, Büyük İskender'in Hint topraklarını istilasını kaydedilen MÖ 326 yılıdır. Bu tarihten biraz daha geriye götürebileceğimiz MÖ 6. yüzyıl dolayları; inanca dayanan kaygılarla oluşturulmuş olmakla birlikte dönem koşullarını da ayrıntılı biçimde yansıtan Brāhmaṇalar, Buddhist ve Cainist kaynaklar sayesinde daha somut veriler edinebildiğimiz bir dönemdir. “MÖ 800-500 arası dönemde oluşturulduğu düşünülen ve Veda sonrası döneme ait olan *Brāhmaṇalar*, mahācanapadaların Hindistan'da hâkim olduğu süreçte meydana getirilmiş olan önemli bir edebi-dini koleksiyondur (Kayalı, 2018: 49)”. Tam da bu süreçler aralığına yerleştirebildiğimiz Kuzey Hindistan'ın Mahācanapadalar Dönemi; bu dönemdeki olaylara ait ilk elden kayıtların tutulmamış olması sebebiyle, dini amaçlara hizmet etmek için yazılmış bu kaynaklar sayesinde aydınlatılabilmektedir. Brāhmaṇizme ait kaynaklar ile Buddhist ve Cainist kayıtlar, doğal olarak dini hareketliliğin en aktif olduğu toprakların kayıtlarını daha sağlam tutmuşlardır. İnançlarını ve fikirlerini, misyonerlik amacıyla başka topraklara yaymak isteyen rahiplerin, keşişlerin sık sık farklı toprakları ziyaret ettiklerini görmekteyiz. Bu durum; farklı toprakların birbirleriyle olan ilişkilerinin kaydedilmesine olanak sağlamıştır. Kimi zaman uyumsuz ifadeler sunan bu kaynaklardan yola çıkarak tamamen tutarlı ve kesin tarihi bilgiler sunmak kolay değildir. Yine de bu çelişkiler, geçmişe ışık tutmaları sayesinde onların elimizdeki en kıymetli kayıtlar olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Oldukça eski bir döneme ait tarih konulu bu çalışmada, söz konusu dönemin eskiliği göz önüne alındığında; gözlem, görüşme, örnek olay incelemesi, anket gibi teknikler kullanılamamıştır. Bu nedenle tarih araştırmalarına uygun olarak, kaynak tarama, sınıflandırma, tahlil etme, eleştiri gibi yöntemlerden faydalanılmıştır. Çalışmamızın araştırma evreni olarak Eski Çağ Hindistan Siyasi ve Kültür Tarihi belirlenmiş olup örneklem olarak Magadha Krallığı Dönemi ve krallığın oluşum döneminin öncesini kapsayan tarihsel süreç ele alınmıştır.

Çalışmamız dâhilinde bizi sonuca götürecek olan bilgilere ulaşmak için yoğun ve gerekli bir yazılı ve basılı kaynak taraması gerçekleştirilmiştir. Ele aldığımız konunun çok eski bir döneme uzanması, o dönemde tarih kaydı tutuculuğuna gerekli değerin verilmemesi, konumuzla ilgili bilgilere ulaştığımız bazı tarihi kaynaklar ve edebi eserlerde karşılaştığımız tutarsızlıklar; çalışmamızı hem zenginleştiren hem de sınırlandıran unsurlar olarak karşımıza çıkmıştır. Yukarıda belirtilen sorulara çözüm bulabilmek amacıyla farklı dönemler ve geleneklerde oluşturulmuş dini, edebi, kültürel içerikli eski çağa ait kayıtlar ile bu kaynakların analizi sonucu ortaya koyulan çağdaş dönemde kaleme alınmış tarih kitapları incelenmiştir. İncelediğimiz kaynakların bazılarını aşağıdaki gibi birkaç sınıf altında derlemek mümkündür.

Öncelikle bu çalışmada, Vedalar dönemine ait olan, *Rgveda* ve *Atharvaveda* ile Vedik izlerin sürdürüldüğü *Brāhmaṇalar* ve *Upanishadlar* isimli eserlerden faydalanılmıştır. Daha geç dönemlerde yazıya geçirilen Hindistan'ın ünlü destanları *Mahābhārata* ve *Rāmāyaṇa Destanları* ile *Vāyu*, *Vāmana* gibi bazı purāṇalara da sıkça başvurulmuştur. Dilbilim çalışmaları olarak bilinen Sanskrit gramercilerin oluşturdukları, *Astādhyāyī*, *Mahābhāṣya* ve *Nirukta* gibi eserlere de atıfta bulunulmuştur.

İnsan davranışları üzerine oluşturulmuş siyasi içerikli bir metin olan *Pañcatantra*, tezimizde faydalandığımız bir başka kaynaktır. Çalışmamızda bu eserin; tez danışmanım Prof. Dr. H. Derya Can tarafından dilimize aktarılan varyantı kullanılmıştır. Devlet idaresi, ekonomi, askeri konularda önemli bir kayıt olan *Arthashāstra* adlı eser de, döneme ait siyasi örgütsel düzenin anlaşılmasında çalışmamıza katkı sağlamıştır.

Özellikle Buddhizm ve Cainizm inancının çalışma konumuzun kapsadığı dönemde ortaya çıkmaları, bu inanç sistemlerine ait çok sayıda kaynağı kullanmamıza olanak sağlamıştır. Faydalandığımız Buddhist kaynaklar arasında; *Mahāvamṣa*, *Dīpavamṣa*, *Cātakalar*, *Mahāvastu*, *Dīgha Nīkaya*, *Aṅguttara Nīkaya*, *Sūta Nipāta* gibi eserler sayılabilir. Yararlandığımız en önemli Cainist kaynaklar ise, *Bhagavatī Sūtra* ile *Caina Sūtralardır*.

Çağdaş dönemde oluşturulan tarih kitapları, kapsadıkları detaylı analizler sayesinde bu çalışmayı anlamlandırmamızda bize kolaylıklar sağlamıştır. Editörlüğünü R. C. Majumdar'ın yapmış olduğu *The History and Culture of the Indian People* adlı tarih kitapları serisinin *The Age of Imperial Unity* adlı cildinden, çalışmamızla ilgili yer alan kısımlara sıkça başvurulmuştur. Ayrıca editörlüğünü E. J. Rapson'un yapmış olduğu *The Cambridge History of India* adlı eserinin ilk cildi ile *Ancient India* isimli çalışması, Eski Çağ Hint Tarihi hakkında bilgi veren değerli bir kaynak olması nedeniyle çalışmamızda başvuru kaynaklardan biri olmuştur. Önemli bir Buddhizm tarihçisi olan Rhys Davids ile antik dönem kabile araştırmacısı Bimala Churn Law'ın çok sayıdaki kitabından da yararlanılmış bulunmaktayız.

Sırasıyla MS 4. ve 7. yüzyıllarda yaşadıkları bilinen Çinli Buddhist gezginler Fa-Hien ile Hiuen Tsiang'ın Hindistan'a yaptıkları geziler sırasında tuttıkları kayıtlar ise, farklı ülkelerden gelen araştırmacıların bakış açılarını ve bilgilerini yansıtmaları sayesinde çalışmamızı zenginleştirmiştir.

1. BÖLÜM

ANTİK HİNDİSTAN'DA İLK DEVLETLERİN OLUŞUMU

Antik dönemde Hindistan'da ilk erken devlet oluşumunun temeli Āri kökenli göçebe kabilelerin Kuzey Hindistan'a yerleşmelerinin ardından atılmıştır. Hint topraklarındaki bu istilânın ardından eski çağa ait ilk devlet yapılarının oluşum sürecinde karşımıza çıkan üç belirgin aşama söz konusudur. Vedik göç dönemine ait az nüfuslu, yarı göçebe kabileler olan 'canalar' ve onların yerleştikleri topraklarda organize olma çabaları bu sürecin birinci aşamasına denk gelmektedir. Bu aşamanın oluşum izlerine ilk kez Hindistan'ın kuzeybatısından, Ganj Vadisine kadar uzanan bölgede rastlanılmaktadır. İkinci aşama; canaların belirli bölgelerde yerleşik hayatı, siyasal, ekonomik vb. alanlarda daha sistematik hale getirmeleriyle ortaya çıkan; 'canapada' ismi verilen çok sayıda kabile krallığının ve yerel yönetimlerin oluşmasıdır. Bu aşama, canapadaların birbirleriyle savaş ve rekabet içerisine girdikleri ilk aşamadır. Aslında bu çekişmeler ve rekabet, Hindistan'da daha sonraları ilk büyük devletlerin doğmasına neden olacak sancılardır. Üçüncü aşama, MÖ 6. yüzyılda Kuzey Hindistan'ın geniş bir kısmına yayılan ve sayıları on altı olarak gösterilen büyük canapadaların (mahācanapadalar) ortaya çıktığı aşamadır. Üçüncü aşama, daha çok emperyalist bir aşamaya karşılık gelmektedir. Çünkü bu dönemde pek çok yönetim arasında, komşu yönetimlerin topraklarını ele geçirme yoluyla yayılma politikası uygulanmıştır. Bu krallıklardan biri olan Magadha, birkaç komşu krallığın ve cumruriyetin topraklarını ilhak ederek diğerlerine karşı üstünlük kurmuş; sonraki dönemlerde kendi topraklarında kurulacak olan ilk büyük Hint imparatorluğuna zemin hazırlamıştır.

Bu aşamaları anlamlandırabilmek için öncelikle her bir sürecin sahip olduğu kavramları ve dinamikleri incelememiz gerekmektedir. Bu amaçla önce canalar ve canapadalara dair, sosyo-kültürel, etnik, politik, dini, askeri özelliklerden bahsedip; ardından aynı kavramlar çerçevesinde mahācanapadaları irdeleyerek bu bağlamda söz konusu yönetimlerin Hindistan tarihindeki önemlerini aktarmaya çalıştık.

1.1. Canapadanın Anlamı

Canapada terimi *cana* ve *pada* olmak üzere iki sözcükten oluşmaktadır. *Cana* sözcüğü; insan, ırk, kabile, halk, millet (Monier-Williams, 1986: 337) anlamlarını taşıırken, *pada* sözcüğü adım, yürüyüş, uzun adımlarla yürüme (Monier-Williams, 1986: 529) anlamına gelir. Yaygın bir biçimde *cana* sözcüğünün herhangi bir halkı ifade etmek için kullanıldığını görmekteyiz. Bu sözcük Veda metinlerinde genel olarak ‘kabile’ anlamını karşılamakla birlikte; belli bir bölgeye ciddi bir şekilde bağlanmadan, göçebe topluluklar olarak yaşayan Vedik dönemdeki insan topluluklarını ve onların değişim süreçlerini de ifade etmektedir (Misra, 1973: 7). *Cana* ve *pada* sözcüklerinin birleşiminden oluşan *canapada* terimi ise; ‘topluluk, halk’ anlamıyla birlikte, ‘bir halkın yerleştiği topraklar, ülke’ anlamı taşımaktadır (Monier-Williams, 1986: 410). Sanskrit ve Pāli kaynaklarda bu kelime; kimi zaman Kāśī, Kosala, Śākala, Madra gibi bir şehir ile ilişkilendirilirken, kimi zaman Śaka, Kekaya, Hūṇa, Kāmboca gibi bir kabilenin adıyla özdeşleştirilir (Nath, 1929: 45).

Kısacası canalar zamanla göçebe özelliklerini yitirmiş; kendi içlerinde ayrı ayrı ailelere bölünmüş insan topluluklarıdır. Daha sonra bu aileler, yerleşik düzene geçtikleri topraklara bağlanmış; o toprakları anavatanları olarak kabul etmişlerdir. *Canapada*

terimi; antik dönemde hem yerleşik hayata geçen toplulukları, hem de bu toplulukların yerleştikleri toprakları karşılamaktadır. Bununla birlikte zamanla kurulacak olan ilk küçük bölge devletleri ile krallıkları ifade etmek için de bu terim kullanılmıştır.

1.2. Canapada/Mahācanapadalara Ait Kaynaklar

Hint tarihi çalışan kişinin, oldukça geç bir döneme kadar (yaklaşık MÖ 3. yüzyıl) kültürel miras ürünlerinden başka ona rehberlik edecek hiçbir şeyi yoktur (Smith, 1921: 44). Eğer çalışılması planlanan söz konusu dönemler antik çağa uzanıyorsa, herhangi bir kronolojik çerçeveden yoksun, belirsiz ve kabataslak bir sonucun ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Hindistan'ın erken tarihine dair bilgi içeren kültürel miras ürünlerinin, kayıtların ve orijinal kaynakların en temel olanı; yerel edebiyatın dayanağı olan kutsal metinlerdir. Tarihsel kayıt tutma amacı güdülmeden, oluşturuldukları döneme ait gerek gerçekçi, gerek tartışmaya açık çok sayıda veriyi içeren bu kaynaklar, incelenen dönemler için bilgi sağlamaları açısından değerlidir. Bununla birlikte yabancı seyyahların Hindistan'daki gezileri boyunca tuttuğu notlar, görece daha tarafsız bakış açısıyla tutulmaları sebebiyle önemli tarihsel kayıtlar olarak kabul edilebilir. Tezimizde yararlandığımız Fa-Hien ve Hiuen Tsinag, MS 4.-7. yüzyıllarda Hindistan'a yaptıkları ziyaretler aracılığıyla edindikleri bilgileri ve gözlemlerini, Hindistan'ın o zamanki koşullarını eski dönemlerdeki tarihsel geçmişleriyle bağdaştırarak aktarmışlardır. Bu seyyahlar, Buddhizm'in doğduğu toprakları yerinde görebilmek ve öğrenebilmek amacıyla Çin'den Hindistan'a gelmişlerdir. Ele aldığımız dönemden yüzyıllar sonra tutulmuş olan bu kayıtlar, bir zamanlar canapadalara ve mahācanapadalara ait topraklara dair tutulan önemli tarihsel ve coğrafi bilgileri içermektedir.

Çağdaş dönemlerde, günümüze yaklaştıkça, bilimsel araştırmalar sonucu elde edilen arkeolojik kanıtlar da, modern tarihçiler tarafından diğer kaynaklarla birleştirilerek, geçmişin detaylı bir analizini ortaya koymaktadır. Biz de geneli edebi eserlerden oluşan pek çok kaynağı incelediğimizde, yaklaşık olarak MÖ 10. ile 3. yüzyıllar arasındaki dönemde Antik Hindistan'da var olmuş ve ortadan kalkmış çok sayıda canapada ile karşılaşmaktayız. Bu canapadalara ait izler, Vedalarda, Brāhmaṇalarda², destan döneminde Rāmāyaṇa³ ile Mahābhārata⁴ destanlarında ve Purāṇa koleksiyonlarında⁵ sıkça yer almaktadır. Ayrıca Erken Dönem Buddhist⁶ ve Jainist⁷ kaynakları da eski Hindistan'daki canapadalar ile ilgili bilgi vermektedir. Bu kaynaklar, canapadaların sosyal, politik, dini ve kültürel yaşamları ile coğrafi konumları hakkında ipuçları içermektedir.

² Vaşalar ve Uşınaralar ile Kurūpañçālaların kralları törenle resmen göreve getirildiler ve krallar rācā olarak adlandırıldılar (*The Aitareya Brāhmaṇam of R̥gveda*, 1922: 356).

³ Onları, Brahmanalalarda, Videhalarda, Malavana'da, Kāşilerde, Kosalalarda ve Magadhalarda, Pundralar ve Aṅgalarda, ipekböceği ve gümüş madenlerinin bolca bulunduğu topraklarda ve denizlerle çevrili dağlar ile şehirlerde arayın (*The Rāmāyaṇa*, 1957: 273).

⁴ Ve bu yedi savaşçı, Kosalaların hükümdarı Vrihadvala, Magadha'nın Cayatsena'sı ve Salya'nın cesur oğlu olan Rukmaratha, Avantı'den Vinda ve Anuvinda, Kambocaların kralı Sudakshina, Sindhuların hükümdarı ve Vrihadkshatra'nın akrabası Cayadratha idi (*The Mahābhārata*, 1887: 168).

⁵ Matsya, Kuşatta, Kuṇi, Kuṇḍala, Pañçāla, Kāşī, Kosala, Vrika, ... Madhyadeşa'nın (Merkez bölge) canapadalarıdır. ... "Aṅga, Vaṅga, Mugdarava, ... Māla, Magadha ve Gonanda doğunun canapadalarıdır (*The Vāmana Purāṇa*, 1967: 72).

⁶ Bhikkhuların ikametgâhlarının düzenlenmesinde becerikli olan Malla Prensi Dabba, bhikkhu öğrencilerim arasında en önde gelendir (*Ekaka & Duka Nipāta*, 2000: 50). Oradan Magadhalı Kraliçe Vedehī'nin oğlu olan Kral Acātasattu'ya gitti; Bhavaga ile yaptığı konuşmanın her kelimesini krala anlattı (*Catukka Nipāta*, 2003: 344).

⁷ O şehrin (Rācagṛha) sınırının dışında, kuzeydoğu yönünde, Gunasilaka adında bir çaitya vardı. İktidardaki hükümdar (Magadha Kralı) Şrenika idi ve esas eşi Celanā idi (*Bhagavatī Sūtra*, 1973: 3).

Aslında bu kaynaklar aracılığıyla ulaşılan veriler, çoğunlukla birbirleri arasındaki tutarlılık durumu gözetilerek ve yorumlanarak elde edilmiştir. Çünkü doğrudan dönem koşulları ile ilgili net kayıtların tutulduğu bilinçli bir tarih yazıcılığı o dönemde ne yazık ki yapılmamıştır. Bu da, söz konusu eserlerin detaylıca incelenip yorumlanması yoluyla ortaya çıkan analizlerin, en güvenilir tarihsel veriler olarak yorumlanması sonucunu doğurmaktadır. Elbette her ürünlerdeki bilginin gerçekliği tartışılabilir; araştırmalar yoluyla öne sürülen tezler çürütülebilir. Fakat bu kaynakların dönem ürünleri olduğunu göz ardı edemeyiz. Bu da oluşturuldukları döneme ait kaynaklardaki söz konusu bilgilerin, doğrudan reddedilebileceği olasılığını ortadan kaldırır.

Erken dönem Vedik edebiyatı, MÖ 10. yüzyılda Kuzey Hindistan'ın kuzeybatısındaki siyasi koşulları aydınlatır. Bu döneme ait kaynaklarda canalar ve canapadalar hakkında veriler toplamak mümkündür. Söz konusu eserlerde sıklıkla; Kuru, Pañçāla, Videha, Gandhāra, Madra, Matsya, Kāśī ve Kosala gibi canapadaların adı geçmektedir⁸. *Rgveda*⁹ ve *Atharvaveda*¹⁰da canalardan söz edilmektedir. Bu kaynaklarda bahsi geçen halkların yaşamları, alışkanlıkları, inançları, savaşları ile topraklarının özellikleri, komşuları ekonomileri etkili bir şekilde betimlenir.

⁸ “Brāhmaṇalar ve Upanishadlar, Kuzey Hindistan'ın Büyük Canaka (Videha Kralı) Dönemi boyunca var olan siyasi koşullarına ışık tutar. Bu eserlerden Videha dışında dokuz bölgenin kayda değer bir öneme sahip olduğunu öğreniyoruz. Bunlar; Gandhāra, Kekaya, Madra, Uśīnara, Matsya, Kuru, Pañçāla, Kāśī, Kosala'dır (Raychaudhuri, 1953: 58)”.

⁹ “İndra ve Varuna, savaşan her iki taraf da size yakarırlar ki sağlam kalabilsinler. On kral saldırıp baskı yaptıklarında Tritsu halkıyla birlikte Sudās'a yardım ettiniz. -RV. VII. 83: 6.- (*Rgveda*, 2018: 567)”.

¹⁰ Bizler, Gandhāralara, Mūcavanlara, Aṅgalara ve Magadhalara, bir hizmetçi ve değerli bir eşya gibi ateşi teslim ediyoruz (*Hymns of the Atharva-Veda*, 1895: 225).

Vedik dönemde isimleri geçen canapadaların kademeli bir biçimde gelişerek zamanla küçük devletlere ve krallıklara dönüştüklerini görmekteyiz. Erken Buddhist¹¹ ve Cainist edebiyatı, canapadalardan evrilmiş on altı mahācanapadaya¹² yani Hindistan'ın büyük canapadalarına atıfta bulunurlar. Buddhist literatür onları; Kāśī, Kosala, Aṅga, Magadha, Vacci, Malla, Çeti, Vaṃṣa, Kuru, Pañçāla, Maççha, Şūrasena, Assaka, Avanti, Gandhāra ve Kāmboca olarak sıralar. Cainist literatüre ait liste, Buddhistlerin sundukları listeye göre farklılıklar içermektedir. Cainistler on altı mahācanapada olarak; Aṅga, Vaṅga, Magaha, Malaya, Mālava, Aççha, Vaççha, Koççha, Paḍha, Lāḍha (Rāḍha), Bacci (Vacci), Molī, Kāśī, Kosala, Avāha ve Sambhuttara isimlerini sıralar (Law, 1968: 1). Rāmāyaṇa ve Mahābhārata¹³ destanlarında da hem benzer hem de farklı canapada isimleri görmekteyiz.

Vedik edebiyattaki canalar ile birlikte; Purāṇalar, Rāmāyaṇa ve Mahābhārata Destanlarında yer alan canapadalara yapılan sayısız atıflar iki önemli konu üzerinde yoğunlaşır: Birincisi Hintlerin coğrafi bölgelerinin ve kültürel birikimlerinin

¹¹ Visakha farz et ki, birisi; yedi değerli madde ile dolu bu on altı büyük ülke üzerinde hâkimiyet sağlayacak ve krallık kuracaktı; yani Aṅgalar, Magadhalar, Kāśīler, Kosalalar, Vacciler, Mallalar, Çetiler, Vaṅgalar, Kurular, Pañçālalar, Maççhalar, Şūrasenalar, Assakalar, Avantiler, Gandhāralar ve Kāmbocalar üzerinde... (*Āṅguttara Nikāya*, 2012: 300).

¹² Sanskrit bir sıfat olan 'mahā' sözcüğü, 'büyük' anlamına gelmektedir. Mahācanapadalar, canapadalardan gerek coğrafi açıdan gerek askeri, kültürel, siyasi vb. alanlarda daha gelişmiş olan siyasi yapılardır.

¹³ Abhishahalar, Şūrasenalar, Siviler ve Vasatiler, Svalyalar, Matsyalar, Amvashtalar, Trigartalar ve Kekayalar, Sauviralalar, Kitavalalar, Doğu, Batı ve Kuzey ülkelerinin sakinleridir. Bu on iki cesur ırk, tedbirsiz yaşayanlarla savaşmayı akıllarına koydular. Onlar, soylarını çok sayıda savaş arabasıyla korudular. Ve Magadha Kralı, on bin canlı filden oluşan bir tümen ile bu büyük savaş arabası birliğinin peşinden gitti... (*The Mahābhārata*, 1887: 59-60).

kademeli olarak genişlemesidir. İkincisi, az sayıda canapadanın diğerlerine karşı üstünlük kurmasıyla ilk etapta birkaç güçlü devletin (mahācanapadanın) kurulması ve sonunda Hindistan'ın büyük bir bölümüne yayılan büyük bir imparatorluğun ortaya çıkmasıdır (Misra, 1973: 2).

Görüldüğü gibi Eski Hindistan'daki canapada isimli yerel devletlerin tarihi hakkında bilgi sahibi olmamızda Vedik ve Epik edebiyatın önemi oldukça büyüktür. *Ṛgveda*, *Atharvaveda* ve *Brāhmaṇalardaki* bilgilerden yola çıkarak canalar olarak adlandırılan çeşitli kabilelerin yaşamı, örgütlenmeleri ve gelişim süreçleri hakkında fikir sahibi olmaktayız. Örneğin; 13 numaralı dipnotta adı geçen kabilelerin; teknik olarak araç kullanabilen, saldırgan ve istilacı topluluklar oldukları anlaşılmaktadır. Bu şekilde söz konusu bütün veriler, tarihi koşullar açısından ele alınıp değerlendirilebilir.

Buddhist ve Jainist sūtralar da canapadaların yerel, sosyal, dini ve politik yaşamı hakkında bilgi verir. *Rāmāyaṇa* ve *Mahābhārata* destanlarında da ileride mahācanapadalara dönüştüğünü bildiğimiz Vedik dönemdeki bazı canapadalar hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu eserlerde canapadalara ait; toplumsal örgütlenme, siyasi araçlar, politik sınıflarının özellikleri ve yapısı, ayrıntılı diplomasi ve savaş kuralları gibi konularına değinilmiştir. Ayrıca Purāṇalar ve destanlar, canapadaların ve mahācanapadaların coğrafi konumlarını Hindistan'ın o zamanki koşullarına göre sunarlar. Ele alınan her bir canapadanın diğerleriyle arasındaki bölgesel yakınlık, komşuluk ilişkileri ve siyasi bağlar; canapadaların ve mahācanapadaların gelişiminde coğrafi unsurların ve jeopolitik koşulların önemli bir etken olduğunu düşündürür. Mahācanapadalara dönüşüm sürecini açıklayabilmek için onların, siyasi bir oluşum olarak doğuşu, gelişimi ve genel yapısı hakkında bilgi sahibi olmamız gerekir. Böylesi bir dönüşümü, üzerinde çalışılan dönemdeki değişimi, şu an eldeki veriler aracılığıyla

uzaktan değerlendiren araştırmacıların analiz etmesi normaldir. Çünkü toplulukların değişimini ve gelişimini gerçekleştiren dinamikler, toplumsal açıdan her alanda meydana gelen değişimler, kısa sürelerde gerçekleşmez. Bu değişimlerin söz konusu halklar üzerindeki etkileri sıcaklığına hissedilip dönemi yaşayan halklar tarafından yorumlanamaz.

Hint yaşamının en eski koşulları ve gelenekleri hakkında bilgiler içeren Purāṇalarda da eski Hindistan'daki canapada isimleri yer alır. Oluşturuldukları dönemlerde çeşitli ekleme ve çıkarmalara maruz kalan Purāṇalar koleksiyonu, Hindistan topraklarında yaşamış olan canapadaların isimleriyle oluşturulan listelerin korunmasına eşit derecede önem vermemişlerdir. Bu nedenle, örneğin *Vāyu*¹⁴, *Brahmāṇḍa*¹⁵ ve *Vāmana Purāṇa*'daki¹⁶ canapada isimlerinde benzerliklerle birlikte farklılıklar da görmekteyiz.

Erken dönem Buddhist ve Jainist Edebiyatı, bu öğretilerin yayıldığı alanlardaki koşulları yansıtan eserleri barındırmaktadır. Bu kaynaklar sayesinde özellikle mahācanapadalar hakkında yoğun bilgilere ulaşabilmekteyiz. İnanç

¹⁴ Merkez Bölge'deki (Madhyadeśa) başlıca ülkeler; Kurupāṇçālalar, Vatsalar, Kisashṇalar, Kulyalar, Kuntalalar, Kāśīkosalar, sınır topraklarında Tilaṅgalılar, Magadhalar ve Vṛkalar (The *Vāyu Purāṇa*, 1987: 296).

¹⁵ Onların (Sarasvati ve Ganj Nehirleri) yüzlerce ve binlerce yan kolları vardır. Bu nehirlerin kıyılarında aşağıdaki bölgeler ve krallıklar kurulmuştur: Kurular, Pañçālalar, Śālvalar, Mādreyalar, Cāṅgalalar, Śūrasenalar, Bhadrakāralar, Bodhalar, Patāççaralar, Matsyalar, Kuşalyalar, Sauşalyalar, Kuntalalar, Kāşiler, Kosalar, Godhalar, Bhadralar, Kalingalar, Magadhalar ve Utkalalar. Kıtanın ortasında yer alan bu krallıklar ve bunların çoğu anlatıldı (Brahmāṇḍa Purāṇa, 2002: 156).

¹⁶ Ey Sukeşin! Kāruşa, Aikalavya, Mekala, Utkala, Daşārṇa, Bhoca, ...Kosala, Taipura, ...Vītihotra ve Avantī, Vindhya Dağlarının eteklerinde kurulmuş canapadalar (The *Vāmana Purāṇa*, 1967: 73).

kaygılarıyla oluşturulmuş bu eserler kimi zaman tutarsızlık gösterse de, gerçekliği farklı bilim dalları aracılığıyla desteklenen çok sayıdaki içerik göz ardı edilmemektedir. Buddhist geleneğe ait bir eser olan *Aṅguttara Nikāya*¹⁷’da mahācanapada dönemindeki koşullara detaylıca yer verilir. Buddha’nın doğum öykülerinin anlatıldığı *Cātaka* isimli hikâye koleksiyonu da, mahācanapadaların anıldığı efsaneler yer alır¹⁸. Buddhist Edebiyatı genel olarak on altı mahācanapadadan bahsederken; Kāśī, Kosala, Magadha gibi üstün krallıkların kendi bölgelerini genişletmek ve hegemonya elde etmek için yaptıkları siyasal mücadelelerini kaydetmiştir. Bu mücadeleler, Magadhaların egemenliği altında, bölgedeki ilk büyük krallığın kurulması ile sonuçlanmıştır.

Eski Hindistan’da mevcut koşulları biçimlendiren kurallar ve bilgiler içeren *Dharmasūtralar*¹⁹, canapadaların ve mahācanapadaların sosyal, dini ve politik yaşamları hakkında bilgi edinebildiğimiz kaynaklardır. Hinduizme dair öğretilerin, kuralların, uygulamaların sistematik bir biçimde aktarıldığı bir öğreti eseri olan *Manusmṛiti*²⁰, canapadalara ismini veren kabileleri birer sınıf olarak aktarmıştır ve onların sosyo-kültürel düzen içerisindeki yerleri ile bilgiler vermiştir.

¹⁷ “Bir gün Kutsanmış Kişi, Rācagaha’daki Akbaba Dağı Zirvesi’nde kalıyordu. Magadha Kralı Acatasattu Vedehiputta, Vaccilere karşı savaş açmak istedi. Şöyle dedi: “Bu Vacciler oldukça güçlü ve ulu; onları ortadan kaldıracam, yok edeceğim, onlara felaket ve hastalık getireceğim (*Aṅguttara Nikāya*, 2012: 1010)”.

¹⁸ Bir zamanlar Malla Krallığı’nda, Kuşāvātī isimli kraliyet şehrinde Kral Okkāka, krallığını erdemli bir biçimde yönetiyordu -*Kusa Jātaka*, No: 531- (*The Jātaka*, 1957: 141).

¹⁹ Avanti, Aṅga, Magadha, Surāshṭra, Dekhan, Upāvṛit, Sindh ve Sauvīrāların sakinleri karışık kökenlidir. Āraṭṭalar, Kāraskaralar, Puṇḍralar, Sauvīralar, Vaṅgalar, Kaliṅgalar (veya) Prānūnaları (ülkelerini) ziyaret eden kişi, bir Punastoma veya Sarvapriṣṭha sunmalıdır (*Sacred Laws of The Āryas*, 1882: 148).

²⁰ Kshatriya sınıfındaki bir Vrātya’dan Challa, Malla, Liçchivi, Naṭa, Karaṇa, Khasa ve Draviḍa doğar (*Manu’s Code of Law*, 2005: 209).

Erken Maurya Dönemi'nde (MÖ 4. yüzyıl) Çandragupta Maurya'nın baş danışmanı olan, ünlü diplomat Kauṭilya'ya ait *Arthaśāstra* adlı eser, teknik olarak devlet yönetimi, kral ve danışmanları, savaş stratejileri hakkında ayrıntılı bilgilerin yer aldığı siyasi nitelikte bir bilimsel çalışmadır. Bu çalışma Ārilerden itibaren var olan, canapada ve mahācanapada dönemindeki koşullar aracılığıyla yerleşik hale gelen; savaş, barış, müzakere, uzlaşma gibi konularda detaylı bilgiler verir. Çalışması; erken devlet oluşumu süreci boyunca oluşan kültürel miras sayesinde, siyasal işleyiş ve devlet idaresi hakkında oldukça güvenilir bir belge haline gelmiştir.

Pañcatantra, edebi yapısı itibariyle sosyal ve siyasi konulara yer veren bir masal külliyyatıdır. “Pañcatantra masalları incelendiğinde o döneme ait Hint toplumsal hayatının yanı sıra dini inançlarına da rastlanmaktadır: kast sistemi, sadaka verme, hediye verme, karma inancı gibi (Can, 2020: 17).” Eserde yer yer canapada devletlerinde geçen olayları içeren anlatımlara rastlanır²¹. *Śukranītisāra*; *Arthaśāstra* ve *Manusmṛiti* gibi sosyal ve siyasi düzen hakkında içeriklere sahip, küçük devletlerin, yerel krallıkların, cumhuriyetlerin sosyo-kültürel, politik geleneklerine dayanılarak oluşturulmuş ayrıntılı bir eserdir. Bu eserde de canapadalardaki devlet yönetimi, kral seçimi gibi konular hakkında bilgilendirmeler mevcuttur.

Dilbilimsel kaynaklar da canapada/mahācanapada devletlerine dair araştırmalara yardımcı olmaktadır. MÖ 4.-6. yüzyıllar arasında yaşadığı tahmin edilen Sanskrit filolog Pāṇini'nin gramer kitabı özelliği taşıyan *Ashṭādhyāyī*²² adlı eserinin, yine aynı dönemde kayda alındığı tahmin edilmektedir. Bu dönem tam da mahācanapadaların

²¹“... Seyahatleri sırasında onlar Avantī (Uccain) şehrine gelmişler(Vishṇuśarma, 2020: 279).

²²*Ashṭādhyāyī*'nin IV. 3. 100. numaralı sūtrasında canapada kelimesi ile ilgili bilgi yer almaktadır (Pāṇini,1896: 783). İlerleyen bölümlerde, 38 numaralı dipnotta söz konusu bilginin açıklaması verilmiştir.

siyasi açıdan parlak oldukları periyoda karşılık gelmektedir. Eser, canapadalar hakkında terminolojik yönden bilgi içeren bir kaynak olduğu için son derece değerlidir. Yaklaşık olarak MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilen bir başka filolog Patañcali tarafından Sanskrit grameri üzerine yazılan Mahābhāshya²³ adlı eser, canapadalar döneminden daha geç tarihlerde oluşturulmasına karşın yine bu konuda faydalı içerikler sunar. Sözlü ve yazılı kaynaklara ek olarak, arkeolojik kalıntılar, heykeller, duvar kabartmaları, paralar gibi günümüze yakın çağlarda keşfedilip yorumlanan kaynaklar da canapada öncesi, canapada dönemi ve canapada sonrası yaşamın bazı yönlerini saptamak ve kanıtlamak konusunda olanak sağlamaktadır.

İndus Vadisi Medeniyeti, Maurya ve Gupta Dönemi'ne ait arkeolojik kazılar, canapada döneminin yaşamına ve sanatına dolaylı olarak ışık tutarlar. Epigrafik ve Nümismatik kaynaklar da bir dizi mahācanapadanın varlığını ve politikasını doğrulamaktadır (Misra, 1973: 6).

1.3. Canapadalar Dönemi

Edebi kanıtlara göre, canalar ile canapadalar dönemi kabaca MÖ 15. yüzyıldan MÖ 5. yüzyıla kadar yayılmaktadır. Canapada krallıklarından ise erken Brāhmaṇaların son dönemlerinde ilk kez bahsedilir (Misra, 1973: 15). Canapada krallıklarının başlangıcının, erken Brāhmaṇalarda²⁴ bulunan izler sayesinde Brāhmaṇalar dönemi ile

²³ “Kelimelerin geniş kullanım yelpazesinde, belirli kelimelerin, belirli anlamları, farklı yerlerde daha yaygın kullanılır. Örneğin, *ṣav* kökü, Kāmboca’da gitmek anlamında kullanılır (Sastri, 1944: 65)”.

²⁴ “Daha sonra kutsal Sādhyalar ve Aptiyalar, merkez bölgede sağlam bir şekilde kurulmuş olan krallığa (rācyā) otuz bir gün süren törenle İndra’yı, göreve getirdi. Bunun sonucu olarak Kurupāṇçalaların kralları,

ilişkilendirildiğini, bununla beraber kesin bir tarihlendirme yapılamadığını görmekteyiz. Çünkü canapadalara ait izleri, farklı dönemlerde oluşturulmuş pek çok farklı kaynaktan bulabilmekteyiz. Winternitz, yaklaşık olarak MÖ 15. yüzyılın, erken Brāhmaṇaların orta dönemi olarak alınabileceği görüşündedir²⁵. Biz de Brāhmaṇalarda adı geçen canapada yerleşimlerinin ilk köklerini ortalama olarak bu tarihlere yerleştirebiliriz. Erken Vedik Hintlerin yaşadıkları dönemde var olan sosyal ve politik koşullar, böylesine eski bir döneme ait uygun ve yeterli iletişim imkânlarının yoksunluğu, tarihi kayıt yazıcılığındaki eksiklikler, ilk kez Vedik edebiyatta izlerine rastladığımız canapadaların gelişimi hakkında kesin veriler etmemizi engellemiştir.

Misra'nın canapadalar döneminin sonu için tarihlendirdiği MÖ 5. yüzyıl, artık Kuzey Hindistan'da mahācanapadaların tamamen üstünlüğü ele geçirdikleri dönemdir. Canapada döneminin sonlanması ise; MÖ 3. yüzyılda kurulan, sonraları pek çok yerel yönetim ve krallığı bünyesine katarak Hindistan topraklarının neredeyse tamamına yayılan Maurya İmparatorluğu Dönemi'ne denk gelmektedir. Son sınır olarak kabul ettiğimiz sürecin günümüze daha yakın olması; ilk büyük Hint imparatorluğu olarak anılan bu yönetime ait kayıtların yer aldığı daha fazla kaynağın bulunması, bu fikre ulaşmamızı kolaylaştırmıştır.

Canapadaların zayıflayıp ortadan kalkmalarına neden olan ilk ve en temel olay olarak, önceleri bir canapada, ardından bir mahācanapada olan Magadha'nın, büyük bir

Vaşalar ve Ūṣīnaralar ile birlikte krallığa getirildi ve onlar *Rācā* (krallar) olarak adlandırıldılar (*The Aitareya Brāhmaṇam of Rgveda*, 1922: 356)".

²⁵ "...Yaklaşık olarak MÖ 1200 ya da 1500'lü yıllara tarihlendirmeyi varsayarsak bile, bütün bu büyük literatürün gelişimini tam olarak tarihlendiremeyiz. Muhtemelen bu gelişimin başlangıcını MÖ 2000 ve 2500'lü yıllara, bitişini MÖ 750 ile 500 yıllar arasına tarihlendirmek gerekecek (Winternitz, 1927: 310)".

krallığa dönüşüp komşu krallıklara ve devletlere üstün gelmesi; pek çok canapadanın topraklarını ele geçirmesi söylenebilir. Magadha, özellikle MÖ 6. yüzyılda emperyal bir güç olarak yükselmeye başlamış; devam eden süreçte özellikle Kuzey Hindistan'daki gücünü etkili bir biçimde hissettirmiştir. Ardından MÖ 4. yüzyılda Persler ve Yunanlılar tarafından Kuzey Hindistan'a gerçekleştirilen yabancı istilalar da canapada devletlerinin çöküşünde etkili olmuştur.

Magadha Krallığı'nın kurulması, Hindistan'a kuzeybatıdan gelen yabancı istilalar, Büyük İskender'in Hindistan'a gelişi, Magadha Krallığı'ndan sonra Magadha topraklarında kurulacak olan ilk büyük Hint İmparatorluğu Maurya'nın yükselişi, yüzyıllarca bağımsız yaşayan canapadaların yaşam biçimiyle ters düşmüş; bu gibi büyük monarşiler ve dış tehditler canapadaların da ortadan kalkması için zemin hazırlamıştır.

1.4. Canapadaların Yapısı

Canapadaların yapısı hakkında derli toplu ve net bilgi veren tarihsel kayıtlar oldukça yetersizdir. Bu konu ile ilgili bilgiler özellikle Epik dönem eserlerinin yorumlanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Mahābhārata Destanı, Kral Pṛthu dönemindeki Aṅga canapadasının koşullarından bahseder. Destan, Aṅga canapadasında toprağın sürülmeden bile verimli olduğunu, ineklerin bol miktarda süt verdiğini, her yerde bal bulunduğunu ve insanların diledikleri gibi mutlu ve refah içinde olduklarını kaydetmiştir²⁶. İlerleyen zamanlarda Aṅga'nın, Magadhalı bir kral tarafından ilhak edilen bir mahācanapada olarak anıldığını görmekteyiz.

²⁶ Pṛthu zamanında, toprak ekilmeden yeterli mahsuller verdi. Bütün inekler, tekrar tekrar, onlara her dokunulduğunda süt verdi. Her nilüfer balla doluydu. Kuşanın tüm yaprakları altındı, dokunulması ve aynı

Hint anakarası oldukça çeşitli yeryüzü şekillerine, su kaynaklarına ve zengin orman örtülerine sahiptir. Elbette bu durum, canapadaların yerleşim yapısını ve boyutunu da etkilemektedir. “Bir canapadanın büyüklüğünün, ülkenin (deşā) doğal koşullarına bağlı olarak değiştiğini görmekteyiz (Nath, 1929: 48)”. Canapada bölgelerinde yer alan arazilerin, kasabaların ya da komşu devletlerle olan sınırların kesin çizgilerle ayrılmadığını söyleyebiliriz. Genellikle birbirlerinin arasındaki sınırlarda doğal koşullar belirleyici olmuştur. Çünkü pastoral hayat, doğaya bağımlılığı gerektirir. Hindistan coğrafyası için, tarıma elverişli arazilere sahip akarsu kenarlarına yerleşmek, kırsal yaşamın en büyük gerekliliğidir. Bu nedenle canapadaların ve mahācanapadaların sınırları betimlenirken çoğunlukla akarsular bazen ormanlık alanlar ya da tepelik bölgelerin kullanıldığını görmekteyiz.

Destanlardan elde ettiğimiz diğer bilgiler arasında bazı canapadalara ait soy kütükleri yer almaktadır. *Rāmāyaṇa Destanı*²⁷, Ikṣvāku’dan, Kosala canapadasının başkenti olan Ayodhyā’nın ilk hükümdarı olarak bahseder. Ikṣvāku’nun ataları olan Marīça, Kaśyapa, Vivaśvāna ve Manu da Kosala’nın diğer krallarındandır. *Maitri*

zamanda lezzetliydi. Ve Pṛthu’nun halkı bu yapraklardan kıyafetler ve üzerinde uzandıkları yatakları yaptılar. Tüm meyveler yumuşak ve tatlıydı ve Amrita tadındaydılar. Ve bunlar onun halkının yiyeceklerini oluşturuyordu, hiç kimse açlıktan ölmezdi. Ve Pṛthu’nun çağındaki bütün erkekler sağlıklı ve zindelerdi. Ve onların tüm dilekleri meyvelerle süslenirdi. Hiçbir şeyden korkmazlardı (*The Mahābhārata*, 1888:186).

²⁷ Brahmā’dan, açıklanamayan, ebedi ve yok edilemeyen Brahmā türedi. Ondan Marīça ortaya çıktı, Marīça Kāśyapa’yı doğurdu; Kāśyapa Sūrya’yı doğurdu, Sūrya Vivaśvat’ın babası oldu ve Vivaśvat Manu’nun babası oldu. Ikṣvāku’nun babası olan Manu, Ayodhya’nın ilk kralıydı (*The Rāmāyaṇa*, 1952: 132-133).

*Upanishad'da*²⁸ İkṣvāku soyundan (Aikshvaka) geldiği ifade edilen bir başka kral olarak Bṛhadratha ismini görmekteyiz. Bu şekilde edinebildiğimiz bilgiler yoluyla, hem Kosala canapadasının, hem de Kosala mahācanapadasının soy kütüğü hakkında fikir sahibi olunmaktadır.

Göçebe topluluklar halinde yaşarken, sabit bir bölgeye yerleşmiş bu kabilelerin zamanla kazandıkları arazi sahipliği bilinci; toprakların idari fonksiyonlarının yürütüleceği bir başkent belirlenmesini sağlamıştır. Bu durum, canapada birimlerinin, devlet biçiminde teşkilatlanmaları açısından oldukça önemli bir aşamadır. İleride de göreceğimiz gibi canapadalardan evrilmiş bazı önemli mahācanapadaların başkentleri, devletler için en önemli, korunaklı ve kalkınmış yerler olacaktır. Böylelikle siyasi oluşumunu daha sağlam adımlarla hazırlamış olan bazı mahācanapadalar ve onların başkentleri, tarihsel süreçteki savaşlarda, sosyal ve ticari ilişkilerde belirleyici role sahip olacaktır.

Vedik ve Epik dönem kaynaklarında yer alan referanslar sayesinde canapadalar ile ilgili olarak şu yorumlar yapılabilir: Bir canapada örgütünün ırksal birlikteliklerden doğduğunu söyleyebiliriz. Canapada içerisinde ortak atalar ve inançlar bulunmaktadır²⁹. Savaş ya da barış zamanlarında insanların ortak bir güdüyle hareket ettiklerini görmekteyiz. Bununla birlikte akrabalık bağlarını kesin olarak tanımlayamıyoruz. Siyasi ilişkilerde evlilikler yoluyla canapadalar arasında bağlar kurulmuştur. Fakat bu

²⁸ “Bṛhadratha adındaki bir kral, oğlunu krallığın başına getirdikten sonra, bedeninin gelip geçiciliğini fark etmiş, dünyadan el etek çekerek ormana gitmiş. ...Başka bir şey isteyin ey Aikshvaka! (*Upanishadlar*, 2014: 313)”.

²⁹ *Rgveda'nın* Āprīsūktalarında, Bharata halkını temsil eden, onların ilahi koruyucu gücü olan Tanrıça Bhārati ile ilgili ilahiler yer alır (Bkz. RV. I.13, I.142, II.3, III.4).

evlilik ittifaklarının onaylanmadığı veya yönetimler arasındaki düşmanlıkları engelleyemediği durumlar da söz konusudur. Örneğin; Kosala Kralı Prasenacit, Şākya kabilesinden bir kızla evlenmek istemiştir. Şākya, soylarına farklı soydan bir kişiyi karıştırmamak için kabileden köle bir kızı, kendi soylarındanmış gibi göstererek Kral Prasenacit ile evlendirmişlerdir. İleride büyük sorunlar doğuracağını göreceğimiz bu kısa örnekte, ırksal bütünlüğü koruma çabaları ve siyasi ilişkileri sürdürmek amacıyla alınan ortak kararları görmekteyiz.

Toplumsal hayatta kadın ve erkek ilişkilerinde yapılan görece özgür seçimler söz konusudur. Referans aldığımız kaynaklardaki anlatılarda, canapadalarda veya mahācanapadalarda birden fazla kadınla ya da birden fazla erkekle yapılan evliliklere dair örnekler karşımıza çıkmaktadır. Buddhist kaynaklara, Magadha Kralı Bimbisāra'nın beş yüzden fazla eşi olduğu kaydedilmiştir. Öte yandan Pañçāla prensesi Draupadī'nin, Bhārata soyundan gelen Paṇḍu'nun beş oğlunun ortak eşi olduğunu bilmekteyiz.

Yaşadıkları tarihsel çağı göz önüne aldığımızda ve edebi kaynakları referans edindiğimizde canapadaların, yeryüzünü kutsal sayan topluluklar olduğunu söylemek mümkündür³⁰. Canapadalar önceleri, geniş ve birbirleriyle bağlantılı topraklarda göç ettikleri için bu hareketlilik onları gezindikleri coğrafi ortamlarla ilişkili hale getirmiş, farklı bölgesel birliklerin ve bağların oluşmasına yardımcı olmuştur. Bhārata halkı, *Ṛgveda*'nin *Āprīsūktalarında* Sarasvatī Nehri ile ilişkilendirilmiştir (*Ṛgveda*, 2018: 145,

³⁰ Ey Pṛthivī, senin merkezinden, senin göbek deliğinden, bütün güçler senin bedeninden yayılıyor. Bizi bu güçlerin ortasına yerleştir. Bize nefesini ver. Ben Dünya'nın oğluyum, Dünya benim annemdir. Parcanya benim atamdır; o beni yüceltebilir -*Ath. XII. 1, 12- (Hymns of the Atharva-Veda, 1896, 95).*

188, 197). Krivi canapadası (Pañçāla), *Rgveda*'da Sindhu ve Asiknī Nehirleri ile ilişkilendirilmiştir (*Rgveda*, 2018: 620).

Bölgesel hareketliliğin varlığı kırsal ekonomiyi mümkün ve uygulanabilir kılar. Sığırlar, inekler ve keçiler canapadalar için değerlidir. Bunu, hayvanlar için ortaya çıkan savaş anlatılarında görebilmekteyiz. *Mahābhārata*'nın *Virāṭa Parva*'sında, Trigartalar ile Matsyalar arasında, ineklerin sebep olduğu bir savaş anlatılır. Bu anlatıya dair kısa bir bölüm aşağıdaki gibidir:

Onların ardından, ertesi gün Matsya kralının zengin toprakları için onların yakın saflarına hareket edeceğiz. Aynı zamanda, Trigartaların birden Virāṭa şehrine geri dönmesine ve çobanlara saldırmasına izin verin, bu muazzam serveti (inekleri) ele geçirin. Ayrıca iki bölük halinde ilerleyeceğiz, uğurlu işaretlerle donatılmış binlerce mükemmel ineği ele geçireceğiz (*The Mahābhārata*, 1886: 74).

Canapada halkları var oldukları dönem dolayısıyla tarımı bilen topluluklardır. Bunun yanı sıra yabancı otları ve meyveleri tükettiklerini, böylelikle toplayıcılık faaliyetlerini de sürdürdüklerini görmekteyiz. Kosambi; yerli halkların belli bir süre ısrarla gıda üreticisi olmadıklarını veya göçebe nüfusun yiyecek toplamaya başladığı yerlerde, kabile olarak kalıp nüfuslandıklarını ifade eder (Kosambi, 1956: 107). Ek olarak, toplulukların hareketliliklerini engellemedikleri için kısa boylu otsu bitkilerin de onlar için değerli olduğunu söyleyebiliriz³¹. Sadece tarım-hayvancılık değil, ilerleyen

³¹ Her nilüfer balla doluydu. Kuşa otunun tüm yaprakları altındandı; dokunulması ve aynı zamanda lezzetliydi. Ve Pṛthu'nun halkı bu yapraklardan kıyafetler ve üzerinde uzandıkları yatakları yaptılar. Tüm meyveler yumuşak ve tatlıydı ve Amrita tadındaydılar.” “...Kral Pṛthu denize gittiği zaman dalgalar

zamanlarda farklı metallerin kullanılabilmesiyle gelişecek olan madencilik faaliyetleri ve hâlihazırda var olan ticari faaliyetler de canapadalar için önemli geçim kaynaklarındandır. Nath, antik canapadaların ekonomik fonksiyonları hakkında şu bilgileri vermektedir:

Antik canapadalar, ortalama olarak dört veya beş *varga*³² gelir kaynağı içerebilmekteydi. Ticaret yolları (*vaṇikpatha*), madenler (*khaṇi*) ve ormanlar (*vana*, yani filler, kereste gibi değerli ürünler barındıran alan) gibi. Muhtemelen hepsine birlikte aynı anda sahip olan canapada yoktur. Yine bununla birlikte canapadalar şüphesiz; tarım topraklarına (*rāshṭra*), otlaklara (*vraca*) ve bir kaleye (*durga*, yani idari merkez) sahiptiler (Nath, 1929: 57).

Her canapadanın birbirleriyle bağlantılı fakat farklı coğrafi ve kültürel ortamda yaşadıkları göz önüne alındığında, onların kendilerine özgü bir lehçeleri olduğu düşünülebilir. Örneğin, *Rgveda*'da, Dasyu olarak adlandırılan topluluğun lehçesinin kabalığından söz edilir³³. MÖ 7. ve 5. yüzyıllar arasında yaşadığına inanılan Sanskrit dilbilimci Yāska, Kāmboca mahācanapadası ile birlikte Hindistan'daki diğer bölgelerin dil özelliklerinden söz eder³⁴. Benzer sebeplerle her topluluğun kendi dini inanç

katılaştı. Dağlar, ona içinden geçebileceği ürünler verirdi. Arabasının destekleri asla kırılmadı -arabası hiçbir şey tarafından engellenmedi- (*The Mahābhārata*, 1888: 185).

³²Tür, grup, kategori anlamındaki Sanskrit kelime.

³³ “Bir keresinde güneş tekerini ileri doğru yuvarladın ve bir keresinde de Kutsa için hareket ettirdin. Silahınla burunsuz Dasyuları öldürdün, kötü konuşanları evlerinde öldürdün. -RV. V. 29,10.-” (*Rgveda*, 2018: 374).

³⁴ Yāska, yaşadığı dönemde, konuşma dillerindeki lehçe farklılıklarını gözlemler. *Nirukta* adlı eserinde Doğu halkı olan Aryanların ve Kuzey halkı olan Kāmbocaların konuşmalarının bazı karakteristik

sistemlerine ve dinsel törenlerine sahip olduğu da düşünülebilir. *Ṛgveda*'da Tanrıça Bharatī, Bharata canapadasının koruyucu ilahi gücü olarak anılır. Bharata ile Pūru halkı tarafından Dr̥ṣadvatī, Āpayā ve Sarasvatī Nehrinde kurban ateşinin tutuşturulduğu anlatılır -RV. III. 23. 4-5- (*Ṛgveda*, 2018: 258).

Düzenli toplumsal birlikler olan canapadalardaki görevsel ihtiyaçlar 'varṇa' (kast) sistemini gerektirmiştir. Brāhmaṇizmin gelişimi, halk üzerindeki mutlak güç olan krallık mertebesi ile birlikte kabile içinde de bir sınıf yapısının gelişmesine neden olmuştur. *Ṛgveda*'da, Puruṣa'nın farklı uzuvlarından dört varṇanın kökeni olarak bahsedilmesi bu görüşü destekler niteliktedir³⁵. Farklı uzuvlar farklı görevlerin göstergeleridir. Ancak organize bir sosyal yaşam için bir araç olarak kullanılan varṇaların o dönemde kalıtsal olup olmadıklarına dair kesin bir yorum yapamıyoruz.

Canapadaların politikalarının oluşturulması *samiti* ve *sabhā* isimli meclislerin elindeydi. Bu popüler meclisler varlıklarını, Vedik dönem boyunca kralla uyum içerisinde sürdürmüşlerdir (Prasad, 1927: 17). Bu bilgiden hareketle söz konusu dönemde yönetimin tam anlamıyla monarşik ve mutlak olmadığını, belirli demokratik unsurların da söz konusu olduğunu görmekteyiz. *Atharvaveda*, *samiti* ve *sabhā* isimli meclisleri Pracāpati'nin iki kızı olarak tanımlar -Ath. VI. 12. 1-2-³⁶. Vedalarda,

özelliklerine işaret eder. Klasik lehçe ile Vedik Sanskrit'in ilişkili olduğunu kabul eder. Bu sayede kelime dağarcıklarının aynı olduğunu, ara sıra rastlanan farklılıklar dışında edat ve bağlaç kullanımlarının benzer olduğunu belirtir (Yāska, 1920: 67).

³⁵ “ Puruṣa'yı böldüklerinde onu kaç parça yaptılar? Onun ağzı ne oldu? Kolları, bacak ve ayaklarına ne dendi? Onun ağzı Brāhmaṇ oldu, kolları savaşçılar, bacakları Vaiṣyalar oldu; ayakları ise Śūdralar (*Ṛgveda*, 2018: 906)”.

³⁶ Pracāpati'nin iki kızı *sabhā* ve *samiti*, birlikte beni korur (*Hymns of the Atharva-Veda*, 1895: 333).

samitinin sadece politikaları belirleyen bir konsey değil, kralı seçme yetkisine de sahip bir organ olduğu görmekteyiz. Samitinin, *Rgveda'da* (RV. X. 90. 12)³⁷ kralın seçimiyle bağlantılı olarak anıldığını görmekteyiz.

Bütün halkın samitide bulunması gerekiyordu. Samiti, düzenli toplantılar gerçekleştiremediği zaman, sabhā kendi yetkisi altında hareket ederdi. Sabhā, kralın danışmanı olarak seçilmiş tercihen yaşlı ve bilge adamlar tarafından idare edilen bir organdı. Politikaların uygulanması krala aitti. Kral öncelikle samiti tarafından seçilirdi. O, canapadadaki görevlerin yerine getirildiğine dair hesap vermek zorundaydı. Kral yeniden seçilebilir ya da sürgün edilebilirdi. Kral'ın sağlam, kararlı, mantıklı, düşmanlarını yıkabilen ve insanlar arasında doğal kaynakları dağıtmayı becerebilen biri olması bekleniyordu. Halk kendi içlerinden yetenekli bir adamı kendi hükümdarı olarak seçebilirdi. Var olan kralı yeniden seçebilir ve sorumluluklarını yerine getirmesini bekleyebilirdi (Misra, 1973: 12).

Özetle, canapadalarda krallar ve yöneticiler seçimle başa gelmekteydiler. Kendilerinin belirli sorumlulukları vardı ve kendilerinden bunları yerine getirmeleri bekleniyordu. Bununla birlikte kralın eylemleri de meclis tarafından kontrol ediliyordu.

1.5. Canapadaların Mahācanapadalara Dönüşümü

³⁷ Bizimle ol, ben seni seçtim. Sıkı ve sağlam dur. Bütün halk seni istesin; krallığın asla çökmesin. -RV. X. 173. 1." (*Rgveda*, 2018: 973).

Vedik ve Epik dönem kayıtları ile Buddhist ve Jainist kayıtları karşılaştırdığımızda canapadaların mahācanapadalara dönüşümünün özellikle siyasi ve askeri bakımdan dinamik bir süreç izlediğini görmekteyiz. Böyle bir yerleşik ve idari sisteminin Hindistan'ın geniş toprakları boyunca oluşması ve yayılması için uzunca bir süreç gerekmiş olmalıdır.

İlk başlarda ekonomisi genellikle toplayıcılık ve hayvancılığa bağlı olan canalar, sosyal bağları kuvvetli göçebe topluluklardı. Zamanla bu topluluklar kalabalıklaştılar. Nüfusun artan bu kabileler, sosyo-kültürel ve inançsal köklerle tutundukları topraklarına bağlanma ihtiyacı duymuş olmalı. Belli bir bölgeye yerleşme bilinci zamanla sabit bir bölgeye bağlanma hareketini doğurmuş; bu durum yeni sosyolojik, ekonomik, politik değişikliklerin gerçekleşmesini tetiklemiştir. Görünen o ki, kabileler kendi içlerinde farklı kabile şeflerinin idaresi altında ayrı ailelere bölünmüşlerdir. Kalabalık topluluklarda gerçekleşebileceği gibi, ailesel çıkarların ters düştüğü durumlarda, idari ve siyasi çekişmelerin baş göstermesiyle birlikte askeri gruplaşmalar meydana gelmiştir. Savaşlar ve savunma gereksinimleri sonucunda doğan askeri gruplaşmalar aslında kabilelerin devlet yapısına ulaşma aşamalarındaki önemli bir basamaktır. Pāṇini'ye göre, *canapadin* kelimesi bir canapadadaki Kshatriya yöneticiler anlamına gelir; canapadayı kurmayı başaran savaşçı ve asker kökenli ailelerin askeri gruplanmalarını temsil eder³⁸. Canapadalardaki Kshatriya yöneticiler ve şahıslar; Pāṇini ve daha sonraki dil bilimciler tarafından ele alınmıştır.

³⁸“*Canapadin kelimesi, prensleri (herhangi bir canapadanın lideri) ifade eden kelimelerdeki prene karşı ‘saygı duyma tümleci’ anlamına gelen kök ve önektir.*” Pāṇini'nin sūtrasındaki ifadeler, detaylı bir analiz gerektirir. *Canapadin* sözcüğünün çoğul tamlayan hali olan *canapadinām*'ın anlamı; ‘yerleşilmiş bir ülkenin kralı’dır. Kshatriya prenslerinin çoğul halini ifade eden *canapaden* kelimesi Canapada’yı ifade eden kelime ile aynıdır. Başka bir deyişle, ülkelerinin isimlerinin çoğulu ile aynı formdaki Kshatriya

Yaşadıkları tarihsel süreç boyunca farklı aşamalardan geçerek dönüşüklerini fark ettiğimiz canaların, canapadalara doğru gerçekleşen dönüşüm evreleri ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz. İlk başlarda göçebe bir topluluk olan canaları (kabile) görmekteyiz. Ardından canaların zamanla kendi içlerinde ayrıldıkları aile gruplaşmaları söz konusudur. Yönetmel liderliklerin başladığı ve askeri gruplaşmalara geçiş olan aile aşamasından sonra dönemin gereksinimleri doğrultusunda askeri gruplaşmalar meydana gelmiştir. Pāṇini'nin *canapadin* olarak adlandırdığı askeri Kshatriya sınıfının idari gücüyle gelişen bu dönem, sonrasında yerini canapada isimli yerel krallıklara ve onların yönettikleri halk ile yönetim alanlarına bırakmıştır. Canapada yönetimi son aşama değildir. Daha sonrasında kademeli olarak geliştiklerini fark ettiğimiz bu siyasi yapılanmalar, nihayetinde bazı canapada devletlerinin daha da üstün hale gelmesiyle mahācanapada adını almıştır.

Geç dönem Vedik edebiyatta bahsedilen canapadalardan, *Rāmāyaṇa*, *Mahābhārata Destanlarında*, Purāṇalarda ve erken dönem Buddhist ve Jainist eserlerde bahsedilen mahācanapadalardan; Vedik canapadaların önemli bir kısmının kademeli olarak mahācanapadalara dönüşükleri zaten anlaşılmaktadır. Mahācanapadalar bulundukları dönemin en gelişmiş ve en düzenli idari yapılanmalarıdır. Hindistan'da o zamana kadar var olmamış bir sistem yaratan bu yapılanma, imparatorluklara geçiş döneminin siyasi, askeri, idari sosyo-kültürel yapısının temelini oluşturmuşlardır. Tabi ki bu geçiş süreci daha önceden de söz ettiğimiz gibi yüzyıllar boyunca sürmüştür. Geçen zaman dilimi boyunca askeri, ekonomik, hukuk, sosyal, idari, inanç, felsefe, eğitim gibi alanlarda kurallar, düzenler, sistemler ve ürünler ortaya koyulmuş;

prenslerini ifade eden köklerden sonra gelecek olan saygı anlamındaki ek, bir canapada kelimesinden sonra gelecekle aynı olacaktır (Pāṇini, 1896: 783).

Hindistan'ın sonraki koşullarını da etkileyecek olan pek çok gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmeler ise dönemin ve daha sonraki dönemlerin önemli eserlerinde kayıt altına alınmıştır. Örneğin; *Arthaśāstra*'da; devlet yapılanması, kraliyet ve eşrafı, savaş kuralları, müzakereler, antlaşmalar gibi konular bilinçli olarak sistematik hale getirilip sonraki nesillere aktarılırken, Vishṇusharman tarafından oluşturulduğu bilinen *Pañcātāntra* gibi yine siyasi konuları kendisine tema edinmiş bir masal külliyyatı, devlet yönetimi ve yaşam kuralları hakkındaki bilgileri masalların içerisine sıkıştırmıştır.

Mahācanapadaların dinamik dönüşüm evrelerinde canapadaların bazıları büyüyerek tek başlarına mahācanapadalara dönüşmüştür. Örneğin; Magadha, Kāśī, Kosala, Aṅga ve diğerleri bu kategoriye girer. Canapadaların bazıları ise birleşmişlerdir ve gitgide mahācanapadaya dönüşmüştür. Pañcāla bu tür bir değişimin iyi bir göstergesi olabilir. Pañcāla sözcüğünün içerisindeki 'beş' anlamına gelen Sanskrit '*pañca*' kelimesinin, bu mahācanapadayı oluşturduğu düşünülen Krivi, Turvaṣa, Keśin, Śrīcaya, Somaka isimli beş cana halkına karşılık geldiği belirtilmektedir. (Raychaudhuri, 1953: 71). Örneğin *Mahābhārata Destanı*'nda pek çok bölümde bu fikri destekleyen bir ifade olarak; Somakaları ve Śrīcayaları, Pañcālalar ile birlikte görmekteyiz³⁹. Geç dönem Vedik edebiyatında ve *Mahābhārata Destanı*'nda Kuru-Pañcāla ifadesine de rastlamaktayız. Bu iki ailenin birlikte anılması açıkça Kuruların ve Pañcālaların kaynaşmasından ortaya çıkan bir halkın var olabileceğini gösterir. Dönüşüm sürecindeki bazı canapadalar ise asimile olmuş ya da ortadan kalkmıştır. Bazı canapadalara ilerleyen

³⁹ Ardından, Dharma'nın oğlunun emrindeki tüm (Pāndava) birlikleri, sivriltilmiş oklarıyla (her şeyi) parçalayan Ganga'nın oğluna doğru koşular, ancak savaştan hoşut olan Bhishma, Śrīcayalar ve Pañcālalar arasındaki en güçlü okçuları arabasının okuyla devirdi. Bhishma tarafından bu şekilde katledilmelerine rağmen Pañcālalar, ölüm korkusundan sıyrılarak Somakalar ile birlikte hızla ona doğru koşuyorlardı (*The Mahābhārata*, 1887: 320).

zamanlarda rastlanılmaması bu asimilasyonun ya da ilhak edilmelerin bir sonucu olabilir. Gücü artan mahācanapadalar, gelişmiş bir siyasi teşkilatlanmanın ve askeri üstünlüğün önemini, savaş sonucu asimile edilen veya fetihlerle kimliklerini ve önemini kaybeden canapadalara göstermiş olmalılardır.

1.6. Mahācanapadaların Yapısı

Dönüşüme uğrayıp güçlenmiş ve gelişmiş mahāhacanapadalar; *Mahābhārata* ile *Rāmāyaṇa Destanı*'nda özellikle canapadasal kökleri ile aktarılırken, erken dönem Buddhist ve Cainist Edebiyat bu konuda bize daha fazla bilgi veren kaynaklardır. Çünkü mahācanapadalar dönemi, Buddhizm ve Cainizm düşünce sistemleriyle çağdaştır. MS 3. ve 10. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Purāṇa külliyyatı, Hindistan'ın çeşitli bölgelerindeki mahācanapadaların listelerini ve kral soy kütüklerini içerirler. Yukarıda bahsedilen literatüre ait kısa bir inceleme, mahācanapadalara ait bazı özellikleri ortaya koymamızı sağlamıştır. Bu kaynakları esas alarak mahācanapadaların karakteristik özelliklerini yansıtan sosyal, askeri ve siyasi yapıları hakkında elde ettiğimiz çıkarımlar aşağıda verilen bölümlerde açıklanmıştır.

1.6.1. Sosyal Yapı ve Nüfus

Mahācanapadaların örgütsel düzeninin kuruluşunda sosyal, siyasal, askeri alandaki pek çok dinamik ve organ önemli birer rol oynamıştır. Siyasi anlamda güçlü bir yönetimin kurulması için büyük bir şehrin (pura) varlığı oldukça önemlidir. Başkentler olarak da kullanılan büyük şehirler, siyasi teşkilatlanmaların, toplumsal, askeri ve politik organizasyonların gerçekleştirildiği kurum ve kuruluşları, kralın

sarayını ve eklentilerini içermektedir. Başkent seçilen şehirler, dayanıklı olmakla beraber temin edilmesi kolay malzemelerden yapılan yüksek surlarla çevrelenmiş; surlar savunma sistemleriyle donatılmıştır⁴⁰. Surlar oldukça geniş ve içi su dolu derin hendeklerde çevrelenmiştir. Düşmanların ulaşmasını engellemek için hendeklerin içerisine yılanlar ve timsahlar konulmuştur. Bu şehirler genellikle birden ziyade birkaç sur ile korunuyor olarak betimlenir. *Ekapañña Cātaka*'da, Vacchi mahācanapadasının başkenti olan Vaiṣālī şehrinin, biri diğerinden bir fersah (yaklaşık altı km) uzakta başlayan üç aşamalı duvarlarla çevrelendiğinden bahsedilir⁴¹. Başkentinde kraliyet sarayları ve yüksek rütbelilerin konakları, derebeyi liderleri ve dört kasttan oluşan halk yer alırdı. Başkentinde ana kapısının yanı sıra şehrin savunması ve şehir hayatının ihtiyacı gereğince yan kapıları bulunurdu. *Mahābhārata*'da içerisinde amfi tiyatro bulunan bir başkentten şu şekilde söz edilir:

Drupada'nın başkentinin kuzeydoğusundaki düz ve elverişli bir araziye inşa edilmiş olan amfitiyatronun etrafında muhteşem konaklar bulunmaktaydı. Sağlı sollu kemerli kapıları olan amfitiyatro, her tarafı yüksek duvarlarla kaplı bir hendekle çevrilmişti (*The Mahābhārata*, 1884a: 524).

Mahācanapadalar, büyük şehirlerle birlikte onların etrafını saran ve köylerden oluşan farklı bölgeleri içerirdi. Böylece oldukça geniş alanlardaki topraklara, küçük ve

⁴⁰ “Şehir, güçlü surlarla ve düşmanın içeri sızmak için hiçbir yol bulamayacağı derin bir hendekle çevriliydi.” (*The Rāmāyaṇa*, 1952: 18)

⁴¹ “Vaiṣālī'nin, her duvarı bir sonraki duvardan bir fersah uzakta, şehri kuşatmış üç aşamalı duvarı ve gözetleme kulelerine sahip olan üç kapısı vardı -*Ekapañña Jāt*. No:149- (*The Jātaka*, 1957: 316)

büyük yerleşim birimlerine sahip olmuşlardır. *Rāmāyaṇa Destanı*; Kosala mahācanapadasının alanının Ganj Nehrinin kıyılarına kadar ulaştığını belirtir.

Mahācanapadalarda nüfusun yapısı sosyal açıdan heterojendir. Nüfusun saygınlık açısından en önemli bölümünü, tüm siyasi haklara sahip olan iktidardaki Kshatriya sınıfı oluşturmakla birlikte halk dört varṇaya bölünmüştür: Brāhmaṇlar, Kshatriyalar, Vaişyalar ve Śūdralar. Halkın bir kısmı kast sisteminin dışında kalmıştır; onlar da çoğu zaman nüfusun büyüklük açısından önemli bir bölümünü oluşturmuştur. *Dharmaśastralar*, *Rāmāyaṇa* ve *Mahābhārata* ayrıntılı biçimde farklı kastların meslekleri ile ilgilenmiştir:

Manu; farklı kastların farklı görevlerini şu şekilde tanımlamıştır: Brāhmaṇlar; öğretme, aktarma, kurban töreni düzenleme, kurban sunma, hayırseverlik ve hediye kabulü. Kshatriyalar; halkı koruma, hayırseverlik, kurban sunma, çalışma, memnuniyetle itaat. Vaişyalar; sığır yetiştiriciliği, tarım, çalışma, kurban sunma, faizle borç para verme. Śūdralar; diğer üç kasta hizmet etme (Banerjea, 1916: 20).

Savunma ve idare işleri ile Kshatriyalar meşgul olmuştur. Bununla birlikte Kshatriyalar, Vedalar, siyaset ve savaş bilimi çalışmış; sıklıkla felsefe ve din alanında kayda değer başarılar elde etmişlerdir. Vaişyalar, mahācanapada ekonomisi için en değerli sınıftır. Genelde tarım, hayvancılık, ticaret ve zanaat ile uğraşmışlardır. Śūdraların üç üst kasta hizmet etmeleri, işçi ve zanaatkâr olarak çalışmaları gerekmiştir⁴². Zaman içinde varṇa sistemi mahācanapadalarda kalıtsal olma eğilimine

⁴²⁴² Kshatriyalara; insanları korumak, armağanlar vermek, kurban sunmak, Veda öğrenmek ve kendini şehvetli zevklere bağlamaktan kaçınmak gibi yükümlülükler emredilmiştir. Vaişyalara; sığırlara bakmak,

girmiştir. Mahācanapadalarda bu sistemin, halk tarafından kabul edilebilir hale gelmesi için uzun süren çabalar gösterilmiş olmalıdır.

Mahācanapadalar, kendi kendine yetebilen politik birikimlere ve kültürel değerlere sahip olmalıdır. Her mahācanapada kaçınılmaz olarak kendi düzenini kurmuş, kendi inancına, diline, kendi hükümet biçimine, kendine has kültürlerine, tarzına ve onların üstün oldukları duygularına sahip olmuştur. Bu hislerini halkına kazandırmaya çalışmak için gerekli sosyo-kültürel, siyasi düzenlemeleri gerçekleştirmişlerdir. Diğer mahācanapadalara da kendilerinin üstünlüklerini göstermeye çalışmışlardır.

Mahācanapada halkı, devletlerine ve hükümdarlarına güçlü bir şekilde bağlanmış; krallarının sevinçleri ve üzüntülerini kendi duyguları olarak saymışlardır. Mahācanapadalar kendine has sosyal, dini normların bulunduğu çeşitlilikler barındıran bir yapıdır. Bu karmaşık yaşam anlayışı; o dönemdeki felsefe, edebiyat, politika ve diğer öğrenme dallarındaki büyük katkıların kaynağı olabilir.

Daha önceleri canapada kademesindeyken; her canapadanın, kendi lehçesi ve dini uygulamaları olduğu konusundaki düşüncelerimizi belirtmiştik. Mahācanapadaların ortaya çıkmasıyla birlikte, gelişmesi kaçınılmaz olan askeri ve siyasi örgütlenme düzeni, Kshatriya yöneticilerin yüklerini artmıştır. Kshatriya yöneticilerin, halklarının dilleri, dini uygulamaları ve alışkanlıkları konusunda bilgili ve yetkin olmaları gerekmektedir.

hediyeler bağışlamak, kurbanlar sunmak, Veda öğrenmek, ticaret yapmak, borç para vermek ve toprağı ekip biçmek emredilmiştir. Tanrı tarafından Şüdralara emredilen tek meslek, diğer üç kasta uysalca hizmet edilmesidir (*The Laws of Manu*, 1886: 24).

1.6.2. Hükümet ve İdari Yapı

Mahācanapadalarla ortaya çıkan politik güç, mahācanapadayı kuran Kshatriya yöneticilerin elindeydi. Bu yöneticilerin sayısı kimi zaman binlerce olarak ifade edilmektedir. Nitekim Buddhist kaynaklar Liççhavilerin 7707 kişilik bir idari topluluğa sahip olduğundan bahseder⁴³. Bu, o döneme göre oldukça kalabalık bir askeri yönetici gruptur. Mahācanapadaların siyasi yapısında zaman içerisinde gözlemlenen değişim; ya yönetsel anlamda yeni kurumlara ihtiyaç duyulmasına neden olmuş ya da eski kurumların karakterinin ve içeriğinin kalıcı olarak değiştirilmesini gerektirmiştir. Yeni devletlerin kurulması, güçlü askeri liderliklere ihtiyaç duyurmuş; bu tür başarılı liderler, canapadaların seçimle başa gelen bazı krallarından çok daha başarılı ve daha güçlü kralların var olabileceklerini göstermiştir.

Antik Hindistan'da halkın bir araya gelmesiyle oluşan kamu yönetimini yürütme sisteminin ve seçim anlayışının, Vedik dönem eserlerinde karşımıza çıktığını görmüştük. Bu bağlamda siyasi alanda değişen kurumlardan biri samitidir. Canapadalarındaki samiti, toplumda eşitliği ön görmekteydi; ancak mahācanapadalarındaki yaşam eşitliğe dayanmıyordu. Güçlü bir monarşik yapının ardından toplumsal hayata yerleşen sınıfsal bir ayrım söz konusuydu. Bu nedenle mahācanapadalarındaki mecliste eşitlik gözetilen bir durumun yeri yoktu. Bu dönemde samitinin yerini ise *paura* ve *cānapada* adlı meclisler almıştır. Sabhā ise, yaşlıların meclisi olmaktan ve samitinin yetkisi altında çalışmaktan çıkarılıp, vatandaşların yararlandığı kendi başına çalışan bir meclise dönüşmüştür.

⁴³ “O şehirde krallığı yönetmek için her zaman yedi bin yedi yüz yedi kral, aynı şekilde bir dizi genel vali, general ve bol miktarda hazine bulunurdu -*Ekapañña Jāt. No. 149- (The Jātaka, 1957: 316)*

Monarşiyle yönetilen mahācanapadalarda, sabhā ve kral arasındaki ilişkiler; kralın kişiliğine, aristokrat Kshatriyaların ilkelerine ve gücüne, paura ve cānapadadaki kurumsal birliklerin gücüne dayanıyordu. Eğer kral halk arasında popüler olmuşsa, sabhā meclisi, kralın eylemlerine müdahale etmezdi. Paura, başkent meclisiydi; bu sebeple şehrin yönetimiyle ilgilenmekteydi. Paura, aynı zamanda kutsal ve halka ait yapıları idare eder; şehrin barışını ve refahını korurdu. Kral ve çevresindeki görevliler, ölen kişilerin miraslarını da idare etmekteydi⁴⁴. Cānapada, mahācanapadanın başkent haricinde geri kalan bölgelerin meclisiydi. Köylerdeki ya da taşralardaki halk ile kral arasındaki bağlantı olarak çalışan bir temsilci organıydı.

Canapadaların mahācanapadalara dönüşmesi siyasal yapıda büyük bir psikolojik, sosyal ve politik değişime yol açacağı için ilgili dönüşüm süreci yüzyıllar boyunca sürmüştür. Bir kabile liderinin yerini kraliyet egemenliğinin almasını ve zamanla bu mutlak monarşik hâkimiyetin halk üzerinde sağlanmasını kolaylaştırmak için kutsal kitaplar da etkili rol oynamışlardır. Kral Parikṣit'in iyilikçi ve başarılı yönetimini öven Atharvaveda, kraliyet gücünün yükselişini destekleyen şu pasajı içermektedir:

Tüm insanların sevdiği mutlak güç, herkesi yöneten kral,
bir tanrı olarak ölümlüleri mükemmelleştiren Parikṣit'in
övgüsünü sıralayın. Tahtına çıkan Parikṣit, her şeyin en
iyisi, bize barış ve huzur verdi -Ath. XX. 127, 7-8- (*Hymns
of the Atharva-Veda*, 1896: 434).

⁴⁴ (Sahibi tarafından) Tamamen terk edilen mülk krala devrolunur. Aksi bir durum olursa kral o mülkü, bakanları ve vatandaşları ile birlikte yönetecektir. (*Sacred Laws of The Āryas*, 1882: 81).

Atharvaveda’nın kaydedildiği dönem, mahācanapadalara göre çok daha eskidir.

Fakat monarşik güçlerini vurgulamak isteyen yönetimler, bu kadim eserlere sıkça başvurmuş olmalıdır. Sıradan halk, mahācanapadasının maddi refahını, iktidardaki hükümdarın saltanatına ve kişiliğine bağlamıştır. Vedik dönemde seçimle başa gelen kral anlayışı gitgide, kraliyet şahsiyetinin kutsallığının soydan geçtiği inancına dayanan krallık sisteminin tanınmasına dönüşmüştür. Zamanın sosyal gereksinimleri; kastların bir düzene oturtulması ve istikrarlı siyasi koşulları gerektirmiştir. Kralları seçme fikri etkisini yitirmiş; mahācanapadaların da sosyal inşasının yararına olacak şekilde krallığın soydan geçmesi sistemi tercih edilmiştir.

Aslında daha önceki canapada yönetimindeki monarşi yapı, iktidardaki aristokrasi kadar halka ve topraklara karşı koruyucuydu. *Mahābhārata*’da geçen ‘Rācan’ kelimesiyle; toprakları koruma ve halkın mutluluğunu sürdürme görevinin, iktidarın üstünde olması anlayışı kastedilmektedir:

Yudhishtira şöyle dedi: ‘Ey Bharata, dünyada kullanılan Rācan (Kral) sözcüğü nereden ortaya çıktı? Bana bunu söyle, Ey düşman kurutucu!’ Bhishma cevap verdi: “...Kralın koruması sayesinde hiç kimse, sürüngenlerden ve hırsızlardan ya da başka herhangi bir sebepten korkmadı. O, denize doğru ilerlediğinde sular katılaşıyordu. Dağlar ona yol verirdi ve bayrağı hiçbir yerde engellenmezdi. Yakşaların, Rakşasaların, Nagaların ve diğer canlıların yedikleri yedi ve on tür mahsulü bir inekten sağmışçasına yeryüzünden çekti. Bu yüce ruhlu kral, tüm varlıkların dürüstlüğünün her şeyin en başında olmasını sağladı ve bütün insanları memnun ettiği için bu sayede Racan (Kral) olarak adlandırıldı. Ve Brāhmaṇların yaralarını da sardığı için

Kshatriya adını kazandı. Ve yeryüzü (kendi bölgesinde) erdemini sağlayıcısı olarak ünlendiği için birçok kişi tarafından Prithvi olarak anılmaya başlandı (*The Mahābhārata*, 1890: 176-177).

Bu tanımın erken dönem idaresinde, halkın güvenliğini sağlamak açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonraları kral, halkını mutlu etmek ve onların refahını sağlamak için aristokrasinin güçlerini yavaş yavaş azaltıp onları kendi koşullarına uygun hale getirmiş; tek üstün güç olarak karşımıza çıkmıştır. Erken dönemdeki monarşi kurumu zamanla halk karşısında en üstün konuma ulaşmıştır. Videha Kralı Canaka, Aṅga Kralı Brahmadatta, Avanti Kralı Pradyota ve Magadha Kralı Bimbisāra gibi hükümdarlar, mahājanapadalar döneminin güçlü monarşilerinin en önemli örneklerindendir.

Güvenliği ve refahı için krala güvenen halklar yavaş yavaş siyasi bilincini kaybetmiştir. Bu nedenle genel olarak halk, krallarının egemenliğine karşı boyun eğmiştir. Bu durumun örnekleri destan anlatılarında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Rāma'nın ve Pandavaların sürgün edilmesi, halkın üzülmeye rağmen bu durumların önüne geçemeyişi, monarşiye ve monarşinin gidişatına karşı halkın sessiz tutumlarına birer örnek olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte yine bu dönemde gitgide zorlaşan bazı monarşik yöneticiler de karşımıza çıkmaktadır. Śakya kabilesini ortadan kaldırmaya çalışan Kosala Kralı Viṣṇudatta'yı bu tarzdaki yöneticilere örnek olarak gösterebiliriz.

Büyük janapadaların gelişmesiyle daha ayrıntılı siyasi bir yapının da ortaya çıktığını görüyoruz. Krallık sistemi; niceliksel ve niteliksel olarak büyüyen bölgelerde, kendisini bölgesel bir hükümet biçimi olarak yerleştirmekteydi. Sonraları, krallığa ilahi

köken statüsü verilmiştir. Bununla birlikte ‘kralların kralı’ anlamı taşıyan bazı unvanlar ve kavramlar ortaya çıkmıştır. Metinlerin çoğunda kralların kralı kavramının karşılığında, *adhirāc*, *rācadhirāca*, *samrāt* gibi ifadeler kullanılmaktadır. Ayrıca *vacapeya*, *rācasūya* ve *aşvamedha* gibi krallığın kutsanması ve pekiştirilmesi için özel törenler düzenlenirdi. Kurban törenleri ve kralın üstünlüğünün anlatılması konularıyla ilişkilendirilen *sarvamedha*⁴⁵ veya *aindra mahābhiseka*⁴⁶ kutsaması gibi ritüeller ile ilgili bilgiler *brāhmaṇa*larda sıkça yer almaktadır. Eski Hint edebiyatı, monarşiye doğru destekleyici eğilimini yaratmada ve krallığa dair ritüellerin oluşturulup yerleştirilmesinde bir araç olarak önemli bir rol oynamıştır.

Kralın kişiliği, yönetilen tebaa üzerindeki etkisi sebebiyle büyük önem taşınmaktaydı. *Mahābhārata*’da Ermiş Nārada, hükümdarın kişiliği hakkında bilgi verir. Ona göre her şeyden önce, kralın özel hayatı tüm kötülüklerden temizlenmiş olmalıdır ve kral kendini kontrol etmelidir. Çünkü kral, kendini kazanmadan başkalarını kontrol etmede başarısız olur. Dahası, erdemli, iyi kalpli, zeki, dindarlık dolu, oto-kontrol sahibi, iyi görünümlü ve amacına uygun biri olmalıdır. *Mahābhārata*’da, büyük ve ideal bir kralın gereklilikleri; sebat etmesi beklenen, muhteşem bir inceliğe sahip,

⁴⁵ Şimdi bu *Sarvamedha*, her türlü yiyeceği arttırmak ve kazanmak için on günlük bir Soma kurbanıdır, çünkü *Virāc* on heceden oluşur ve *Virāc* tüm yiyecektir -*Şat. Brāh.*, XIII, 7, 1- (*Satapatha Brāhmaṇa*, 1900: 418).

⁴⁶ *Mahābhiseka* töreni hakkında bilgiye sahip bir rahip, bir *Kshatriya*’nın farklı yollarla fetih yapmasını, tüm insanları kontrol altına almasını ve tüm krallar üzerinde liderlik, öncelik ve üstünlük kurmasını diler. Her yerde ve her zaman evrensel egemenliğe, zevklere (hazlara), bağımsızlığa, kral olarak üstün ayrıcalığa, en yüksek arzularına, bir kralı, evreni kollarıyla sarabileceği büyük bir kralın konumuna ve geçebileceği üstün hükümdarlığa ulaştırır ve onun tüm yaşamı boyunca tüm dünyanın hükümdarı haline gelmesini, okyanusa kıyısı olan her yere kadar dünyanın tek kralı olmasını sağlar. Böyle bir rahip, *Kshatriya*’yı *İndra*’nın büyük töreniyle göreve getirmelidir (*The Aitareya Brāhmaṇam of R̥gveda*, 1922: 357).

zamanın bilincinde, açık göz ve sadık arkadaşlar açısından zengin olması şeklinde belirtilmiştir⁴⁷. *Rāmāyaṇa*'da da, Kral Daśaratha'nın özelliklerinin ayrıntılı bir betimlemesi verilmiştir.

Aslında, hem *Mahābhārata* hem de *Rāmāyaṇa*, bir kralın erdemlerini ve niteliklerini detaylandırmak için bir hükümdarın sahip olması mümkün olan tüm insanlık erdemlerini aşlamaya çalışmışlardır. Mahācanapada döneminde kralın günlük hayatına büyük önem verildiğini görmekteyiz. Onun, uygun zamanlarda uyuyup uyanmasına kadar dikkat edilirdi. Kraldan, Artha'ya, Dharma'ya ve Kāma'ya⁴⁸ sahip olması beklenir; kral ise bu nitelikler için uygun ve planlı davranmaya dikkat ederdi.

Monarşik mahācanapadalarda devletin birkaç ileri geleni, idarenin işleyişini sürdürmede etkili olmuşlardır. Onlar krala yardımlar sunmuş; tavsiyede bulunmuşlardır. Siyasi düzenin ahlaki ve maddi refahıyla ilgilenmişler; devletin işlevlerini yerine getirmişlerdir. Devletin bazı ileri gelenleri şu şekildedir: Purohita; kralın en önemli refakatçisi ve maddi-manevi konulardaki rehberidir. Gonda, bu konu hakkında şu bilgileri aktarır:

⁴⁷ (Kral) Dönemsel ve düzenli ziyafetlerinde hediye vermelidir. Aynı zamanda iyi huylu olmalıdır. Zenginlik elde etmek isteyen kral; her zaman cesur, kendini adanmış, düşmanları tarafından kandırılmayan, iyi aileden gelen, sağlıklı, iyi huylu ve saygın ailelerle bağlantılı, başkalarını aşağılama eğiliminde olmayan, tüm bilimleri bilen, dünya ve dünyevi işler hakkında bilgi sahibi olan, gelecek kaygısı yaşamayan, görevlerini her zaman yerine getiren, dürüst ve dağlar gibi sarsılmaz hizmet adamlarıyla çalışmalıdır (*The Mahābhārata*, 1890: 175).

⁴⁸ “Hindu inancına göre; Artha, Dharma, Kāma ve Moksha bir kişinin hayatta kazanması gereken dört niteliklerdir. Dharma; tabiatın akışına uygun, doğru, dindar hareket etmek, ruhun muhtaç olduğu meşru hisleri tatmin etmektir. ...Artha; insana servet ve şöhret edinmenin doğru yollarını öğretir. ...Kāma; yeni zevk ve sevgi, bir hak olmakla beraber kayıtlara bağlıdır. ...Moksha veya Nirvāna; zevk ve heveslerini ruhun yüceltilmesi için bir yana atmasını bilenlerin ulaşacakları bir mertebedir (Çağdaş, 1974: 35)”.

Bir kral; görevi hükümdarın zaferini ve cenneti güvence altına almak, henüz kazanılmamış olanı kazanmak ve çoktan kazanılmış olanları korumak olan bir mahkeme rahibine veya aile rahibine (purohita) sahip olmalıdır. Purohita, kralın danışmanlarının en önemlisidir. Kralı ve onun halkını korumak, özel törenler yaparak refahlarını sağlamak ve düşmanın çekici etkenlerine karşı koymak zorundaydı (Gonda, 1969: 65).

Devlet erkânının bir diğer ileri geleni, ‘kraliyet prensi (yuvarāca) yani ileride kral olacağı öngörülen veliaht prenstir. Mahācanapadanın varlığının devamlılığı açısından yuvarāca önemli bir kişiliktir.

Veliaht Prens göze çarpan bir yetenek sergiliyorsa; bazen bir egemenliğin neredeyse tüm güçleriyle bir olup, bir tür küçük kral (upa-rāca) veya saltanat vekili olarak hareket etmesi için seçilirdi. Bazen, yaşlı bir kral, krallığından endişe duyarak emekli olup veliaht prens lehine tahtı bırakırdı. (Banerjea, 1916: 90).

Veliaht prens için tahtı devretme davranışının, Magadha’nın ünlü kralı Bimbisāra tarafından gerçekleştirildiği anlatılmaktadır. *Rāmāyaṇa Destanı*’nda, babası Daśaratha’ya benzetilen Rāma üzerinden, kraliyet erdemleri açıklanmış, kraliyet prensinin gerekliliklerinin detaylı bir tanımı yapılmıştır⁴⁹. Kısacası, yuvarācanın da, bir kralın sahip olması gereken bütün erdemlere sahip olması beklenmiştir.

⁴⁹ “Bu şehirde, ünlü Kral Manu’nun geleneğinin takipçisi olan Kral Daśaratha ikamet ediyordu. Kralın özellikleri Vedaların yorumuyla anlaşıldı. Asıl serveti hakikat ve erdemin üstünlüğüydü, sözünden asla

Bakanlar (Mantrin, Amātya); mahācanapadanın yönetimini yürüten ve gerekli konularda krala tavsiyelerde bulunan kişilerdir. “Mantrin unvanına sahip kişinin, krala dinsel tavsiyeler verdiği anlaşılmaktadır. Bir mantrinin başarıları, gizli danışmanlık yapma yeteneğinden gelmektedir (Gonda, 1969: 135)”. Bakan sayıları farklı mahācanapadalarda değişiklik göstermiş olabilir. Kauṭilya, bu durum için devletin ihtiyaçlarına göre belirlenecek bir sayıyı tercih eder⁵⁰. *Mantriparishad* isimli bakanlar kurulu, mahāmātya (baş danışman) tarafından idare edilirdi. Bununla birlikte danışmanların içinde rahipler, ermişler ve çok sayıda brāhmaṇ da yer almaktaydı. Devletin bir diğer önemli görevlisi; mahācanapada politikasındaki askeriyeden sorumlu bakan olan Senāpati’dır. Senāpati makamı politikada onurlu bir makam olarak yer alırdı.

Monarşik mahācanapadanın yönetme organı kral ve onun konseyinden oluşmaktaydı. Konseyde kral ile birlikte mantriparishad yer alırdı. Mantriparishad, çok sayıda bakandan, bilge brāhmaṇdan ve devletin ileri gelenlerinden meydana gelen bir kabine gibi düşünülebilir. Bu bakanların ve genel olarak üst düzey yetkililerin devletin önemli bir unsuru olduğunu, ilerleyen dönemlerde oluşturulan siyasetnamelerden de

dönmeyen, her zaman sağduyulu, görkemli ve halkını seven, büyük bir savaş arabacısı olan, Īkshvaku hanedanının değerli bir soyundan gelen, birçok kurban töreninin izleyicisi, doğruluk yolundan memnun, halkı üzerinde tam otoriteye sahip, büyük bir ermişe denk, üç dünyada ünlü, düşmanlarına karşı zafer kazanan, herkesin arkadaşı olan soylu bir kâhin; duyularını ve arzularını kusursuzca bir dizginleyen, Īndra ile eşit refaha, Kubera ile eşit zenginliğe sahip olan biriydi (*The Rāmāyaṇa*, 1952: 18-19).

⁵⁰ “Manu ekölü, Bakanlar Kurulu’nun (Mantriparishad) on iki üyeden oluşacağını söylüyor. Bṛihaspathi ekölü, on altı üyeden oluşacağını söylüyor. Uṣana ekölü, yirmi üyeden oluşacağını söylüyor. Ancak Kauṭilya, meclisin, egemenliğin ihtiyaç duyduğu sayıdaki üyeden (yathāsāmarthyam) oluşacağına inanmaktadır (Kauṭilya, 1961: 28).

anlamaktayız. *Rāmāyaṇa*; kraliyete bağlı bakanların nitelikleri ve türleriyle ilgili şu bilgileri aktarır:

Kendilerini her zaman Kral Daśaratha'nın refahına adanmış olan Īkshvaku sarayının bakanları tüm erdemlere sahipti; onların tavsiyeleri mantıklıydı ve kraliyet emirlerinin değerinin bilincindeydiler. Kralın danışmanlarından sekizi ünlüdür. Hepsi devlet işlerinde yorulmak bilmeden çalıştılar, dürüstlüğü ve erdemin varlığına adanmışlardır. Onlar; Dhristi, Cayanta, Vicaca, Siddhartha, Atyartha-Sadaka, Ashoka, Mantra-pala ve Sumantra'dır. ...Bütün bakanlar erdemli, hata yapmaktan sakınan, hayırsever, ahlak yasaları konusunda bilgili, tecrübeli, soğukkanlı, cömert, kutsal yazıların özünü bilen, anlayışlı, sabırlı, krala karşı itaatkâr, sözünün eri, neşeli, tokgözlü, halklarının ve diğer hükümdarların haklarının faaliyetlerine hâkim, etkili ve dostluğu sağlam kimselerdi ve hatta kanuna ters düşmeleri halinde, takdirde kendi oğulları hakkında da hüküm verirlerdi (*The Rāmāyaṇa*, 1952: 20-21).

Mahābhārata'ya göre bakanlar ve makamları şunlardır:

Veliaht Prens, İçişleri ve Savunma Bakanı, Maliye Bakanı, Ordu Bakanı, Savaş ve Barış Bakanı, Dini İşler Bakanı ve Başbakan. Śukranītisāra ise aşağıdaki bakanlık makamlarını belirtilir. Sumantra (Maliye Bakanı), Paṇḍita (Hukuk Bakanı), Mantrin (İçişleri Bakanı), Pradhāna (Konsey Başkanı), Sachiva (Savaş Bakanı), Amātya (Maliye ve Tarım Bakanı), Prāḍvivāka

(Adalet Bakanı), Pratinidhi (Başbakan veya Konseyin Kral Temsilcisi)'dir (Misra, 1973: 148-149).

Yönetime bilge bir brāhmaṇ bakanın atanması, yürürlükteki önemli bir uygulama gibi görünüyor. Bu uygulama hepsi brāhmaṇ olan; Kral Acātaṣatru'nun en önemli bakanı Vassakāra (Skr. Varṣakāra), Kral Udayana'nın bakanı Yaugandharāyaṇa, Kral Chaṇḍa'nın bakanı Bharata Rohaka örnekleri ile iyi bir şekilde yansıtılmaktadır.

1.6.3. Askeri Yapı

Mahācanapada dönemi bölgeler arasındaki ilişkinin sağlam diplomasi ilkelerine dayandığı yerel fakat devletlerarası ilişkiler dönemi idi. Bu dönemde devletin ilk ve en önemli görevlerinden biri, ülkenin dış saldırılardan korunmasıydı. Dış saldırı korkusu karşısında benimsenecek önleyici tedbirler, diplomasi sanatının ve dış ilişkileri yürütecek bir makamın kurulmasını gerektirmiştir.

Arthaśāstra'da bir devlet çemberi kavramından bahsedilir. Kauṭilya, dış politikada devletin çıkarlarının dinamikliğinin korunmasının değişmezliğinden ve güç yapısının değişmesinin kaçınılmazlığından söz eder. Kauṭilya, maṇḍala (devletler halkası) teorisi üzerinden; devletlerin, diğerlerine karşı üstünlük isteğinde olan başka bir devlet ile arasındaki ilişkilerine göre sınıflandırdığı kral türlerinden bahseder:

“Bu krallar: Ari (hasım), Śatru (düşman), Mitra (dost, müttefik), Ari-mitra (düşmanın müttefiği), Mitra-mitra (müttefiğin dostu), Ari-mitra-mitra (düşmanın müttefiğinin dostu), Pārshṇigrāha (arkadaki düşman)... Antardhi (zayıf aracı

kral), Udhasina (tarafsız kral), Madhyama (orta kral). (Kauṭilya, 2018: 597-598)’’.

Mahācanapadalar arasındaki dış ilişkilerde söz sahibi olan krallara bakarak, onları Kauṭilya’nın kral türlerine göre yerleştirmek mümkün olabilir.

2. BÖLÜM

MAHĀCANAPADA DEVLETLERİ

Rhys Davids; “Buddhizm’den uzun zaman önce Ganj Vadisinde, yüzyıllar boyunca krallar vardı. Hindistan’ın tamamının monarşik hükümetlerin egemenliği altına gireceği zaman hızla yaklaşmaktaydı” demiştir (Davids, 1911: 1). Gerçekten de MÖ 6. yüzyılın başında Kuzey Hindistan’da üstün bir güç bulunmamakla birlikte bölge, çok sayıda bağımsız monarşik ve cumhuriyetçi devlete bölünmüştü. Bu bağımsız devletlerden Magadha, Kosala, Vatsa ve Avanti önemli krallıklara örnek iken, Kuru, Pañçāla, Aṣmaka, Śūrasena, Kāśī, Aṅga, Kalinga, Mithilā, Çedi, Gandhāra ve Kāmboca ise daha küçük devletlerdi.

“Başkenti Rācagṛha (sonradan Pāṭaliputra) olan Magadha Krallığı, ilk hükümdarı Kral Bimbisāra’dır. Sonra oğlu Acātaśatru tarafından yönetilmiştir. Başkenti Sāvatti olan Kosala Krallığı’nın hükümdarı Kral Pasenadi’dir. Daha sonra sonra oğlu Viḍūḍabha tarafından yönetilmiştir. Kosala’nın güneyinde kalan Vamśa (Vatsa) Krallığı’nın başkenti Yamunā Nehri yakınlarındaki Kauśambi’dir. Kral Udena ve oğlu Parantapa tarafından hükmedilmiştir. Başkenti Uccenī olan daha güneydeki Avanti Krallığı’nın hükümdarı Kral Paccota (Pradyota)’dır (Davids, 1911: 3).

Aynı siyasi durum, Buddhist metinlere göre; Gautama Buddha’nın zamanından kısa bir süre önce gelişen on altı büyük devletin (soḷasamahācanapada) kalıplaşmış listesi aracılığıyla aktarılır. Söz konusu on altı devletin listesi *Āṅguttara Nikāya*’da;

Aṅga, Magadha, Kāṣī, Kosala, Vṛci (Vacci), Malla, Çedi, Vatsa (Vaṁsa), Kuru, Pañçāla, Matsya (Maççha), Śūrasena, Aṣvakā veya Aṣmakā (Assaka), Avanti, Gandhāra ve Kāmboca şeklinde sıralanır⁵¹.

*Canavasabha Suttanta*⁵² devletlerden bazılarını çiftler halinde ifade eder: Kāṣī-Kosala, Vṛci (Vacci)-Malla, Çedi-Vaṁsa, Kuru-Pañçāla ve Matsya-Śūrasena gibi. Erken Dönem Buddhist eseri olan *Mahāvastu*'nun ortaya koyduğu liste⁵³, *Aṅguttara Nikāya*'daki liste ile aynı fikirdedir. Fakat listede Gandhāra ve Kāmboca yer almazken, onların yerine Śivi ve Daṣārṇa'dan bahsedilir.

Law; Cainist metinlerde verilen listenin biraz daha farklı olduğunu belirtir. Listede; Aṅga, Vaṅga, Magaha, Malaya, Mālava, Aççha, Vaççha, Koççha, Paḍha, Lāḍha (Rāḍha), Bacci (Vacci), Molī, Kāṣī, Kosala, Avāha ve Sambhuttara yer almaktadır (Law. 1968: 1). Başka bir Buddhist öğretisi eseri olan *MahāgovindaSuttanta*'da Brāhmaṇ Mahāgovinda, bölgede yer alan yedi krallığı başkentleriyle birlikte sayar⁵⁴.

⁵¹ Farz et ki Visakha, biri; yedi değerli madde ile dolu bu on altı büyük ülke üzerinde hâkimiyet sağlayacak ve krallık kuracaktı, yani Aṅgalar, Magadhalar, Kāṣīler, Kosalalar, Vacciler, Mallalar, Çetiler, Vaṅgalar, Kurular, Pañçālalar, Maççhalar, Śūrasenalar, Assakalar, Avantiler, Gandhāralar ve Kāmbocalar (*Aṅguttara Nikāya*, 2012: 300).

⁵² Ve Efendi o sırada vefat eden çeşitli adanmışların bir ülkede tepeden tırnağa yeniden doğuşunu açıklıyordu: Kāṣīler ve Kosalalar, Vaccianlar ve Mallalar, Çetiler ve Vaṁşalar, Kurular ve Pañçālalar, Maççhalar ve Śūrasenalar: Biri burada yeniden doğdu ve biri orada (*Dīgha Nikāya*, 1995: 291).

⁵³ Aṅga ve Magadha, Vacci ve Malla, Kāṣī ve Kosala, Çedi, Vatsa ve Matsya, Śūrasena, Kuru ve Pañçāla, Śivi ve Daṣārṇa, Aṣvakā ve Avanti halklarını (inanç yönünden) değiştirdi (*The Mahāvastu vol I*, 1949: 29).

⁵⁴ “Ve Kral Renu'nun ülkesi merkezdeydi: Dantapura'dan Kaliṅgalara, Potaka'dan Assakalara, Māhismatī'den Avantilere, Roruka'dan Sovīralara, Mithilā'dan Videhalara, Çampā'dan Aṅgalara,

Aralarında çokça benzerlik bulunmasına rağmen özellikle Purāṇik ve Buddhist listelerde birtakım farklılıklar da vardır. Bu farklılıklar, listelerin aslında farklı zamanlarda hazırlandığı varsayımına yol açar. Belki de listeler, kendi yazarlarının ülkenin farklı bölgeleriyle ilgili bilgi, ilgi veya yakınlıkları konusundaki farkı yansıtmaktadır. Bu durum, her purāṇada listeye alınmayan Vṛci (Vacci) ve Malla'dan, Buddhist ve Cain metinlerde bahsedilmesiyle en iyi şekilde ortaya koyulur.

Monarşik olmayan (cumhuriyetçi veya oligarşik) bir hükümet biçimine sahip özerk klanlardan da kısaca söz edebiliriz. Buddhist metinler aracılığıyla MÖ 6. yüzyılda bu türdeki birçok klanın varlığını ortaya koyulmuştur. Bu devletler Hint siyasi tarihi açısından, monarşiden farklı bir idari yapı kategorisinde bulunmaları sebebiyle önemli bir yere sahiptir. Bu özerk yönetimler; Kapilavastu'daki Sākiyalar veya Śākyalar, Pāvā ve Kusinārā'daki (Kuṣṭinagara) Mallalar, Vesālī'nin (Vaiśālī) Liçchavileri, Mithilā'nın Videhaları, Rāmagama'nın Koliyaları, Allakappa'nın Bulileri, Kesaputta'nın Kālamaları, Pippalivana Moriyaları ve Bhaggalardır. Bu yönetimler tek bir klandan ya da klanların bileşiminden oluşabilmekteydi. Bu tarz devlet yapıları ifade edilirken genellikle 'gaṇa-saṃgha' terimleri kullanılmaktadır. Bu görece bağımsız ve özerk devlet oluşumları, tam demokratik bir biçim olarak yansıtılamamakla birlikte, birtakım kurallara sahip olan (örneğin Kshatriya yönetici zorunluluğu gibi) yarı demokratik-oligarşik yapılar olarak nitelendirilebilir. Law, Pāṇini'nin *Ashtadhyāyī* adlı eserinde andığı bazı cumhuriyetlerin isimlerini şu şekilde sıralar:

Kshudrakalar (Yunanca Oxydrakai), Mālavalar (Malloi),
Ambashthalar (Abastanoi), Hāstinayāna (Astakenoi), Prakaṇva
(Parikanioi veya modern Ferghana), Madralar, Madhumantalar

Vārāṇasī'den Kāśī'ye gider, Böylece yöneticileri ortadan kaldırdı (*Dīgha Nikāya*, 1995: 306)".

(Modern Mohmand), Āprītas (Yunanca Aparytai yani Modern Afridis), Vasāti (Ossadii), Bhaggalar, Şibiler (Sibai), Āśvāyana (Yunan Aspasioi) ve Āśvakāyana (başkentleri Massaga'da yer alan Yunanca Assakenoi) Bu devletlerin çoğunun, karşı koymaya çalıştıkları İskender'in istila dönemine kadar varlıklarını sürdürdükleri aktarılır. Pāṇini ayrıca Gandhāra, Avanti, Kosala, Uśīnara, Videha'nın yanı sıra Prāchya canapadaları (Doğu bölge canapadaları) olarak belirlediği Magadha, Aṅga ve Vaṅga'dan bahseder. *Dharmasūtralar*⁵⁵; Surāshtra, Avanti, Magadha, Aṅga, Puṇḍra ve Vaṅga gibi devletlerden söz eder. (Law, 1968: 2-3).

Böylelikle, MÖ 6. yüzyılda, çoğu krallar tarafından yönetilmeyen (bazı anlatılarda bu yönetimlerdeki krallardan bahsedilmektedir) küçük-büyük çok sayıdaki küçük cumhuriyetlerin veya oligarşilerin var olduklarını görmekteyiz. Bununla birlikte bu devletlere çoğu kaynakta rastgele ya da tesadüfen atıfta bulunmaktadır. Varlıklarının doğruluğunu ise farklı periyodlarda yazılmış; farklı inanç sistemlerinin temsilcisi olan kaynaklarda aynı isimlere rastlanmasıyla destekleyebilmekteyiz. Bununla birlikte bu kaynakların çoğu Magadha Krallığı dışındaki diğer topluluklar için belirgin bir tarih sunamamaktadırlar.

Yukarıda bahsettiğimiz on altı mahācanapadanın içerisinde yer alan Magadha'yı, önemli bir krallık olarak tezimizin üçüncü bölümünde ayrıntılarıyla ele aldık. Geriye

⁵⁵ “Avanti, Aṅga, Magadha, Surāshtra, Dekhan, Upāvṛit, Sindh ve Sauvīrāların sakinleri karışık kökenlidir. Āraṭṭalar, Kāraskaralar, Puṇḍralar, Sauvīralar, Vaṅgalar, Kalingalar (veya) Prānūnaları (ülkelerini) ziyaret eden kişi, bir Punastoma veya Sarvapriṣṭha sunmalıdır (*Sacred Laws of The Āryas*, 1882:148)”.

kalan on beş mahācanapada ve onların özellikleri aşağıda sıralanmıştır. Özellikle Magadha Krallığı ile çağdaş oldukları dönemler üzerinden ele alınan bu devletler hakkındaki bilgilerimizin çoğuna, yine o döneme ait edebi eserlerde tutulan kayıtlar ve çağdaş tarihçilerin yorumları aracılığıyla ulaşmış bulunmaktayız.

2.1. Aṅga

“Aṅga’nın yerleştiği topraklar günümüzde modern Bhagalpur ve Monghyr bölgelerine karşılık gelmektedir. Aynı zamanda toprakları kuzeyde yer alan Kosi (Kauṣikī) Nehrine kadar uzanıyor; Purnia bölgesinin batı bölümünü kapsıyordu (Pargiter, 1897: 95)”. Aṅga mahācanapadasında yer alan Çampā Nehrinin (muhtemelen modern ismiyle Cāndan) doğudaki Aṅga Krallığı ile batıdaki Magadha arasındaki sınırı oluşturduğu bilinmektedir. Aşağıdaki Cātaka örneğinde olduğu gibi bu nehirle ilgili bilgilere Buddhist kaynaklarda sıkça rastlanır:

Zamanın birinde, Aṅga Krallığı’nın kralı Aṅga ve Magadha Krallığı’nın kralı Magadha iken, bu krallıkların arasındaki Çampā Nehrinde yılanlar yaşırdı. Orada yılan kral Çampeyya hüküm sürmekteydi. Bazen Kral Magadha, Aṅga ülkesini, bazen Kral Aṅga, Magadha’yı ele geçirirdi... -Çampeyya
Cātaka no. 506- (The Jātaka, 1901: 281).

Ganj Nehri ise Aṅga Krallığı’nı kuzeyden sınırlandırmıştır. Eskiden Mālīnī olarak bilinen Başkent Çampā, Ganj’in Çampā Nehri ile birleştiği yerin yakınında yer almaktaydı. Aṅga’nın en gelişmiş şehirlerden biri olan Çampā’da Gaggarā isimli ünlü bir gölet bulunduğundan sıkça bahsedilir. “Gaggarapokkharāṇī isimli bu yapay göleti

Çampā Kraliçesi Gaggara'nın kazdırıp yaptırdığı bilinmektedir (Law, 1954: 44)". Şehir ile ilgili farklı betimlemelere *Dīgha Nikāya*'da rastlamaktayız:

Efendim, beş yüz keşişten oluşan büyük bir toplulukla Aṅga halkının arasında seyahat ederken Çampā'ya geldi. Çampā'da Gaggarā'nın lotus göletinin yanında kaldı. O sırada Brāhmaṇ Soṇadaṇḍa, Magadha Kralı Seniya Bimbisāra tarafından kraliyet yetkisiyle kendisine armağan olarak verilen, çayır, kereste, su ve mısır dolu kalabalık bir yer olan Çampā'da yaşıyordu (*Dīgha Nikāya*, 1995: 124).

Dīgha Nikāya, Çampā'yı Hindistan'ın altı önemli şehrinden biri olarak adlandırmıştır⁵⁶. *Vimānavatthu*'da ise büyük bir ticaret ve alışveriş merkezi olarak tanıtılır⁵⁷ ve tüccarlarının uzakta yer alan Burma'ya kadar muhtemelen nehirler üzerinde yelken açtıkları anlatılır. *Bhagavatī Sūtra*'da, Başkent Çampā'da yer alan Pūrṇabhadra isimli bir çaityadan söz edilir⁵⁸. Bhaddiya ve Assapura ise Aṅga Krallığı'nın diğer şehirleri olarak anılır. Çampā şehrinden *Mahā-Canaka Cātaka*'da (no.539) şu şekilde bahsedilmiştir:

⁵⁶ Efendim, Çampā, Rācagaha, Sāvatti, Sāketa, Kosambī ya da Vārāṇasī gibi başka büyük şehirler de var. Bu yerlerde kendisini Tathagata'ya adanmış zengin Kshatriyalar, Brāhmaṇlar, toprak sahipleri var ve onlar Tathagata'nın cenazesini uygun bir biçimde gerçekleştireceklerdir (*Dīgha Nikāya*, 1995: 266).

⁵⁷ Ardından bir süre sonra Aṅga-Magadha'da yaşayan bazı tüccarlar bin arabayı mallarla doldurdular ve Sindhu-Sovīra bölgesine seyahat ettiler. Geceleri bu güzergâhta takımyıldızları gözlemleyerek çöl boyunca ilerlediler, sıcağın korktukları için gün içinde yol almadılar (*Vimānavatthu*, 1997: 506).

⁵⁸ Pūrṇabhadra Çaitya ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Bhagavatī Sūtra*, 2007: 132.

Akşam vakti Çampā'ya vardığında şehrin kapısı, gözetleme kulesini ve duvarlarını görünce hangi şehirde olduklarını sordu. Sakka; “Çampā şehrindeyiz anne” diye cevap verdi. -Sen ne diyorsun? Şehrimizden Çampā'ya otuz kilometre değil mi?” -Öyle anne, ama kestirme yolu biliyorum. Sonra Sakka, annesini güney kapısında indirdi: “Anne, benim köyüm daha ileride, sen şehre giriyor musun?” diyerek devam etti ve ortadan kayboldu, kendi köyüne ulaştı (*The Jātaka*, 1907: 20).

Hikâyede bahsi geçen yaklaşık otuz kilometrelik uzaklık Mithilā şehri ile Çāmpa arasındaki mesafeye karşılık gelmektedir. Yukarıdaki örnek alıntılarda görüldüğü gibi bu hikâyelerden yalnızca bölgelerin coğrafi özelliklerine değil, siyasi çekişmeler, sosyo-kültürel çevre gibi diğer konularda da fikir sahibi olabilmekteyiz.

Aṅga'nın, komşu Magadha Devleti ile birlikte düşmanca ilişkiler içerisinde olduğunu görmekteyiz. Hatta ilerleyen zamanlarda Magadha'nın başkenti olarak göreceğimiz Rācagṛha, bir zamanlar bir Aṅga şehri olarak bilinirdi. Yani Magadha'nın bazı kısımlarının Aṅga topraklarında yer almış olması söz konusudur. Aṅga'nın bir dönemler üstün olduğu, Magadha Kralı Bhaṭṭiya'nın, Aṅga Kralı Brahmadatta'ya yenilmesinden de anlaşılmaktadır. Ancak Bhaṭṭiya'nın oğlu Bimbisāra, babalarının yenilgisinin intikamını alır ve Aṅga Kralı Brahmadatta'yı öldürür. Böylece Aṅga Krallığı bağımsızlığını kaybeder. Bimbisāra, Başkent Çampā'yı işgal eder. Babasının ölümünden sonra Rācagṛha'ya gidene kadar Çampā'da vali olarak kalır. Bu dönemde Aṅga, Magadha'nın kontrolü altına girince, ticari açıdan sahip olduğu politik gücünü de yitirmiştir. Sonuç olarak Aṅga'nın Magadha ile olan uzun süreli çekişmeleri, topraklarının fethi ile sonuçlanmıştır.

2.2. Kāṣī

Cātakalarda adından sıkça bahsedilen Kāṣī, geçmişteki zengin ve kalkınmış bir krallık olarak bilinmektedir. Krallığın başkenti Vārāṇasī'dir. Buddhist kaynaklarda Vārāṇasī şehrinin büyüklüğünden bahsedilir⁵⁹. Kāṣī Krallığı'nın komşuları olarak; doğusunda Magadha'yı, batısında Vatsa'yı, kuzeyinde Kosala'yı görmekteyiz. Şehri sırasıyla kuzeyden ve güneyden sınırlayan Varuṇa ve Asi Nehirleri, başkent Vārāṇasī'nin (modern Benares) isminin kaynağıdır.

Baraṇā (Varaṇā), Allahabad'ın güneyindeki önemli bir akarsudur. Asi, sadece bir deredir. Brāhmaṇlar, kenti kuzeye ve güneye ayıran bu iki suyun ortak adından, Baṇaras adının Sanskrit biçimi olduğu söylenen Vārāṇashi veya Vārāṇasī ismini türetmektedir. Vārāṇasī, Ganj'ın kuzey yakasında Allahabad'ın 120 km aşağısında yer alır (Law, 1926: 1).

Buddhist kayıtlarda Kāṣī, ticari kaynaklarıyla özellikle dokuma ürünleriye sıkça anılır. *Anguṭṭara Nikāya*'da: "Kāṣī' den gelmediği sürece sandal ağacı kullanmadım ve başlığım, örtüm, alt elbisem ve üst giysim Kāṣī kumaşından yapıldı (*Anguṭṭara Nikāya*, 2012: 240)" şeklinde yer alan ifade bu durumu destekler niteliktedir.

Vārāṇasī kenti, sahip olduğu önem nedeniyle komşu devletlerin imrendikleri bir yer olarak gösterilmektedir. Catakalar, Kāṣī ile diğer krallıklar arasında üstünlük kurmak amacıyla süren uzun bir rekabetten bahseder. Kāṣī ile Aṅga arasında ve Kāṣī ile

⁵⁹ Böylece, yaklaşık altmış yedi kilometre uzunluğundaki tüm Benares şehrini de yürüyerek katettiler - *Mātaṅga Jātaka* -no. 497- (*The Jātaka*, 1901: 237).

Magadha arasında da zaman zaman rekabet yaşanmıştır. Bu nedenle olacak ki; “Kāṣī farklı dönemlerde, Kuzey Hindistan’ın peşpeşe gelen üç egemen yönetiminin -Vatsa’nın Puru yönetimi, Kosala’nın Ikṣvāku yönetimi ve Magadha kralları- egemenliği altına girmiştir (Rapson, 1922: 316)”.

Kāṣī ile Kosala krallıkları arasında çekişmeli bir tarihin var olduğu söylenebilir. Buddhist gelenekler bize, anlatılarda adı sıkça geçen Kāṣī Kralı Brahmadatta’nın, Kosala Kralı Dīghīti’yi alt ettiğini söyler⁶⁰. Bununla birlikte Kosala Kralı Kaṁsa, Kāṣī’yi tamamen ele geçirmiş; Kāṣī daha sonraki zamanlarda Kosala mahācanapadası ile birlikte yönetilmiştir.

Buddha döneminde Kosala’nın en önemli kralı, Kaṁsa’nın torunu olan Prasenacit’tir⁶¹. Prasenacit’in Kāṣī topraklarındaki egemenliği, *Lohiçça Sūta*’da yer alan aşağıdaki anlatıda şu şekilde verilmiştir:

-Şimdi, ne düşünüyorsun, Lohiçça? Kosala Kralı Pasenadi, Kāṣī ve Kosala’yı elinde tutmuyor mu?

-Evet, öyle Gotama.

-Öyleyse Lohiçça, birinin şunları söyleyebileceğini varsayalım:

Kāṣī ve Kosala; Kosala Kralı Pasenadi’nin mülkiyetindedir.

Bırakın, başka kimseye hiçbir zarar vermeden Kāṣī ve

Kosala’nın tüm gelirinden ve nimetlerinden zevk almasına izin

verin (*Dīgha Nikāya*, 1995: 182-183).

⁶⁰Ey Bhikkhular, Kosala Kralı Dīghīti şöyle düşündü: “Kāṣī’nin bu kralı Brahmadatta bize çok zarar verdi. Onun yüzünden birliklerimizden ve araçlarımız zarar gördü, krallığımız, hazinelerimiz ve depolarımız soyuldu. Eğer burada bizi bulursa üçümüzü de öldürtecek -*Mahāvagga*, X. 2.7. - (*Mahāvagga*, 1882: 297).

⁶¹Buddhist metinlerde Prasenacit isminin yerine kullanılan Pasenadi, bu ismin Pāli formudur.

Bu siyasi ortam, bazı metinlerde yer yer karşılaştığımız *Kāṣṭikosala* ifadesinin, bu durumun bir sonucu olduğunu destekler niteliktedir. Kısacası bir zamanlar önemli bir devlet olan Kāṣṭi, Kosala tarafından fethedilerek bu mahācanapadaya katılmış bir krallıktır.

2.3. Kosala

Buddhist çağın dört önemli mahācanapadasından biri olarak kabul edilen Kosala, Kuzey Hindistan’da yer alan bir krallıktır. Kabaca bugünkü modern Avadh’ın bulunduğu alanda kurulmuştur. Krallığın sınırları tam olarak bilinmemekle birlikte güneyinin Ganj Nehri, kuzeyinin Nepāl Tepeleri ile çevrelendiği düşünülmektedir. Buddhist kaynaklarda “Kosala krallarının başkentleri olarak Ayodhyā, Sāketa ve Śrāvastī’den söz edilmektedir. Ayodhyā muhtemelen en eski başkenttir; onun ardından Sāketa, son olarak da Śrāvastī başkent olmuştur (Pusalker, 1965: 326)”.

Davids, Buddhist reformdan önce de Kosala’nın Kuzey Hindistan’ın merkezinde oldukça gelişmiş bir krallık olduğunu, fakat siyasi sebeplerle ilişkilendirilebilecek bu gelişmişliğin nedeninin tam olarak bilinmediğini ifade eder (Davids, 1922: 179). Buddhist kaynaklarda Mahākosala’nın oğlu olarak bilinen ve Buddha’nın çağdaşı olan Kosala Kralı Prasenacit, çağının en önemli yöneticilerinden biri olarak görülmektedir. *Macchima Nikāya*’da, Prasenacit, kendisinin Buddha ile akran olduklarını, ortak noktalarının olduğunu ve kendilerinin dost olmalarının uygun olacağını söyler (*Macchima Nikāya*, 1995: 733). Bununla birlikte bazı metinler, onu kraliyet mülklerinde geniş yetkilerle toprak verdiği brāhmaṇların büyük bir koruyucusu olarak temsil eder.

Kral Prasenacit'in, kendi yeğeni olan Magadha Kralı Acātaṣatru ile uzun süreli bir mücadeleleri olmuştur.

Prasenacit'in Buddhizm'i benimsemediği bununla birlikte kendisinin, Buddha'nın büyük bir hayranı olduğu ifade edilmektedir. Bu sayede Buddhist metinler, ikisi arasında geçen pek çok birçok konuşmayı kaydetmiştir. *Samyutta Nikāya* adlı eserde, bu konuşmaların genişçe yer aldığı *Kosalasamyutta* adlı bir bölüm bulunmaktadır. Buddha ile Kral Prasenacit arasında geçen bir konuşma şu şekildedir:

“Sonra Kosala Kralı Pasenadi, Kutlu Kişi'ye yaklaştı, ona saygı gösterdi, yakınına oturdu ve ona şöyle dedi: “Saygıdeğer efendim, bir insanın içinde ortaya çıktıklarında, acı, ıstırap ve rahatsızlık doğuran kaç şey var?” Kutlu kişi cevap verdi: “Büyük kral, bir insanın içinde ortaya çıktıklarında, acı, ıstırap ve rahatsızlık doğuran üç şey vardır. Bu üç şey nedir? Hırs, nefret ve kuruntu. Bir insanda ortaya çıktıklarında, acı, ıstırap ve rahatsızlık doğuran üç şey bunlardır (*Samyutta Nikāya*, 2000: 166-167)”.

Dīgha Nikāya'da Śākya kabilesi, Kosala Kralı Pasenadi'ye hizmet eden ve ona hürmet gösteren bir topluluk olarak yansıtılır⁶². Bu durum, Kral Pasenadi'nin Buddha ve onun bağlı olduğu kabileye saygı ve sempati beslemesinden kaynaklı olmalıdır. Hatta Pasenadi, duyduğu bu yakınlıktan dolayı Śākya şefine, onların soyundan bir kadın ile evlenmek arzusunu iletir. Bu güçlü kralın isteğini geri çeviremeyen, aynı zamanda da bu talebi yerine getirmek istemeyen Śākya bir hileye başvururlar; Vasabha Khattiyā isimli köle bir kızı soylu biri gibi göstererek krala verirler. Vasabha Khattiyā ile

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. *Dīgha Nikāya*, 1995: 409.

Pasenadi'nin evliliğinden oğlu Viḍūḍabha doğar. Viḍūḍabha gençken, annesinin gerçek kökeni ortaya çıkar. Bu sıkıntılı durumun ardından Pasenadi hem kraliçesini hem de oğlunu terk eder. Fakat Buddha ona, kraliçenin kökeni ne olursa olsun, oğlunun babasının kastına ait olduğunu söyler. Böylece Pasenadi, kraliçenin ve prensin iyiliği için onları geri getirir. Bu durumun bir sonucu mudur bilinmez, ülkede iç karışıklıklar ortaya çıkmaya başlar. Sonrasında Pasenadi'nin ölümüne yol açan olayları aşağıdaki anlatı aracılığıyla aktarabiliriz:

Pasenadi'nin amcası Malla Bandhula; Malla kökenli bir bakan olan Dīgha-Kārāyaṇa'nın rütbesini yükseltmiş; hemen ardından şüpheli bir şekilde, yönetim tarafından tarafından haince öldürülmüştür. Kral Pasenadi de sonunda Dīgha-Kārāyaṇa tarafından ihanete uğramıştır. Kārāyaṇa, kraliyet nişanını Pasenadi'nin oğlu ve ordu komutanı olan Viḍūḍabha'ya teslim ederken, babası Buddha'ya son bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Yaşlı Pasenadi, yalnızca bir hizmetçi kadın ile birlikte Rācgīr'e kaçmıştır. Kapılar kapatıldıktan bir gece sonra Magadha'nın başkentine ulaşmışlardır. O zamanlar seksen yaşında olan kaçak Kosala hükümdarı, geceleyin yorgunluktan ölmüştür. Yeğeni Acātaśatru tarafından cenazesi düzenlenmiştir. Bundan kısa bir süre sonra Rāptī Nehrinin kuru dere yatağında ordusuyla birlikte kamp yapan Viḍūḍabha, aniden gerçekleşen bir selden kurtulamamıştır. Dolayısıyla geride Kosala'nın ne bir kralı ne de silahlı bir gücü kalmıştır (Kosambi, 1956: 151).

Bu dönemin tüm krallarının arasında Prasenacit, Buddhist metinlerde yer alan ayrıntılı referanslar sayesinde oldukça göze çarpan bir şahsiyet olmuştur. Prasenacit'in karakterine dair bir analiz, Mrs. Rhys Davids tarafından şu şekilde yapılmıştır:

Buddhaghoṣa'nın anlatılarında Kosalı Pāsenadi, ortalama bir aristokrat despot da olsa, oldukça somut bir kişilik olarak öne çıkıyor. O, dünyadaki erkeklerin pek çoğu gibi; iyi bir aile erkeğinin sahip olduğu erdemlerin ve şefkatin, cinsel ilişkilere yatkınlığın, onur ve dürüstlük duygusunu eşit derecede korumak için doğal bir arzunun hoşgörü tablosundaki somut bir birleşimi olarak görülür. Zenginlik ve savaş tazminatı elde etmek için açgözlülükle başvuru alan meşru hilelere karşı duyduğu nefretiyle, variyetin kaybını engelleme konusundaki titizliğiyle, kurban kesimleri ve suçluların cezalandırılması konusundaki soğukkanlılığıyla, üstün geldiği bir düşmana karşı sergilediği cömertliğiyle anlatılır. Hem iştah problemlerinden kaynaklanan kâbuslarına yüklediği anlam üzerindeki batıl inançları sayesinde gerginlik duyan biridir, hem de kâbusların gerçekliği hakkında onayları olsun ya da olmasın tüm dini mezheplerle iyi olmaya eğilimli, aynı zamanda da kurnaz bir politikacıdır (Davids, 1977: 134)".

Mrs. Davids'in örnek gösterdiği Buddhaghoṣa'nın anlatılarında, Pāsenadit ile ilgili pek çok hikâye yer alır. Bu hikâyelerden birine ait kısa bir bölüm aşağıdaki gibidir:

Kosala Kralı Pāsenadi bir gün muhteşem bir biçimde süslenmiş ve filinin üzerine yerleştirilmiş pūrikasının üzerinde, sağ kolunun koruması eşliğinde, maiyeti ile birlikte şehrini geziyordu. Pāsenadi dolaşırken, yedi tepeli Pyathat'ta bulunan bir adamın karısı bir pencereyi açtı ve dışarı baktı. Kral onu

gördüğünde kadın, sisli bulutların arasından açığa çıkan ay gibi görünüyordu ve kral arzuyla o kadar tutuşmuştu ki neredeyse filinin sırtından aşağı düşecekti...” (Buddhaghosha, 1870: 125).

Daha önce belirttiğimiz gibi, Prasenacit’e dair Buddhist metinlerde yer alan kuvvetli referanslar, bu çözümlemeleri olanaklı kılmış görünüyor. Prasenacit’in yerine gelen oğlu Viḍūḍabha’nın ölmeden önce, Śākya topraklarını işgal ettiği ve Śākya boyunu katlettiği bilinmektedir. Politik veya başka faktörler nedeniyle bile olsa, Śākyaaların annesi üzerinden yaptıkları dolandırıcılık, onun gazabının asıl sebebi olarak yansıtılır.

2.4. Vatsa

Başkenti Kauṣāmbī olan Vatsa (Vamśā) mahācanapadası, özellikle Buddha döneminde oldukça kalkınmış bir bölge olarak bilinir. Vatsa toprakları, günümüzde Yamunā Nehrinin kıyısında kalan Kosam Köyü’ne karşılık gelmektedir. Kauṣāmbī (Pāli: Kosambī) şehri, *Dīgha Nikāya*’da sayılan Buddhist topraklardaki altı büyük şehirden biridir⁶³. Krallığın en önemli hükümdarı Udayana (Udena)’dır.

Udayana, Buddhist kaynaklara göre Buddha ile aynı gün doğmuştur. Bu durumun gerçek olmasını bir yana bırakıp, Udayana’nın Buddha döneminde yaşadığı fakat ondan yaşça çok daha küçük olduğunu savunabiliriz. Çünkü Udayana, Buddha ile çağdaş başka bir kral olan Avanti Kralı Pradyota’nın kızı ile ilk evliliğini yapmıştır.

⁶³ Efendimiz, Çampā, Rācagaha, Sāvatthi, Sāketa, Kosambī ya da Vārāṇasī gibi büyük şehirler var (*Dīgha Nikāya*, 1995: 279).

İkinci evliliğini ise Buddha'nın öldüğü sene, henüz hükümdarlığının sekizinci yılında olan Acātaṣatru'nun kızı Padmāvatī ile gerçekleştirmiştir. Yine de Buddha'dan yaşça küçük olmasına rağmen Udayana'nın Buddha'nın çağdaşı olduğu, tarih kitaplarında da sıklıkla tekrarlanan, kabul edilebilir bir bilgidir. Ayrıca Vatsa Kralı Udayana; Kosala Kralı Prasenacit ile de aynı dönemde yaşamıştır.

MS 7. yüzyılda yaşadığı bilinen Çinli Buddhist gezgin Hiuen Tsiang (Xuan Zang), Hindistan hakkında tuttuğu kayıtlardan oluşan eserinin 'beşinci kitap' isimli bölümünde, Udayana'nın yaptırdığı Buddha heykelinden söz eder: "Kauṣāmbī'de eski bir sarayın içinde, yaklaşık 60 fit yüksekliğinde büyük bir vihāra vardır. Üzerinde ise sandal ağacından yapılmış bir Buddha heykeli ve onun da üzerinde taş bir gölgelik vardır (Tsiang, 1969: 235). Kral Prasenacit'in de bu heykellere karşılık olarak altın bir Buddha heykeli yaptırdığı anlatılmaktadır.

Kral Udayana'nın Avanti Kralı Pradyota ile olan rekabetini konu edinen bir dizi ilginç efsane bulunmaktadır. "Udayana kendisine üstün gelmesi üzerine bu durumu kıskançlıkla karşılayan Pradyota, ona karşı savaşmak için açık bir sefer düzenlemek riskine giremiyordu. Nefret ettiği rakibini yakalamak için bir çözüm buldu. Udayana'nın fil avlama tutkusunu bildiği için, içinde altmış askerin gizlendiği tahtadan yapılmış bir fili, iki krallığın sınırına yakın bir ormana yerleştirir. Udayana tuzağa düşer ve esir alınır. Udayana filleri evcilleştirmenin harika bir yolunu biliyordur. Pradyota onun bu bilgisini öğrenmenin karşılığında ona özgürlüğünü teklif eder. Ancak Udayana, bu sırrını ancak bir öğretmen olarak öğreteceğini, öğrenci durumundaki Pradyota'nın uygun bir selamını alırsa ancak o zaman öğretisini aktarabileceğini belirtir. Kendisini selamlamak istemeyen Pradyota, Udayana'nın, aynı koşulları sağlayan bir başkasına bu sırrı öğretmesini kabul eder. Udayana bir yabancıнын bu değerli sırrı

öğrenmesi için, Pradyota'nın kızı Vāsuladattā (Vāsavadattā) ile nişanlanır ama onu göremez. Pradyota, Udayana'yı bir perdenin arkasına geçirir. Perdenin diğer tarafındaki kambur bir kadının ona selam vereceğini ve sırrını ona öğretmesini söyler. Fakat perdenin arkasındaki kadın prensesdir. Kaçınılmaz olanın gerçekleşmesi çok uzun sürmez; Udayana prensesle kaçır ve onu kraliçesi yapar (Law, 1968: 9-10).

Vatsa Kralı Udayana, Sanskrit aşk ve macera hikâyelerinin büyük bir döngüsünün merkezi figürüdür (Rapson, 1922: 311). *Priyadarśikā* ve *Ratnāvalī* gibi dramların başkahramanıdır. Kālidāsa'nın Meghadūta'sından da gördüğümüz Udayana, bu şairin döneminde bile Avanti'de hakkında pek çok hikâye bulunan birisidir⁶⁴.

Buddhist metinlere göre Udayana'nın Śatānīka ve Bodhi isimli iki oğlu olmuştur. Bununla birlikte Udayana'dan sonra Vatsa'nın durumunun ne olduğu ya da kimin tahta geçtiğine dair bir bilgiye ulaşamadık. *Dhonasākha Cātaka'nın* (No: 353) girişinde Bodhi isimli bir prens, Sumsumāragiri'de yaşamıştır (*The Jātaka*, 1897: 105) Bu durum, Sumsumāragiri halkının Vatsa'ya bağlı olduğunu düşündürmektedir.

2.5. Avanti

Avanti, antik dönemde Batı Hindistan'ın oldukça önemli bir krallığı olmuştur. Verimli toprakları sayesinde Āriler tarafından topraklarının nüfuslanması kısa sürede gerçekleşmiştir. Avanti'nin, Batı-Orta Hindistan topraklarında yer alan Madhya Pradeş Eyaleti'ndeki modern Malva bölgesinde kurulduğu düşünülmektedir. Başkenti ise

⁶⁴ Burası insanların kendi aralarında eğlenmek için anlattıkları şu halk hikâyesinin geçtiği yerdir: “Vatsa Kralı (Udayana) sevgili kızı Pradyota'yı kraliyet toprakları içerisindeki Tāla ağaçlarıyla bezeli altın bahçelerinin bulunduğu yere alıp götürür (Kālidāsa, 2019: 81).

kaynaklarda farklılık göstermektedir. *Dīgha Nikāya*'ya göre Avanti'nin başkenti Māhissatī (Skr. Māhishmatī) dir. Toprakları, Bharata soyunun⁶⁵ yedi çağdaş kralından biri olan Vessabhū'nun payına düşmüştür. Mahāvīra ve Buddha zamanındaki diğer anlatılarda ise Avanti'nin başkenti Uccenī (Skr. Uccayinī) iken, hükümdarı ise Chaṇḍa Pradyota (Paccota) dır. Raychaudhuri, Avanti topraklarının Vindhya Dağları tarafından tarafından ikiye bölünmüş olduğundan söz eder. Sīprā gibi birkaç akarsuya sahip olan kuzeydeki kısmın başkenti Uccenī; Narmada Nehrine sahip güney kısmının başkentinin Māhissatī olduğunu söyler (Raychaudhuri, 1953: 144).

Kālidāsa'nın *Meghadūta* adlı eserinde Vindhya Dağlarından 'Uccayin Dağları' olarak bahsedilir (Kālidāsa, 2019: 78). Avanti'nin başkenti Uccenī, Aççutagāmī tarafından inşa edilmiştir. Bu bilgi *Dīpavaṃṣa*'da karşımıza şu şekilde karşımıza çıkmaktadır. “Pek çok kadın ve erkek insan topluluğu bir araya geldi; prenslerin her biri şehrin farklı yerlerini inşa etti... Daha sonra Prens Aççutagāmi Uccenī'yi kurdu (*Dīpavaṃṣa* 1879: 162).” *Mahāvagga*'da (V. 13. 4-7), Avanti topraklarından bahseden bir anlatı yer almaktadır. Bu anlatıda, Avanti topraklarının renginin siyah, arazisinin pürüzlü olduğu; Buddhist keşişlerin yıkanmasına izin verilen kaplıcaların, temiz suların yer aldığı aktarılır (*Mahāvagga*, 1882: 339). Malva'nın bulunduğu bölge gerçekte volkanik bir arazi yapısına sahiptir; bu nedenle de sıcak su kaynaklarına sahip olması ve toprağının koyu renkli olması olağan bir durum olmakla birlikte anlatılardaki bilgileri destekler niteliktedir.

Özellikle Buddhizmin ilk dönemlerinde Avanti'yi; Magadha, Kosala ve Vatsa ile Hindistan'ın en önemli monarşik güçleri olarak görmekteyiz. Avanti, Buddhizm'in

⁶⁵ Sattabhā, Brahmadatta, Vessabhū and Bharata, Reṇu ve iki Dhataratṭhalar; Bharat soyunun yedi kralıdır (*Dīgha Nikāya*, 1995: 306).

oldukça önemli bir merkeziydi. Önde gelen Buddhist keşişlerden bazıları ya burada doğmuştur ya da ikamet etmiştir.

Bazı kaynaklarda, Magadha Krallığı'nın kökleri Bṛhadratha hanedanlığına dayandırılmaktadır. Bu tezden yola çıkılarak oluşturulan anlatılarda; “baş danışman Puṇḍika, bakanlığını yaptığı Bṛhadratha hanedanlığının son kralı Ripuñcaya'yı öldürür ve kendi oğlu Pradyota'yı Avanti tahtına çıkarır (Pusalker, 1965: 327)” biçimindeki anlatılar yer almaktadır. Çoğu tarihçi tarafından bu tezin doğru olmadığı, Avanti ile Magadha Krallığı'nın farklı hanedanlıklara dayandıkları ve en önemli iki kralının çağdaş oldukları kabul edilmektedir. Avanti'nin en meşhur kralı Pradyota güçlü bir kraldır; aynı zamanda Buddha'nın çağdaşıdır. Buddha'nın yaşadığı dönemde, pek çok kutsal metine ve anlatılara birbirileriyle rekabet içerisinde olan Avanti, Vatsa, Magadha ve Kosala krallıklarının siyasi ilişkileri ve savaşları kaydedilmiştir. Pradyota'nın Vatsa Kralı Udayana ile olan ilişkisinden bahsetmiştik. Bir Buddhist metne göre Magadha Kralı Acātaśatru, Pradyota tarafından topraklarının işgale uğraması endişesiyle başkenti Rācagṛha'yı güçlendirmiştir.

Pradyota'nın güçlü aynı zamanda da zalim bir kral olduğunu gösteren lakapları vardır. Bazı kaynaklarda Çanḍa (zalim) veya Mahāsena (büyük ordu komutanı) şeklinde anılan Pradyota, purāṇalarda komşu krallara boyun eğdiren ancak iyi politikadan yoksun olarak tanımlanır. Buddhist metin *Saṃyutta Nikāya*'da ‘Çanḍa’ başlıklı bir alt bölüm yer almaktadır (*Saṃyutta Nikāya*, 2000: 1332). Burada onun öfkesinden, şehvete düşkünlüğünden, nefretten vazgeçmeyişiinden bahsedilir.

Avanti Krallığı'nın son hükümdarı Śiṣunāgalar tarafından yenilgiye uğratılmış; daha sonrasında Avanti, Maurya İmparatorluğunun topraklarına katılmıştır.

2.6. Vꝛci

Vꝛci mahācanapadaṣi (Pāli: Vacci); içerisinde farklı klanların yer aldığı bir konfederasyondur. “Vacciler, cumhuriyetle yönetilen, şehir devletlerinden oluşan bir birlikti, önemli meseleleri vatandaşlardan oluşan bir mecliste kararlaştırılırdı. Refahları, ticarete ve el sanatlarına dayanıyordu; insanları renkli giysiler giymekten hoşlanırdı (Nakamura, 2017: 375). Başkenti Vaiṣālī (Pāli: Vesālī) olan bu kabileler ittifakı, diğeryönetimlere göre idari bakımdan farklıdır. Vꝛci konfederasyonun; Videhaları ve Liççhavileri de içeren pek çok klanın birleşimi olduğu bilinmektedir.

Hwen Thsang, *Fo-li-shi* ülkesinin isminin Sanskrit formunun *Vꝛci* olduğunu belirtir. Ancak kuzey halkının *San-fa-shi* veya *Samvꝛci*’nin Pāli formu olan *Samvacī* veya ‘*Birleşik Vꝛciler*’ olarak adlandırıldığı da söyler. Bu isimden, Vꝛcilerin büyük bir kabile olduğu sonucuna varılmaktadır. Vaiṣālī’nin Liççhavileri, Mithilā’nın Vaidehileri, Tirhut’un Tirabhuktileri vb. olmak üzere birkaç kola ayrılmışlardır. Dolayısıyla bu bölümlerin her biri ayrı ayrı Vꝛciler olarak adlandırılabilir veya herhangi ikisi birleşerek Vꝛciler, Samvꝛciler veya Birleşik Vꝛciler olarak adlandırılabilir (Cunningham, 1871: 445).

Bununla birlikte en önemli üyesinin Liççhaviler olduğunu düşünüyoruz. Çünkü bugünkü Muzaffarpur bölgesindeki Basārḥ’a karşılık gelen Vꝛci devletinin merkezi Vaiṣālī, Liççhavilerin topraklarında yer almaktadır. Bhandarkar da; bu konfederasyon üyelerine ait isimlerin halklara değil, kabilelere ait olduğunu; Vꝛcilerin, doğrudan Liççhaviler olarak bilindiğini; Videha ve Kosala’nın bir kısmının Liççhavilerin elinde olduğunu söyler (Bhandarkar, 1919: 51).

Konfederasyonun en azından önemli bir kısmının bir zamanlar, monarşik bir hükümet anlayışıyla yönetildiği anlaşılmaktadır. Çünkü “Vaiṣālī şehri ismini; Nābhānedishṭha’nın (diğer adıyla Nābhāga’nın oğlu ve Manu’nun torunu Dhṛishṭa) soyundan gelen, Viṣālā’yı (Vaiṣālī) başkenti olarak kuran Kral Viṣālā’nın adından almıştır (Pusalker, 1965: 279-280)”. Mahāvamṣa’da da Vaiṣālī’den bahsedilir ⁶⁶. Hint kaynaklardan türetilen Tibet Buddhizmi’ne ait hikâyeler aracılığıyla; Vaiṣālī şehri ile ilgili şu verilere ulaşabilmekteyiz:

O zamanlar Vaiṣālī’de üç bölge vardı. Birinci bölgede altın kuleli yedi bin ev, orta mahallede gümüş kuleli on dört bin ev, son mahallede ise bakır kuleli yirmi bir bin ev vardı. Bu evlerde konumlarına göre sırasıyla üst, orta ve alt sınıflar yaşıyordu. Vaiṣālī halkı, birinci bölgede doğan bir kızın yalnızca birinci bölgede evlenebileceğine dair bir kanun çıkardı. Orta mahallede doğan bir kız, birinci ve ikinci sınıftan biriyle evlenebilirdi. Son mahallede doğan kişi ise, üçünden herhangi biriyle evlenebilirdi. Dahası, Vaiṣālī dışında hiçbir evlilik sözleşmesi yapılmıyacaktı (*Tibetan Tales Derived from Indian Sources* 1882: 77).

Konfederasyondaki bir diğer monarşi Videha’dır. Başkenti Mithilā ile çok güçlü bir monarşi olan Videha, bugünkü modern Tirhut’a karşılık gelmektedir. “Videha, özellikle *Rāmāyaṇa Destanı*’nda, kızı Sītā’ya *Vaidehi* denilen Kral Canaka’nın ülkesi

⁶⁶ “O zamanlar Vesālī’deki Vacchi klanına bağlı birçok bhikkhu, utanmadan on maddenin yasal olduğunu öğretiler (*The Mahāvamṣa*, 1912: 19)”.

Mithilā'nın bilinen adıdır (Sastri, 1924: 509)". *Gandhāra Cātaka'da* (no. 406) Videha Krallığı ile ilgili bir anlatı bulunmaktadır:

Videha kralı, yaklaşık kırk kilometre genişliğindeki Mithilā kentini, bin yedi yüz kilometre genişliğindeki Videha Krallığı'nı, on altı bin köy, dolu dolu depoları ve on altı bin dans eden kızı, oğullarını ve kızlarını bırakıp düşünmeden Himālaya bölgesine gitti (*The Jātaka*, 1897: 222).

Buddha zamanında genel olarak Vaccianlar kalkınmış ve güçlü bir mahācanapadadır.

Liççavilerin iktidar kolu, Mahāvīra ve Gautama Buddha çağında sağlam bir şekilde kurulmuştur. Buddha'ya göre onları güçlü yapan şey, farklı klanların kendi aralarında anlaşarak birleşmeleridir. Bu yüzden Buddha, Liççavilerin bütünlüğüne, gücüne, asil duruşlarına ve cumhuriyetçi anayasalarına olan büyük hayranlığını dile getirmiştir. Liççaviler, Kosala Kralı Prasenacit ile yakın ilişkiler içindeydi. Komşusu Mallalar ile dostane ilişkiler sürdürmekteydi (Law, 1968: 7).

Vaiṣālī'nin en büyük rakibi Magadha Krallığı olmuştur. Vaiṣālī kralı zamanında, Magadha Kralı Bimbisāra'ya saldırmak için bir ordu göndermiştir. Bu olay *Buddhist Records Of The Western World* adlı eserin dokuzuncu bölümde şu şekilde yer almıştır:

“Şu anda Vaişālī Kralı, Kral Bimbisāra’nın ‘soğuk orman’da tek başına olduğunu duyduktan sonra bir ordu topladı ve onun direnebileceği hiçbir şey kalmadığında, bir saldırı düzenlemek için ordusunu harekete geçirdi. Hudutların efendisi, onun planını duyduğu zaman bir şehir inşa ettirdi ve kral burada yaşayan ilk kişi olduğu için burası “kraliyet şehri” (Rācagrha) olarak adlandırıldı. Sonra bakanlar ve halk, aileleriyle birlikte oraya akın etti (Tsiang, 1969: 166).”

Magadha Kralı Bimbisāra, Vaişālī Kralı Çeṭaka’nın, Çellanā adındaki kızıyla evlenmiştir. Acātaṣatru, Bimbisāra ile Çellanā’nın oğlu olarak bilinir. “Çellanā, Liççhaviler tarafından fethedilen Videha devletindendir. Bu nedenle Acātaṣatru’ya, Videhan halkının oğlu anlamına gelen ‘Vedehiputta’ denir (Law, 1924: 25)”.

Buddha’nın ölümünden kısa bir süre sonra Acātaṣatru, belki de babasına yapılanların intikamını almak için, bakanı Vassakāra’nın yardımı ile Vṛci ittifakın arasına anlaşmazlık tohumları ekmiştir ve Liççhavi topraklarını Magadha’ya katmıştır. Bu olay *Mahāparinibbāna Sutta*’da yer almaktadır:

Kutsal kişi, Racagaha’da, Akbaba Tepesi isimli dağda kalıyordu. O zamanlar Magadha Kralı Acātasattu Vedehiputta, Vaccianlara saldırmak istiyordu. ‘O güçlü ve kuvvetli olan Vacciiianları vuracağım, onları keseceğim ve yok edeceğim, onları mahvedeceğim ve yıkıma götüreceğim!’ dedi (*Buddhist Suttas*, 1881: 1-2).

Anlatının devamında Bakan Vassakāra, Acātaṣatru'dan kaçtığıını söyleyerek Vṛci'nin başkenti Vaiṣālī'ye sığınmıştır. Vaiṣālīlilere sığındıktan sonra ittifaktaki birliği kırana kadar aralarına yalanlar ve iftiralar yerleştirmiştir. İçlerine kabul edilmesinden bir süre sonra Vassakāra'nın devlet hakkında ilettiği bilgiler sayesinde Acātaṣatru bölgeyi istila etmiştir.

2.7. Malla

Mallalar, özellikle Buddhist ve Jainist kaynaklarda adından sıkça bahsedilen cumhuriyetçi bir devlettir. Bölge olarak Doğu Hindistan'da yaşadıklarını bildiğimiz bu topluluğun adı *Mahābhārata*'da da anılmaktadır. Bhīmasena'nın Doğu Hindistan'a yaptığı sefer sırasında Mallaların şefini ele geçirdiği söylenir. *Bhīshmaparva*'da⁶⁷ da Mallalardan; Aṅgalar, Vaṅgalar ve Kalingalar gibi diğer Doğu Hindistan halkları ile benzer şekilde bahsedilir. Malla Krallığı'nın dokuz farklı klandan oluştuğunu söylemek mümkündür⁶⁸. Bununla birlikte Mallalar hakkında özellikle Kusiṇārā Mallaları ve Pāvā Mallaları olarak iki ana koldan bahsedilir. Bu kollar, isimlerini yerleştikleri şehirlerden almıştır. “İlki Śākya bölgesine, ikincisi Vṛci bölgesine yakındır. Kakusthā Nehri (Kakutthā) iki bölge arasındaki sınırı oluşturmuştur (Law, 1968: 8)”.

⁶⁷ “Bundan sonra benim bahsettiğim vilayetlerin isimlerini dinleyin. Onlar Kuru-Pañçālalar, Salwalar, Madreyalar... Videhalar, Magadhalar, Swakshalar, Malayalar, Vicayalar, Aṅgalar, Vaṅgalar, Kalingalar, Yakrillomanlar, Mallalar... (*The Mahābhārata*, 1887: 31-32).

⁶⁸ “Saygıdeğer münzevi Mahāvīra'nın ölüp, tüm acılardan kurtulduğu o gece, on sekiz konfederasyonun kralı, Kāṣī ve Kosala, dokuz Mallakiler ve dokuz Liçchaviler, yeni ay gününde, oruç günü olan Poshada'da bir açıklamada bulundular ve dediler ki: - Zekânın ışığı gittiğine göre, hadi somut konuları aydınlatalım!” (*Jaina Sūtras*, 1980: 266).

“Malla ve Liççhavilerin ikisi de vrātya kshatriya kökenli, düşük karma kastlar olarak kendi içlerinde gruplaşmışlardır. Bu durum, onların brāhmaṇ inancını neden takip etmediklerini kanıtlıyor (Kosambi, 1956: 143)”. Bu nedenle olacak ki, hem Cainizm hem de Buddhizm, Malla halkları arasında çok fazla taraftar bulmuştur. Buddhist metin *Sangīti Sūta*’da Mallalar için, *Vāseṭṭhalar* ifadesinin kullanıldığını görmekteyiz:

Efendi, gecenin ilerleyen saatlerine kadar dhamma üzerine Mallalarla konuştu; onlara talimat verdi; ilham verdi; onları ateşledi ve hoşnut bıraktı. Sonra onları yanından gönderdi: “Vāseṭṭhalar, gece geçti gitti. Şimdi uygun olduğunu düşündüğünüz şeyi yapın. Mallalar, tamam efendim, diye cevapladılar. Ayağa kalktılar, Efendiyi selamladılar ve onun sağ tarafından geçerek dışarı çıktılar (*Dīgha Nikāya*, 1995: 480).

Videhalar gibi, Mallalar da bir zamanlar monarşik bir hükümet biçimine sahip gibi görünüyor. *Kusa Cātaka*’da (no. 531)⁶⁹, Kuşavatī (Kusinārā) hükümdarı Okkāka (Īkṣvāku)’dan bir Malla kralı olarak bahsedilir. Buddha, Malla cumhuriyetindeki Kusinārā (Skr. Kuṣīnagara) şehrinde ölmüştür. Ölmeden önce müridi Ananda’yı Mallalara göndererek kendisinin bu gece Kusinārā’da öleceğinin haberini iletmesini istemiştir. Hatta Buddha’nın cenazesinin taşınmasında ve yakılmasında Malla şeflerinin öncülük ettikleri anlatılır. “Cenaze işlemleri Mallaların tapınağında (Mallanam cetiyam) ve onların en güzel toplantı evlerinde (agragre mahamandale) yapıldığı için, resmi bir devlet olayı niteliği taşıyordu (Nakamura, 2017: 519)”. Buna istinaden Mallaların iki

⁶⁹ Bir zamanlar Malla Krallığı’nda, Kuşavatī isimli kraliyet şehrinde Kral Okkāka, krallığını erdemli bir biçimde yönetiyordu (*The Jātaka*, 1957: 141).

kolu olan Kusinārā ve Pāvā Mallaları, Buddha'nın bedenine ait kalıntılar üzerinde hak iddia etmişlerdir.

Mallalar, Buddha'nın ölümüne kadar bağımsızlıklarını korumuşlardır. “Buddha'nın ölümünden kısa bir süre sonra bağımsızlıklarını kaybetmiştir. Acātaşatru döneminde oldukça genişleyen Magadha Krallığı'na Liççhaviler ve Mallalar ile Kosala'nın bazı kısımları dâhil edilmiştir (Bhandarkar, 1919: 79)”.

2.8. Kuru

Kurular Delhi'den Meerut'a kadar olan bölgeye yerleşmiş; Pañçāla ile güçlerini birleştirmişlerdir. Bu nedenle bazı kaynaklarda Kuru-Pañçāla ismiyle karşılaşmaktayız. Kuru toprakları, Buddha'nın zamanına kadar varlığını sürdürmüştür. Kuru devletindeki ticaret merkezi Kammāsa-damma⁷⁰, bizzat Buddha'nın kendisi tarafından ziyaret edilmiştir (Kosambi, 1956, s.118).

Kuruların başkenti, modern Delhi yakınlarındaki geniş bir alanı kaplayan Indraprastha (İndapatta) idi. “Buddha'nın zamanında Kuru ülkesi, Kauravya adlı saygın bir lider tarafından yönetiliyordu ve kendi başına çok az politik öneme sahipti (Law,

⁷⁰ “Bir zamanlar Efendi, Kuruların arasında kalıyordu. Orada Kammāsadhmma isimli bir ticaret kasabası vardır. Ve Saygıdeğer Ananda Efendi'ye geldi, onu selamladı, onun bir yanına oturdu ve şöyle dedi ...(*Mahānidāna Sutta*) “Bir zamanlar Efendi, Kuruların arasında kalıyordu. Orada Kammāsadhmma adında bir ticaret kasabası vardır. Ve orada Efendi keşişlere seslendi: -Keşişler!... -*Mahāsatiṭṭhāna Sutta*- (*Dīgha Nikāya*, 1995: 223-335).

1968: 10)”. Cain *Uttarādhyayana Sūtra*⁷¹ , Kuru ülkesindeki Īsukāra kasabasında hüküm süren Īsukāra adlı bir kraldan bahseder.

Kuruların, diğer klanlarla anlaşmalı evlilikler yaptığı bilinmektedir. Kurular önceleri monarşik bir yönetime sahipken, daha sonraları cumhuriyet yönetimi almıştır. Kaynaklarda asıl olan Kurular dışında, onların kuzey kolu olan Uttara-Kuru yönetimine de rastlamaktayız. Uttara-Kuru’yla hem erken Brāhmaṇik eserlerde hem de Buddhist literatüründe karşılaşırız, ancak bölgenin başkenti henüz bilinmemektedir (Bhandarkar, 1919: 52). Aynı Uttara-Kurular, *Aitareya Brāhmaṇa*’da, Himālayaların ötesindeki topraklarında, kralları için özel bir törene sahip olarak anılır⁷².

2.9. Pañçāla

Pañçāla ismi; hem bir Kshatriya kabileye hem de onların yaşadığı ülkeye karşılık gelmektedir. Pañçālalar, Himalayaların eteklerinden başlayarak Delhi’nin kuzeyini ve doğusunu içeren bölgede yer almışlardır. Kurularda görüldüğü gibi Pañçāla’da, Ganj Nehri tarafından Uttara-Pañçāla (kuzey) ve Dakshina-Pañçāla (güney) olarak iki bölgeye ayrılmıştır. “Kuzey Pañçāla’nın başkenti Ahiçchatra ya da Chatravati (Bareilly bölgesindeki modern Ramnāgar) iken, Güney Pañçāla’nın başkenti Kāmpilya yani Farrukhābād bölgesindeki Kampil idi (Law, 1932: 18)”. Cātakalara göre Kampilla, Kuzey Pañçāla’nın bir şehridir. *Ṛgveda*’da Krivi olarak anılan Pañçālalar hakkında

⁷¹ “Tanrıların olduğu eski bir hayatta ve onlarla aynı göksel bölgede yaşamış olan bazı kimseler, cennet gibi güzel olan Īsukāra adlı eski, zengin ve ünlü kasabada (aşağıda) doğmuştur (*Gaina Sūtras*, 1895: 61).

⁷² “Uttara-Kurular, Uttara-Madralar gibi Himalayaların ötesinde yaşayan Kuzey ülkelerinin bütün insanları, kralsız yaşamak için törenle göreve getirildi ve onlara Virāc denildi -*Ait. Brāh.*, VIII, 3-14- (*The Aitareya Brāhmaṇam of Ṛgveda*, 1922: 356).

Mahābhārata'da sayısız atıf yer almaktadır⁷³. *Mahā-Ummagga Cātaka*⁷⁴ (no. 546) ve *Uttarādhyaṇa Sūtra*'da⁷⁵ Pañçāla'nın ünlü kralı Çūlani-Brahmadatta'nın ismini görmekteyiz. Epik dönem eserleri ve Pāli literatürü açıkça onların monarşik bir yapıya sahip olduklarını gösterirken, Kauṭilya *Arthaśāstra*'da onları; Liççahiler, Vṛciler ve Mallalar ile aynı gruba alır (Kauṭilya, 1961: 541). Bu durum Pañçālaların ilerleyen zamanlarda monarşiyi terk edip cumhuriyetçi yönetimi benimsediklerini ortaya koyar.

2.10. Çedi (Çeti)

Çediler veya Çetiler, Hindistan'ın en eski kabilelerinden biridir. Çedilerin iki ayrı yerleşim alanına sahip olduğu söylenmektedir. Davids'e göre "biri, muhtemelen daha eski olanı, günümüzdeki Nepal Dağlarına yakındı. Diğeri, muhtemelen daha sonraki bir klan, doğudaki Kosambī'ye yakındı. Hatta bu bölge, Vamśa toprakları ile karıştırılmaktadır (Davids, 1911: 26)".

Bhandarkar, Çedi topraklarıyla ilgili olarak şunları söyler: "Hiç şüphem yok ki Çeta veya Çetiya, *Ṛgveda*'da bile karşımıza çıkan Sanskrit Çaidya veya Çedi ile aynıdır; toprakları kabaca modern Bundelkhand'a karşılık gelir (Bhandarkar, 1919: 52)". Eski yazarlara göre, Çedilerin ülkesi, Kuru ve Vatsa krallıkları arasında Yamunā Nehrinin yakınında yer almaktadır.

⁷³ "Ey hükümdar, Prishata öldüğü zaman, bu ordulara silahlara sahip Drupada, Kuzey Pañçālaların kralı oldu (*The Mahābhārata*, 1884a: 383)".

⁷⁴ Hindistan'dan geçerken Uttarapañçāla krallığındaki Kampilla şehrine geldi. Oraya, Çūlani Brahmadatta isimli bir kral hükmediyordu. Kralın maddi-manevi konularda fikrini aldığı Kevaṭṭa adlı bilge ve öğretici bir brāhmaṇ danışmanı vardı (*The Jātaka*, 1907: 198).

⁷⁵ Ve Pañçālaların kralı Brahmadatta, ermişin sözlerini dikkate almadı; en yüksek zevklere ulaştı ve daha sonra cehennemin en derinine battı (*Gaina Sūtras*, 1895: 61).

“Sudhanvan’ın dördüncü halefi Vasu, Çedi Krallığı’nı Yādavalardan aldı ve orada kendi hanedanını kurdu. Çaidyoparichara (Çaidyalara üstün geleni) lakabını elde ettiği yerde kurduğu başkenti Şuktimatī, Şuktimatī Nehrinin yanında yer almaktaydı. Vasu, bir Samrāt (hükümdar) ve bir Chakravartin (dünyanın hâkimi) idi ve egemenliğini bitişindeki Magadha’ya ve muhtemelen Matsya’ya kadar ilettilti. Kendi topraklarını aralarında pay ettiği, hep bir parçada ayrı krallıklar kuran beş oğlu vardı. Magadha, en büyük oğlu Brhadratha’nın payına düşmüştü. Kuşa’ya Kauśāmbī, Yadu’ya Karūsha verildi ve Pratyagraha Çedi’yi aldı. Muhtemelen son oğlu, kuzeybatıda Çedi’ye yardım eden Matsya’yı aldı (Pusalker, 1965: 300)”.

Krallığın ismini taşıyan bir Cātaka öyküsü de mevcuttur. *Çetiya Cātaka*’da (no: 422), Çeti krallığına dair aşağıdaki kral soy kütüğü aktarılır:

Bir zamanlar, ilk çağda, uzun bi yaşamı olan Mahāsammata adında bir kral vardı. Oğlu Roca, onun oğlu Vararoca idi. Sonra onun halefleri sırasıyla da Kalyāṇa, Varakalyāṇa Uposatha, Mandhātā, Varamandhātā, Çara, Apaçara olarak da adlandırılan Upaçara idi. O, Sotthivati şehrinde Çeti krallığına hükmetti (*The Jātaka*, 1897: 272).

Çedilerin bir kolu, ileri dönemlerde Khāravēla tarafından yazılan Hāthigumphā Yazıtı’na göre Kālīṅga Krallığında bir hanedanlık kurmuştur (Law, 1968: 9).

2.11. Matsya

MÖ 6. yüzyılda Matsya (Pāli: Maçcha) mahācanapadasının yer aldığı bölge, Kuzey Hindistan'da, Yamuna Nehrinin hemen batısındaki topraklara karşılık gelmekteydi. Söz konusu topraklar, günümüzde Racasthan Eyaleti'ndeki modern Caipur ve Alvar topraklarında yer almaktadır. Matsya mahācanapadasının başkenti, kurucusu olan Kral Virāṭa'nın adını taşıyan Virāṭanāgara (modern Bairāt)'dır.

Kimi māhacanapadaların çiftler halinde anıldıklarından bahsetmiştik. *Dīgha Nikāya* örneğinde olduğu gibi Pāli literatüründe Matsyalar çoğunlukla topraklarının hemen doğusunda yer alan komşuları Şūrasenalar ile ilişkilendirilir⁷⁶. Buddha döneminde Matsyaların siyasi alanda çok etkili bir krallık olmadıklarını görmekteyiz. Bununla birlikte daha önceki Vedik Aryan dönemde kendisinin önemi görece daha büyüktür. Mahābhārata'da Matsya kralının topraklarında yaşayan düşmanların Arcuna tarafından öldürüldüğü; Kral Virāṭa'nın, kızı Uttara'yı Arcuna'ya vermek istediği yazar (*The Mahābhārata*, 1884a: 113). *Kauṣṭhiki Upanishad*'da da birkaç krallık ile birlikte Matsya'dan söz edilir⁷⁷.

Matsya'nın kelime anlamı balıktır. Law bu krallığın, bir balıktan doğan Matsya adlı kral ya da Tanrı Viṣṇu'nun Matsya (balık) bedenlenmesiyle bağlantısının olmadığını; çünkü bununla ilgili bir kanıtın bulunmadığını söyler (Law, 1943: 357-358). *Mahābhārata*'da Aparā Matsya, *Rāmāyaṇa*'da ise Virā Matsya isimleri karşımıza

⁷⁶ Ve o sırada Efendi, Kāṣṭiler ve Kosalalar, Vacciler ve Mallalar, Çetiler ve Vamsalar, Kurular ve Pañçālalar, Maççhalar ve Şūrasenalardan ölen çeşitli adanmışların memlekette yeniden doğuşlarını açıklıyordu -*Janavasabha Sutta* 18-1. (*Dīgha Nikāya*, 1995: 291).

⁷⁷ “O, Uṣṇaraların, Satvanların, Matsyaların, Kuruların, Pañçalaların, Kāṣṭilerin, Videhalıların arasında yaşamıştı (*Upanishadlar*, 2014: 239).

çıkılmaktadır. Bunlar Matsyaların farklı kolları ya da aileleri olarak düşünülmektedir. *Mahābhārata*'da, Çedi Kralı Sahaca'nın; Çediler ve Matsyalar üzerinde hüküm kurduğundan bahsedilmektedir⁷⁸. Bu durum Matsya topraklarının muhtemelen komşu krallık Çedi tarafından ilhak edildiğine işaretir.

2.12. Şūrasena

Sanskrit metinlerde sık sık Matsya ile bağlantılı olarak aktarılan Şūrasena mahājanapadasının yer aldığı topraklar günümüzdeki Uttar-Pradeş eyaletinde yer almaktadır. Başkenti Yamunā Nehri yakınlarındaki Madhurā (Mathurā) şehridir. Buddhist eser *Macchima Nikāya*'da; Şūrasenaların kralı olan Avantiputra'nın (Pāli: Avantiputta) Buddhist Rahip Mahā Kaccāna'nın baş müritlerinden biri olduğu; bu durumun Buddhizm'in Mathurā çevresinde yayılmasına yardım ettiği anlatılır (*Macchima Nikāya*, 1995: 702). Bununla birlikte Mathurā, muhtemelen Jainistler ile de olan yakın bağlantıları nedeniyle Buddha'nın acımasız yorumlarına maruz kalan Merkez Hindistan'daki tek şehirdir (Sarao, 2013: 195). Buddha'nın Mathurā hakkındaki sözleri *Aṅguttara Nikāya*'da şu şekilde geçer: “Mathurā'da bu beş tehlike vardır. Nedir bu beş şey? Düzensizdir, tozludur, saldırgan köpekleri vardır, yakshalara sahiptir ve orada sadaka kazanmak zordur. Bunlar Mathurā'da var olan beş tehliktir (*Aṅguttara Nikāya*, 2012: 256)”.

Ashtādhyāyī'de Mathurā'da yaşayan Andhaka ve Vṛishṇi halkları anılmaktadır (Pāṇini, 1896: 671). *Arthaśāstra*'da Vṛishṇiler *saṅgha*, yani cumhuriyetçi bir toplum

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. *The Mahābhārata*, 1886: 241.

olarak tanımlanır. Ayrıca Vṛishṇi topluluğunun ismi bir madeni parada bulunmuştur⁷⁹. MÖ üçüncü yüzyılda Hindistan'a gelen Yunan tarihçi Megasthenes zamanına kadar varlığını sürdüren Şūrasenalar, o dönemde Maurya İmparatorluğunun bir parçası olmuştur (Raychaudhuri, 1953: 143).

2.13. Aşvakā

Assaka, Aşmakā veya Aşvakā; İndus havzasında yer alan bir krallık olarak bilinir. Kuzeybatıda yer alan bu krallığın ismi *Bṛhat-Saṃhitā*'da anılır⁸⁰. Pāṇini, gramer eserinde bu bölgenin ismini Aşmaka olarak belirtir (Pāṇini, 1896: 693). Rhys Davids'e göre bu kabilenin adı belirsizdir. Davids, Sanskrit yazarların hem Aşmakā'yı hem de Aşvakā'yı kullandığını söyler. Assaka, bu isimlerdein her ikisinin de yerel dildeki veya Pāli dilindeki karşılığıdır. Başka bir olasılıkla da iki farklı kabile vardır (Davids, 1911: 28).

Erken dönem Buddhist metinlerde de adı geçen Assaka'nın başkenti; *Mahābhārata*'da Paudanya⁸¹ olarak anılan Potana (Potali)'dır. *Mahābhārata*'da yer alan

⁷⁹ Vṛshṇilerin isminin geçtiği bir madeni para ilk kez Cunningham tarafından okunmuştur ve üzerinde “Vṛshṇi Rāca-cñāganasya bhubharasya” yazdığı iddia edilmektedir. Bergny ve Rapson'a göre “Vṛshṇir(ā)ca-cñā-ganasyatr(a)taraysa” yazmaktadır. Bergny ve Rapson *Rācacñā* teriminin Kshatriya anlamına geldiğini belirtir. Böylelikle, Kshatriya Vṛshṇilerin madeni para bastırdıklarını söyleyebiliriz (Majumdar, 1920: 265).

⁸⁰ “Kuzeybatıda yer alanlar; Mandavyalar, Tusharalar, Talalar, Halalar, Madralar, Asmakalar, Kulutalar... (Vaharamihira, 1946: 164)”.

⁸¹ Kraliçe, cenini rahminde uzun süreden beri taşıyordu. Doğum yapamadığını farkedince rahmini bir taş parçasıyla kesti. Hamileliğinin on ikinci yılında soylu bilge erkeklerden biri olan, Paudanya şehrinin kurucusu Aşmakā doğdu (*The Mahābhārata*, 1884a: 511).

Hindistan'daki küçük ülkelerin detaylı listesinde, eski Hindistan'ın en önde gelen Kshatriya halklarının (Magadha, Śūrasena) yanı sıra Aşmakāların topraklarından da bahsedilmektedir (*The Mahābhārata*, 1887: 81). Bir diğer Buddhist kaynak *Sutta-Nipāta*'ya göre Assaka ülkesi; Dakṣiṇāpatha'da (güney bölge) yer alan bir ülkedir⁸². Godāvarī Nehri'nin güneydeki Assaka ile komşu krallık iki Mūlaka (Alaka)'nın arasında aktığı söylenir.

Mahāgovinda Sūttanta'da, Assakaların Kralı Brahmadatta, Bharata soyunun yedi kralından biri olarak anılır; Aṅga ve Kāśī'nin kralı olan Dhṛtarāshtra (Dhataratṭha) ile çağdaş olduğu belirtilir (*Dīgha Nikāya*, 1995: 306). *Cullakālīṅga Cātaka*'ya (no. 301) göre Assaka'nın Aruṇa isimli bir başka kralı, Kālīṅga kralına karşı bir zafer kazanmıştır (*The Jātaka*, 1897: 2). Khāravēla tarafından yazılan Hāthigumphā Yazıtı'na göre Kral Khāravēla, Assaka şehrine saldırmak için güçlü bir ordu göndermiştir.

Kauṭilya'nın *Arthaśāstra* adlı eserinin yorumcusu Bhaṭṭasvāmi, Aşmakā'yı Mahārāshtra ile özdeşleştirir. Bu yüzden Assaka ülkesi, ister Mahārāshtra ile aynı olsun, ister Buddhistlerin bahsettiği Godāvarī Nehri yakınında yer alsın, Madhyadeśa'nın dışında kalıyordu (Law, 1968: 13).

⁸²*Sūta Nipāta*'nın *Pārāyanavagga* adlı bölümü; Godāvarī kıyılarının yakınlarındaki Assaka topraklarında yaşayan Brāhmaṇ Bāvarī ile ilgili anlatıyla başlar. Ardından Assaka ile ilgili olarak şu şloklar karşımıza çıkar. “*Īlahilere hākim bir Brāhmaṇ, Kosala'nın (Sāttavati) güzel şehrinde hiçlik dileyerek Güney'e (Dakṣiṇāpatha) gitti. O, Alaka'nın bitişiğindeki Assaka topraklarında Godāvarī kıyılarında yaşıyor, başaklar ve meyvelerle besleniyordu* (*The Dhammapada*, 1881: 184).

2.14. Gandhāra

Gandhāra ülkesinin sakinleri, *Mahābhārata Destanı'nda* Uttarāpatha (kuzey bölge) halklarından sayılır. Ülkenin toprakları günümüzde Pakistan'da, Peşāver (Purushapura) ve Rāvalpindi'yi kapsayan bölgede, özellikle İndus Nehrinin iki yakasında uzanmaktadır. Takshaṣilā ve Pushkarāvātī isimli iki önemli şehre sahiptir. Başkenti Takshaṣilā (Pāli: Takkaṣilā) (modern Taxila) hem bir ticaret merkezi hem de antik bir öğrenme merkeziydi. Buddhist metinlerde Magadha Prensi Abhaya'nın saraya getirdiği bir çocuğu Takshaṣilā'ya gönderip, tıp eğitimi almasını sağladığı anlatılır. *Mahāvamṣa*'da Gandhāra mahācanapadasını şu şekilde görmekteyiz: “O sırada Kāṣmīra ve Gandhāra'da muhteşem güçlü Nāga Kral Aravāla, olgunlaşmış ekinlerin üzerine dolu yağmasına sebep oldu ve acımasız bir biçimde her şeyi bir selle mahvetti (*The Mahāvamṣa*, 1912: 82)”.

Buddhist metinlerde ara ara Gandhara ve Takshaṣilā ismini görmemize rağmen, Nakamura, Buddha'nın bizzat o topraklara gitmediğini düşünmektedir. Buddha'nın Takshaṣilā yakınlarındaki Soreyya şehrine kadar gidişinin yer aldığı anlatıları kuşkulu bulduğunu söyleyen Nakamura, Buddha'nın bu kadar büyük bir ticaret ve kültür merkezine ulaşmış olmasının, Orta Asya ve İran kültürleriyle doğrudan etkileşime geçmesini sağlayacağını söyler; bunun bir kanıtı olmadığını da ekler (Nakamura, 2017: 338.)

MÖ 6. yüzyılın ortalarında Gandhāra'nın hükümdarı olan Kral Pukkusāti veya Pushkarasārin, Magadha Kralı Bimbisāra'nın çağdaşıdır. Kralı Bimbisāra, Magadha'nın bir dostluk işareti olarak Gandhara'ya bir elçi göndermiştir. Magadha ve Gandhāra

arasında düzenli olarak mal ve değerli eşya alışverişi vardır; iki devlet arasındaki malların geçişinden gümrük vergisi alınmaz. Böylesi bir ticaretin, Hindistan'ın ilk ve en büyük krallığı ile en önemli ticaret merkezlerinden birisinin arasında gerçekleşmesi kaçınılmazdır. “Gandhāra bir *paccantimahācanapada* (sınır mahācanapadası) olarak görülmekle birlikte diğer krallıklarla bağlantısını hep korumuştur. Videha ile düzenli ticari ilişkileri; bu iki mahācanapadayı birbirine bağlayan tanınmış bir kervan yolu aracılığıyla gerçekleşmekteydi (Sarao, 2013: 196)”. Daha sonraki dönemde Videha topraklarının Magadha tarafından ilhak edilmesi, bu ticari yolun da Magadha Krallığı'nın eline geçtiğini göstermektedir.

2.15. Kāmboca

Kāmboca mahācanapadası da kuzey bölge (Uttarāpatha) krallıklarından biridir. Genellikle epik literatürde coğrafi açıdan yakın oldukları Gandhara ile ilişkilendirilir⁸³. Kāmbocalar, Cammu-Keşmir Eyaleti'ndeki Racaori (antik Rācapura) ile Pakistan topraklarında yer alan Hazāra Bölgesi dolaylarına yerleşmişlerdir. Rācapura, Kāmbocaların kalesi olarak bilinmektedir. Fakat başkentinin neresi olduğuna dair bir bilgiye ulaşamadık. *Aṅguttara Nikāya*'da, Kāmboca'nın diğer ülkelerin kadınlarının ziyaret etmediği bir yer olduğu belirtilir (*Aṅguttara Nikāya*, 2012: 465). *Macchima Nikāya*'da, Kāmboca ile ilgili şu kısa bilgi yer almaktadır:

“Ne düşünüyorsun Assalayana? Yona, Kāmboca ve diğer dış
ülkelerde sadece iki kastın, efendinin ve kölenin olduğunu;
efendilerin köle, kölelerin efendi olabildiklerini duydun mu? -
Öyle duydum efendim (*Macchima Nikāya*, 1995: 764-765)”.

⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz. *The Mahābhārata*, 1889: 16.

Mahābhārata Destanı'nda Kāmboca halkının krallar tarafından yönetildiği anlatılırken, Kauṭilya zamanında monarşik olmayan (saṅgha tipi) bir hükümete sahip oldukları söylenmektedir.

3. BÖLÜM

MAGADHA KRALLIĞI

Mahācanapadalar döneminde üstünlük kurmak ve krallıklarını devam ettirmek için çabalayan pek çok krallık ve cumhuriyetçi yönetim görmekteyiz. Buddhist ve Cainist kaynaklara göre; MÖ 6. yüzyılda Magadha Krallığı, Hindistan'ın kuzeyindeki krallıklar ve yerel yönetimler arasında en güçlüsü ve ileri geleni olmuştur. İlk olarak bir canapada iken gelişmiş bir mahācanapadaya dönüşen Magadha, zamanla oldukça geniş topraklarda hâkimiyet kurmuş, pek çok yerel yönetimi ve krallığı bünyesine katmıştır.

Gerçekten de Brāhmaṇik kaynaklar ve Purāṇalar üstün bir güç olan Magadha'nın tarihine takıntılıydı. Kaynaklar, yalnızca her Magadha hanedanının kapsadığı yılları değil, aynı zamanda her bir kralın hükümdarlık dönemini belirten (diğer krallıklar hakkında verilmeyen detaylar) ardışık sekiz kadar yöneticisinin egemenlik tarihini ortaya koyarlar (Mookerji, 1968: 18).

Magadha tarihiyle ilgili bilgi içeren çok sayıda kaynak bulunmakla birlikte, bu kaynaklar arasında gerçeğe en yakın ve tutarlı kayıtların tutulduğu dönem olarak Buddha'nın yaşadığı dönemi görmekteyiz. Hindistan tarihinde oldukça önemli bir yere sahip iki tarihî kişilik olan Buddha ve Mahāvīra'nın yaklaşık olarak MÖ 6. yüzyılda doğdukları bilinmektedir. Buddha Budhizm, Mahāvīra ise Cainizm inancının kurucusudur. Kendilerinin bağlı oldukları aileler, yaşadıkları dönemin coğrafyasında oldukça önemli ve saygınlardır. Buddha ve Mahāvīra, yaşadıkları çağa yön verecek gelişmelere ön ayak olmuşlardır. Aristokrat kökenli olmalarının sağladığı avantaj ile

birlikte, oluşturdıkları inanç hareketlerinin başladığı periyoddan itibaren onlar hakkında bilgiler içeren edebi ve tarihsel kayıtların korunmasına oldukça önem verilmiştir.

Buddha ve Mahāvīra'nın yaşadıkları dönemin Magadha Krallığı ile çağdaş olması, Jainist ve Buddhist literatürde Magadha Krallığı hakkında çok fazla bilginin kaydedilmesine de olanak sağlamıştır. Her ne kadar tarihi gerçeklikleri tartışmalı da olsa, Purāṇik kayıtlarda da, purāṇaların oluşturulmalarından uzun zaman önce var olan; hem dini hem de politik olarak tanınan ve bir kültür merkezi haline gelen Magadha topraklarından ve krallarından söz edilmektedir.

3.1. Vedik ve Epik Kaynaklarda Magadha Adının İzleri

Bazı Vedik ve Epik metinlerde Magadha adının *Magadha* ve *Māgadha* olmak üzere iki farklı kullanımı yer almaktadır. Sanskrit sözlükte *Magadha* sözcüğü için; “Güney Bihar, Magadhaların ülkesi; bir şefin huzurunda onun soyuna övgüler dizen bir kabile ozanı ya da âşığı” tanımının yapıldığını görmekteyiz (Williams, 1986: 772). Aynı sözlükte *Māgadha* sözcüğü için ise şu ifadeler yer almaktadır:

(Magadha'dan gelir.) Magadhalı, Magadha ülkesinde doğmuş veya orada yaşayan, geleneksel olarak orayla bağlantılı olan; Kshatriya bir anne ile Vaişya babadan olan çocuk. Bir kralın profesyonel ozanı, genellikle Sūta ve Bandin ile ilişkilendirilir (Williams, 1986: 805).

Vedalarda izini sürdüğümüz Magadha sözcüğüyle *Ṛgveda*'da karşılaşmazken; Atharvaveda'nın *Vrātya* olarak adlandırılan on beşinci kitabında onlardan bahsedildiğini

görmekteyiz⁸⁴. *Manusamhitā*'da, karışık kastların kökeninin anlatıldığı onuncu bölümde Magadha sözcüğünün; kastları ve kastların görevlerini tanımlarken kullanıldığını görmekteyiz:

Bir Kshatriya'nın, bir Brahman kadın tarafından doğmuş olan oğlu, kast bakımından Suta olur. Vaişyaların, Kshatriya kadınlarından doğan oğullarına Māgadha denir. Vaişyaların, Brahman kadınlarından doğan oğullarına Vaidehi denir -X.11-. Sütalar savaş arabacılığı yaparak; Ambashthalar, doktorluk yaparak; Vaidehakalar, kralların saraylarını koruyarak; Māgadhalılar ticaret yaparak yaşayacak -X.47- (*Manusamhitā*, 1909: 366/372).

Dharmaśāstralardan olan Baudhāyana Sūtra'da, farklı ülkelerin ve kültürlerin anlatıldığı bir bölümde (I. 1.2.13) Magadhaların kast yapıları ile ilgili şu kısa ifade yer almaktadır: “Avantī, Aṅga, Magadha, Surāshṭra, Dekhan, Upāvṛt, Sindh ve Sauvīrās'ın yerlileri karışık kökenlidir (*Sacred Laws of The Āryas*, 1882: 148)”.

⁸⁴“*Tasya prāçyāṃ diṣi śraddha pumaśçalī mitro māgadho vicñānaṃ vāso'harushñīshaṃ rātrī keṣā haritau pravartau kalmalirmaṇiḥ.*” Weber; *History of Indian Literature* adlı kitabında, *Atharvaveda*'da yer alan bu şlokadaki *magadha* sözcüğünün anlamsal bakımdan belirsiz oluşundan söz etmiştir. Yukarıda kullanıldığı şekliyle, bir Vaişya'nın bir Kshatriya'dan doğan çocuğu veozan anlamını taşıdığını belirtmekle birlikte, karışık bir kasttan olmanın sonucunda kullanılan aşağılayıcı bir sıfat olarak da yorumlanabileceğini söylemektedir. Bu konuyla ilgili açıklamalarını yaparken şu ifadeleri kullanır: “*Vrātya kitabının belirsizliğinden dolayı, bu bölümün gerçek anlamı tamamen açık değildir ve bu nedenle burada da ahlaksız bir ozanın kastedilmesi de olasıdır* (Weber, 1878: 111-112)”.

Mahābhārata Destanı’nda Magadha ifadesini içeren sayısız atıf bulunmaktadır. Bunun sebebi, o dönemdeki varlıkları hakkında bilgi sahibi olduğumuz çok sayıdaki kabilenin ve krallığın, Büyük Savaş’ta belirli tarafları desteklemeleridir.

“Pandavaların tarafında Pañçālalar, Matsyalar, Kṛshṇa yönetimindeki Yadavaların bir kısmı, Kaṣi, Çedi, Magadha kralları ve diğerleri varken, Kauravalar; doğudaki Kosala, Videha, Anga, Banga (Bengal) halkı, Kalinga ve batıdaki Sindhu, Gandhara, Bahlika (Balk), Sakalar ve Yavanalar tarafından destekleniyordu (Ball, 1921: 58) ”.

Burada *Mahābhārata Destanı*’nın ana temasını oluşturan savaşın tarihçesine de dikkat çekilebilir. “Kauravalar ile Pandavalar arasındaki büyük savaşın MÖ 1400 ile 1000 yılları arasındaki bir zamanda gerçekleşen tarihi bir olay olduğu artık genel olarak kabul görmektedir (Mehendale, 1968: 251)”. Savaşın gerçekleştiği düşünülen tarih ile *Mahābhārata Destanı*’nın yazıya geçirildiği tarih arasında oldukça uzun bir zaman aralığı söz konusudur. Bu aralık boyunca destana, pek çok ekleme yapıldığı bilinmektedir. Winternitz’e göre “*Mahābhārata* bugünkü şeklini, MÖ 4. yüzyıldan önce ve MS 4. yüzyıldan sonra almış olamaz (Winternitz, 1927: 465)”. Destanda, Büyük Savaş’ın tasvir edildiği anlatılarda yer alan Magadha kralları; Bṛīdhadratha Hanedanlığı yönetimidir. Söz konusu dönemde Magadha’nın yönetiminde Carasāndhana, Sahadeva, Ripuñcaya gibi Bṛīdhadratha Hanedanlığına ait krallar vardır. Bu kralların idare ettiği topraklar Magadha toprakları olarak geçer. *Mahābhārata Destanı*’nın *Sabha Parva* bölümünde yer alan şu ifade ile dönemin Magadha kralı hakkında bilgi sahibi olmaktayız:

Vaishampayana şöyle dedi: “Yadava ırkının önde gelen sözcülerinden Kṛṣṇa, savaşta kararlı olan kral Carasāndha’ya seslendi: “Ey kral, aramızdan kiminle savaşmak istiyorsun? Aramızdan (seninle) savaşmak için kimler kendisini hazırlayacak?” Kendisine bu şekilde seslenilen Magadha’nın hükümdarı yüce görkemli kral Carasāndha, Bhīma ile savaşma arzusunu dile getirdi (*The Mahābhārata*, 1884b: 70).

Bununla birlikte *Adī Parva* bölümünden aşağıdaki kısma yer verebiliriz.

Ey Sancaya! Magadha kraliyet soyunun en önde gelenlerinden olan ve Kshatriyaların arasında parıldayan Carasāndha’nın, Bhīma’nın çıplak kollarıyla öldürüldüğünü duyduğum zaman zafer umudum kalmadı (*The Mahābhārata*, 1884a: 11).

Diğer Vedik kaynaklarda karşılaştığımız gibi Epik Dönem kaynaklarından olan *Mahābhārata Destanı*’nda da Magadha’nın ozan anlamındaki kullanımıyla karşılaşmaktayız. İlgili bölüm bu kez *Vana Parva*’da yer almaktadır:

“Ne yazık ki, eskiden her sabah Sūtaların, Māgadhaların ve diğer ozanların ahenkli bir şekilde okuduğu övgülerle uyanan, Indra’ya denk olan Kuru soyunun prensi; şimdi gecenin geç saatlerine doğru çıplak topraklardaki kuşlar tarafından uyandırıldı! (*The Mahābhārata*, 1884c: 718)”.

Rāmāyaṇa Destanı’nda; diğer canapadalar ve mahācanapadalar hakkındaki mevcut bilgilere kıyasla Magadha ile ilgili daha sınırlı sayıda atıf bulunduğunu görmekteyiz. Çalışmamızın birinci bölümünde *Kishkinda Khaṇḍa* üzerinden verdiğimiz

bir atıfta⁸⁵ Magadha adı geçmektedir. *Bala Khaṇḍa*’da Magadha ismi, Kosala ve Aṅga mahācanapadalarıyla birlikte şu şekilde anılmaktadır: “Kralın samimi arkadaşı olan Aṅga’nın zengin kralı Lomapada’ya ulaşın, Magadha ve Kosala krallarını saygıyla buraya getirin (*The Rāmāyaṇa*, 1952: 32)”. Kral Daśaratha’nın ölüm haberini alan Bhārata’nın; Magadha’nın geçmişten bu yana en önemli şehri ve başkenti olan Rācagṛha’dan yola çıkıp Ayodhya’ya dönmesiyle ilgili bir kısım da *Yuddha Khaṇḍa*’da yer almaktadır⁸⁶.

Purāṇalar da, Magadha ile ilgili kral soy kütükleri ve yerleşilen bölgenin coğrafi konumu hakkında bilgiler verir. Bu duruma *Vāyu Purāṇa*’dan aşağıdaki bölüm örnek olarak verilebilir:

Bu nehirlerin⁸⁷ yüzlerce ve binlerce kolları vardır. Merkez Bölge’de yer alan (Madhyadeśa) milletlerin başlıcaları; Kurupañçālalar, Śālvalar, Cāṅgalalar, Śūrasenalar, Bhadrakāralar, Bodhalar, Śatapatheśvaralar, Vatsalar, Kisashnalar, Kulyalar, Kuntalalar, Kāṣikosalar, sınırdaki Tilaṅgalalar, Magadhalar ve Vṛkalar (The *Vāyu Purāṇa*, 1987: 296).

⁸⁵ “Onları, Brahmalalalarda, Videhalarda, Malavana’da, Kāṣilerde, Kosalalarda ve Magadhalarda, Pundralar ve Aṅgalarda, ipekböceği ve gümüş madenlerinin bolca bulunduğu topraklarda ve denizlerle çevrili dağlar ile şehirlerde arayın (*The Rāmāyaṇa*, 1957: 273)”.

⁸⁶ Ey Efendim, annenize sunulan iki dilek hakkı sebebiyle Rāma’nın sürgüne nasıl gönderildiğini biliyorsun. Oğlunun sürgün edilmesi yüzünden Kral Daśaratha’nın nasıl öldüğünü; habercilerin seni Rācagṛha’dan nasıl geri döndürdüğünü; Ayodhya’ya dönerken tacı nasıl reddettiğini... (*The Rāmāyaṇa*, 1959: 358).

⁸⁷ Sözü geçen nehirler, Sarasvatī ve Gaṅgā (Ganj) dır.

Vāyu Purāṇa'da yazan bu bölümün çok yakın bir anlatımı *Brahmāṇḍa Purāṇa*'da⁸⁸ da (Br. P. 16. 40-42) yer almaktadır. *Bhāgavata Purāṇa*'da yer alan “Pañçāla, Magadha ve Kuru'nun Kraliyet Hanedanlığı” adlı bölümde (Bhā. P. IX. 22.5)⁸⁹ Magadha'nın, Bṛhadratha Hanedanlığı'na ait olan soy ağacı hakkında bilgiler verilmiştir. Buna ek olarak yine *Bhāgavata Purāṇa*'da, aynı hanedanlığa dair anlatılar sunan şu alt bölüm yer almaktadır:

Balarāma ile Kṛṣṇa, onunla⁹⁰yedi gün boyunca savaştı. Yedinci gün Magadha'nın kralı ve onun muhteşem ordusu tamamen yenilgiye uğratıldı. Kral, bir kaç Kshatriya ile birlikte Magadha topraklarına geri döndü. Dharma'nın ehli olan Balarāma ile Kṛṣṇa; Sūta ve Māgadha gibi şarkıcılar ve ozanlar tarafından övülürken peşinden gelenlerle birlikte Mathurā şehrine girdiler -Bhā. P. X. 50-IV. 23-24- (*Bhāgavata Purāṇa*, 2002: 1867).

Magadha ve *Māgadha* terimlerinin birlikte kullanıldığı bu bölüm; Magadha'nın bir ülke olarak bilindiğini ve ozan anlamındaki kullanımının da varlığını koruduğunu göstermektedir.

Vedik ve Epik Dönem'e ait pek çok eserde karşılaştığımız *Magadha* ile *Māgadha* kelimeleri; kimi zaman tek başına bir kastı ifade etmek için kullanılmışken, kimi zaman ise ozan anlamındaki terimsel karşılığıyla eserlerde yer bulmuştur. Destan

⁸⁸*Brahmāṇḍa Purāṇa*'da yer alan anlatım için bkz. *Brahmāṇḍa Purāṇa*, 2002: 156.

⁸⁹ İlgili bölüm hakkındaki daha detaylı bilgiler için bkz. *Bhāgavata Purāṇa*, 2003: 1236.

⁹⁰ ‘O’ zamiriyle anılan kişi, Magadhaların üst soyunu oluşturduğu iddia edilen Bṛhadratha Hanedanının halefi olan Carasāndha’dır.

ve Purāṇa Dönemi'nde de hâlihazırda var olan bir soyun hanedanlığı dönemindeki krallığı karşılamak amacıyla kullanılmış olup, bazen de krallığın hâkimiyet sürdürdüğü toprakları ve şehirleri ifade etmesi amacıyla 'Magadha toprakları ya da ülkesi' şeklindeki ifadelere başvurulmuştur.

Özellikle destan ve Purāṇa anlatılarından; Magadha'nın tarihsel geçmişinin farklı dönemlerde, farklı hanedanlıklar tarafından çok uzun yıllar boyunca sürdürülmüş olduğunu görmekteyiz. Magadha isminin bu eserlerdeki kullanım amacının hanedanlık karşılığından ziyade, var olan bir soyun ismini ve onun yerleştiği toprakları karşılamak olduğunu görmekteyiz. MÖ 6. yüzyılda bir mahācanapada iken üstünlüğünü arttırarak sürdüren Magadha Krallığı'nın ilk kralı olarak Bimbisāra kabul edilmektedir.

3.2. Magadha Krallığı'nın Tarihsel Geçmişi

Magadha Krallığı'nın tarihsel geçmişi hakkında fikir ayrılıkları söz konusudur. Bu durumun sebebi Magadha isminin kadim zamanlardan beri var olması ve soyunun farklı hanedanlıklar tarafından sürdürüldüğü yönündeki tezlerdir. Purāṇalar; Magadha dâhil sayısız krallık için soy kütükleri sunmaktadır. Bu listelerin çoğu; tarihsel anlamda veri sağlaması bakımından kıymetli kabul edilmektedir. Bununla birlikte araştırmaların artmasıyla birlikte bu verilerin bazılarının oldukça çarpıtılmış ve yanlış olduğu da anlaşılmıştır. Bu durumun sebebi olarak, purāṇaların oluşturuldukları süre boyunca pek çok ekleme ve çıkarmaya maruz kalması ve farklı varyantlarının bulunmasıdır.

Gerek diğer canapadalar/mahācanapadalar adına, gerekse Magadha için, purāṇalarda oldukça fazla sayıda atıf bulabildiğimizden söz etmiştik. Pargiter; *"The Purāṇa Text of the Dynasties of the Kali Age"* adlı çalışmasında, purāṇalarda yer alan

hanedanlıkları ve soy kütüklerini analiz ederek, birtakım sonuçlara ulaşmıştır. Magadha Krallığı'nın kökenini Bṛhadratha Hanedanlığı'ndan getiren Pargiter, *Bārhadratas* adlı bölümde şunları ifade eder:

“Carāsandha'nın ırkındaki Sahadeva'nın soyunun kral olduğu Magadha'nın Bārhadratha'sını, geçmişleri, var oldukları ve var olacakları dönemi açıklayacağım. Onları önemlerine göre sunacağım; söylediklerimi dinleyin. Bhārata Savaşı gerçekleştiğinde ve Sahadeva öldürüldüğünde, varisi Somādhi Girivrāca'da kral oldu; elli sekiz yıl hüküm sürdü. Soyu Śrutaśvaras ile altmış dört yıl sürdü. Ayutāyus yirmi altı yıl hüküm sürdü... (Pargiter, 1913: 67.)”.

Pargiter, Bṛhadratha soyunu bu şekilde sıraladıktan sonra Prādyota Hanedanlığını anlatır. Pargiter'e göre Bṛhadrathaların hanedanlığına Prādyotalar son vermiştir. Bir asırdan fazla hüküm süren Prādyotalar ise Śiṣunāgalar tarafından yıkılmış; Śiṣunāgalar, Girivrāca'da⁹¹ üstünlük sağlamışlardır. Pargiter, Śiṣunāgaların soyunu aşağıdaki biçimde aktarır:

Śiṣunāga kırk yıl hüküm sürecektir. Onu oğlu Kākavarṇa otuz altı yıl boyunca bölgeyi ele geçirecektir. Kshemadharman, sonraki yirmi yıl boyunca kral olacaktır. Kshatraucas, kırk yıl süreyle bölgeyi kontrol altında tutacaktır. Bimbisāra, yirmi sekiz yıl kral olacaktır. Acātaśatru, yirmi beş yıl kral olacaktır... (Pargiter, 1913: 68-69).

⁹¹ Girivrāca, izmi özellikle Mahābhārata'da sıkça anılan Magadha'nın ilk başkentidir. Daha sonraları Eski Rācagrha olarak anılacaktır.

Pargiter'in ifadelerine göre; Bṛhadratha Hanedanlığı, Prādyotalarca izlenmiştir. Prādyotaları deviren Śiṣunāga Hanedanlığının ise, Bimbisāra'nın üst soyu olduğu anlaşılmaktadır. Fakat purāṇik kronoloji üzerine şekillendirilen bu sıralama, Buddhist kronolojiye uymamakla birlikte pek çok tarihçi tarafından da hatalı olarak kabul edilmektedir.

Bu görüş kimileri tarafından kabul edilmesine rağmen, artık araştırmacıların çoğu Pradyotaların Magadha'da değil Avanti'de hüküm sürdüğünü; kendi bakanı tarafından öldürülen Bārhadhratha'nın son kralı Ripuñcaya'nın hemen ardından Bimbisāra'nın Magadha tahtını ele geçirdiğini; Śiṣunāga'nın Bimbisāra'dan önce değil, ondan birkaç nesil sonra geldiğini ileri sürmektedir (Mookerji, 1968: 18).

Bunlara ek olarak, Śiṣunāga Hanedanlığının sırasıyla beşinci ve altıncı soyu olarak gösterilen Bimbisāra ve oğlu Acātaśatru'nun; aslında MÖ 6. yüzyılda yaşamış olan Avanti Kralı Prādyota ve Buddha ile çağdaş olduğu bilinmektedir. Biz de Prādyota Hanedanlığının belirli bir dönemde Magadha'yı yönettiğine dair herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Magadha'nın MÖ 6. yüzyıldaki bilinen ilk kralı Bimbisāra'nın, Śiṣunāgalardan önce gelmesiyle ilgili olarak Pusalker şu ifadeleri kullanmaktadır:

Śiṣunāga, purāṇalar tarafından Bimbisāra'nın ailesinin atası olarak ifade edilirken, Pāli kaynaklar onları doğru bir şekilde, Prādyota'dan (dolayısıyla onun çağdaşı olan Bimbisāra'dan) dört ya da beş kuşak sonra yerleştirir ve onu Bimbisāra hanedanından sonraki bir hanedanın kurucusu olarak gösterirler. Bir bakıma Purāṇalar; Vārāṇasī'yi, Śiṣunāga egemenliğine

kattıkları için, bir bakıma Şişunāga'nın, Bimbisāra'nın gerisinden geldiğini desteklemektedir. Çünkü Kāṣī'de⁹² Magadha egemenliğini ilk kuranlar Bimbisāra ve Acātaśatru'dur. Avanti ile Magadha arasındaki düşmanlık yine Acātaśatru'nun hükümdarlık döneminde karşımıza çıkmaktadır. Bimbisāra döneminde bunun izi yoktur, bu nedenle ileride Prādyota hanedanının yerini alan Şişunāga; Bimbisāra ve Acātaśatru'nun ardından gelmelidir (Pusalker, 1965: 328).

Jayaswal, tıpkı Pargiter gibi, Magadha Hanedanlığının öncüsü olarak Şişunāga'yı kabul eder: “Antik Bṛhadratha hanedanlığının çöküşüyle Magadha Hanedanının kurucusu olan Şişunāga; Vārāṇasī veya Kāṣī hanedanının da hâkimi idi (Jayashwal, 1934: 13)”. Jayaswal aynı açıklamalarının devamında Magadha'nın, Kāṣī üzerindeki egemenliğinin Buddha dönemine denk geldiğinden bahseder. Bu ifade ise, kendi düşüncesiyle çelişkili bir biçimde Pusalker'in ifadesini destekler niteliktedir. A *Survey of Indian History* adlı çalışmada yer alan ifadelerde de, Buddha ile Bimbisāra'nın çağdaş oldukları şu şekilde açıklanmaktadır:

MÖ 6. yüzyıl Hint tarihi açısından çok önemli bir dönemdir. İlk kez, birtakım olaylar için kesin bir biçimde kronolojik bir sıralama oluşturabiliyoruz. Kimi zaman birbiriyle uyuşmayan Cain ve Buddhist geleneklerin temelinde aslında; Magadha Kralı Bimbisāra ile; Kausambi Kralı Udayana, Kosala Kralı Presenacit, Avanti Kralı Pradyota, Buddha ve Mahāvīra arasında oldukça önemli bir eşzamanlılık söz konusudur (Panikkar, 1956: 32-33).

⁹² Kāṣī Krallığı'nın başkenti Vārāṇasī'dir

Raychaudhuri, bu tartışmayla ilgili fikirlerini hem purāṇik hem de Buddhist eserlerdeki verileri karşılaştırarak ortaya koymuştur:

Purāṇaların daha az bozulmuş metinlerine göre; ikinci Magadhan hanedanı, Śiṣunāga adlı bir kral tarafından kurulduğu iddia edilen Śiṣunāga soyuna dayanır. Buddha'nın çağdaşı olan Bimbisāra, bu soyun altında gösterilir. Ancak daha eski bir otorite olan Aśvaghoṣa'nın *Buddhaçarita*'sında; Śrenya yani Bimbisāra, Śiṣunāga hanedanından değil, Haryāṅka-kula hanedanından bir oğul olarak atfedilir. Mahāvamśa; 'Susunaga'yı yani Śiṣunāga'yı, Bimbisāra'nın halefi olan farklı bir hükümdar soyunun kurucusu olarak verir (Raychaudhuri, 1953: 115)".

Raychaudhuri; *Vāyu Purāṇa*'da (V. P. 37, 308-310) yer alan ve Pradyotalara Śiṣunāgaların son vereceğini ifade eden şlokayı⁹³ esas alarak, bu konudaki tarihsel çelişkiyi şöyle açıklar: "Eğer bu ifade doğruysa Śiṣunāga; Bimbisāra'dan ve onun oğluyla çağdaşlığı Pāli metinlerce kanıtlanan, eski Sanskrit şairleri ve dram yazarları tarafından önemli ayrıntılarla doğruluğu kabul edilen Chaṇḍa Pradyota Mahāsena isimli ilk Pradyota'dan daha sonra gelmelidir (Raychaudhuri, 1953: 115)".

⁹³ Pradyota'nın beş oğlu ve halefleri, yüz otuz sekiz yıl boyunca hüküm sürecekler. Onların namını tamamlı ortadan kaldıracak olan Śiṣunāka (Śiṣunāga), Vārāṇasī'de kral olacak. Onun Vārāṇasī'deki oğlu, Girivṛca'yı elde edecek. Śiṣunāka'nın (Śiṣunāga), hükümdarlığı kırk yıl sürecek. Oğlu Śakavarṇa, otuz altı yıl hüküm sürecek. Sonraki yirmi yıl boyunca Kṣemavarmā kral olacak (*Vāyu Purāṇa*, 1960: 814-815).

Buddhaçarita’da yer alan ve Haryaṅka hanedanlığının adının geçtiği şlokanın transkripsiyonu aşağıdaki gibidir:

nāścaryametadbhavato’bhīdhātum cātasya Haryaṅkakule
viśāle,
yanmitrapakshe tava mitrakāma syādvṛttireshā
pariśuddhavr̥tteḥ (XI. 2.).

Cowell, bu şlokada yer alan Haryaṅkakula terimini; simgesi aslan olan bir aile olarak çözümlerken⁹⁴; Johnston, bu ismi doğrudan Haryaṅka soyu olarak çevirmiş ve bu şlokanın çözümlenmesinin zor olduğunu belirtmiştir⁹⁵. *Harivaṃṣa Destanı*’nda da söz konusu soy ile benzerliği bulunan bir ismin yer aldığını görmekteyiz:

Çampā’nın başkenti, önceleri Mālīni adıyla anılan Çampā idi.
Çileci Purnabhadra’nın lütfu sayesinde oğlu olarak Haryanga
doğdu. Bunun üzerine Vibhāṇḍaka’nın oğlu ermiş Rishyaṅginga,
İndra’yı taşıması için fili Airāvata’yı sihir yoluyla dünyaya
indirdi. Haryanga’nın oğlu; Kral Vrihadkarmā’nın babası olan
Kral Bhadraratha idi (Dutt, 1897: 128).

Bu iki eser ve bazı purāṇalar dışında farklı bir kaynaktan rastlayamadığımız söz konusu soyun varlığı ile ilgili kesin bir şey söylemek olanaksızdır. Nitekim yukarıdaki metinlerde de bu hanedanlıkla ilgili yeterli bilgi kesinlikle sunulamamıştır. Bimbisāra’nın bir dönem Çampā’yı işgal ettiği bilinmekle birlikte bu soyun

⁹⁴ Cowell’in çözümlemesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Buddha-Karita or Life of Buddha*, 1977: 111.

⁹⁵ Johnston’un çözümlemesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *The Buddhacarita*, 1936: 149.

doğruluğunu onamak için elimizde başka gerçekçi bir dayanak bulunmamaktadır.

Raychaudhri, bu sözde hanedanlık ile ilgili fikirlerini şu şekilde açıklamıştır:

Aşvaghosha'ya göre ifade edilen Bimbisāra'nın ait olduğu Haryaṅka soyunun kökeni belirsizliklerle çevrelenmiştir. Bu hanedanlık ilişkilendirmesinin Harivaṃṣa ve purāṇalarda bahsedilen Çampālī Haryaṅga ile bağlantılı olması için kesin olan hiçbir neden yoktur. Haryaṅka-kula; Mandasor Yazıtı'nda yer alan “aulikara-lāṇchhana ātma vaṃṣa” gibi, bir aileyi ayırt eden işaret veya sembolü temsilen kullanılan bir ifade olabilir. Bu soyun kurucusu Bimbisāra değildir. Mahāvaṃṣa; onun henüz on beş yaşındayken kendi babası tarafından kral olarak atandığını anlatır (Raychaudhuri, 1953: 117).

Yukarıdaki atıflarla açıklamaya çalıştığımız duruma göre pek çok tarihçinin ve modern yorumcunun; Buddha ile MÖ 6. yüzyıldaki Magadha Krallığı'nın kurucusu olarak kabul ettiğimiz Bimbisāra'nın; dönemin kronolojik sıralamaları doğru kabul edilen diğer krallar ile çağdaş oldukları konusunda çoğunlukla hemfikir olduklarıdır. Bununla birlikte Bimbisāra'nın bağlı olduğu iddia edilen hanedanlığın kesinliği hakkında da yeterli ve net kanıtlar olmamasından dolayı, tarihçiler ve araştırmacılar arasında bu konu ile ilgili fikir birliği sağlanamamıştır. Biz de bu nedenle Magadha'nın tarihini aktarmaya çalışırken, özellikle çağdaş oldukları konusunda fikir birliğinin daha yoğun olduğu Buddhist ve Jainist gelenekte yazılmış eserleri temel aldık. Bu dönemde yazılmış ve çalışmamıza yardımcı olacak eserlerin en önemlilerinden biri *Mahāvaṃṣa*'dır.

Büyük koleksiyon anlamına gelen *Mahāvam̐ṣa*; MÖ 5-6. yüzyıllarda Buddhist rahip Mahānāma tarafından yazıldığı tahmin edilen, Pāli dilinde oluşturulmuş bir eserdir. Tarihi kayıt tutuculuğunun çok da bilinmediği bir dönemde oluşturulan bu eser, Buddhist rahiplerin özellikle Sri Lanka ve Güney Hindistan ile ilgili tuttuğu kayıtlardan oluşan kronolojik bir birikimdir. *Mahāvam̐ṣa*; Güney Buddhist geleneğine göre Magadha Dönemi'ndeki Hint kralların listesini sırasıyla şu şekilde verir: “Bimbisāra, Acātasattu, Udayabhadda, Anuruddha, Muṇḍa, Nāgadāsaka, Susunāga, Kālāsoka, Kālāsoka'nın on oğlu (*The Mahāvam̐ṣa*, 1912: xvi)”. Eser, bu kral listesinin ardından Nanda Hanedanlığı'nın krallarını aktarır. Buddhist kaynağın sunduğu bu isimlerin doğruluğuna dikkat çeken Bhandarkar, görüşünü şu ifadelerle desteklemiştir:

Mahāvam̐ṣa'nın Purāṇa listesinde yer bulmayan olan Kral Muṇḍa'nın adından bahsettiğine dikkat etmek gerekir. Bu kralın varlığına *Aṅguttara-Nikāya* ve *Aśokāvdāna*'dan da ulaşabilmekteyiz. Ayrıca *Mahāvam̐ṣa*; Udayabhadda'yı (Udāyi), Acātaṣatru'nun halefi olarak gösterir. Purāṇalar ise onların arasına Darṣaka'yı ekler. Bu durum oldukça sorgulanabilir, çünkü *Dīgha-Nikāya*, Udayabhadda'yı Acātaṣatru'nun oğlu olarak belirtmektedir. Ancak Darṣaka ile ilgili farklı bir kanıt bulunmamaktadır (Bhandarkar, 1919: 68-69).

3.3. Magadha Toprakları

Gerek kabile olarak geçmişinin, gerek krallık olarak anılmasının çok eski tarihlere uzandığını gördüğümüz Magadha adı, pek çok kaynakta Magadha toprakları, şehir devleti, bölgesi, krallığı biçiminde ifade edilerek coğrafi bir bölgeyi ya da siyasi

bir sınırı karşılamak amacıyla kullanılmıştır. Bu bölgenin tam olarak nereye karşılık geldiği konusunda pek fazla fikir ayrılığı söz konusu değildir. Brahmāṇik eserlerde, Buddhist ya da Cainist kaynaklarda verilen bilgiler dâhilinde, her ne kadar sınırları kesin olarak çizilememiş olsa da, genellikle bugünkü Bihar ve çevresine karşılık gelen alan, Magadha toprakları olarak bilinmektedir. Antik Magadha topraklarını, günümüz Hindistan'ın idari bölünüş haritasına göre incelediğimizde Orta Hindistan Bölgesi'nde yer alan Uttar-Pradeş Eyaleti ile Doğu Hindistan Bölgesi'nde yer alan Bihar Eyaleti'nin sınırları içerisinde kaldığını söyleyebiliriz.

Tarihsel varlığı asırlar gibi bir süreyle aktarılmaya çalışılan bir kabilenin/krallığın sınırları elbette kurulduğu yerle sınırlı kalmaz. Magadha'nın sınırları, farklı araştırmacılar tarafından etrafındaki şehirler, sahip olduğu yer şekilleri ve su kaynakları yardımıyla betimlenmiştir. Bu betimlemeleri, Hardy'nin aktarımı üzerinden örneklendirebiliriz:

Bu ülkenin, Eski Hindistan'ın merkezinde yer aldığı düşünülmektedir. Ülke sınırlarını belirlemek zor olabilir ancak genellikle Merkez Bihar'a karşılık geldiği bilinmektedir. Bimbisāra döneminde Magadha'nın başkenti Rācagaha idi. Magadha; Birmanlar ve Siyamlılar tarafından Makata, Çinliler tarafından Mo-ki-to ve Japonlar tarafından Makala Kokf olarak adlandırılır (Hardy, 1880: 143).

Hiuen Tsiang, Hindistan'da özellikle Buddha'nın yaşamıyla ilişkilendirilen kutsal yerleri gezmiştir. Bu gezileriyle ilgili tuttuğu kayıtlar, oldukça kıymetli bilgiler içermektedir. Samuel Beal tarafından literatüre, *Si-Yu-Ki: Buddhist Records of the Western World* adıyla aktarılan ve on iki kitabın birleşiminden oluşan Hiuen Tsiang'ın

kayıtları, Magadha ve onun şehirleriyle ile bilgiler içermektedir. Sekizinci kitap ile dokuzuncu kitabın büyük kısmı Magadha için ayrılmıştır. İlgili kitaptan Magadha ile ilgili olarak aşağıdaki bilgilere ulaşabilmekteyiz:

Magadha (Mo-kie-t'o) ülkesinin çevresi yaklaşık olarak beş bin *li*⁹⁶ uzunluğundadır. Surların yakınlarındaki kasabaların nüfusu azdır, ancak şehirler yoğun nüfusludur. Toprak zengin ve bereketlidir, bol miktarda tahıl tarımı yapılmaktadır. Burada iri taneli, kokulu ve enfes bir tadı olan ender görülen bir pirinç türü yetişiyor. Özellikle parlak rengiyle dikkat çekmektedir. Genellikle “ulu kişilerin pirinci” olarak bilinir. Bölgenin alçak ve nemli olmasından dolayı yüksek yaylalara ikametgâhlar kurulmuştur. Yazın ilk ayından sonra ve sonbaharın ikinci ayından önce, su seviyesi yükselir ve ulaşım kayıklarla sağlanabilir. Halkı alçakgönüllü ve dürüsttür (Tsiang, 1969: 82).

Ünlü İngiliz Arkeolog Cunningham; Hiuen Tsiang'ın ölçümlerini kaynak alarak Magadha topraklarının sınırlarını şu şekilde hesaplamıştır:

Hwen Thsang'ın hesaplarına göre, Magadha bölgesi yaklaşık 5000 *li* veya 833 mildir. Bölge; kuzeyden Ganj Nehri, batıdan Banāras, doğudan Hiranya Parvata veya Mongir ve güneyden Kirana Suvarna veya Singbhūm şehirleri tarafından sınırlanmıştır. Dolayısıyla toprakları batıdaki Karmnāsa Nehrinin ve güneydeki Damūda Nehrinin kaynaklarına kadar yayılmış olmalıdır. Bu sınırların çevresinin uzunluğu, kuş

⁹⁶*Li*; Çin tarafından kullanılmış, geleneksel bir uzunluk birimidir. Bir *li*, yaklaşık olarak 0,5 kilometrelik uzunluğa karşılık gelmektedir.

uçu mu olarak yedi yüz mil veya yol mesafesine göre yaklaşık sekiz yüz mildir (Cunningham, 1871: 454-455).

Cunningham'ın belirttiği sınırlar da günümüzde Bihar Eyaleti'nde yer alan Munger (Mongir) şehri ile Bihar'ın güneyindeki Charkhand Eyaleti'nde yer alan Singhbhum'a karşılık gelmektedir. Adı geçen nehirler ise modern Damodar ile Karamnasa'dır. Rapson, *Ancient India* adlı kitabında Magadha için; "Güney Bihar, Gaya ve Patna bölgelerinde yer alan, Eski ve Orta Çağ Hindistanı'nın en büyük siyasi öneme sahip krallığı" ifadesini kullanır (Rapson, 1914: 166).

3.4. Kral Bimbisāra

MÖ 6. yüzyılda özellikle Kuzey Hindistan'daki kabileler, küçük krallıklar ve cumhuriyetçi yönetimler arasında gitgide yükselen ve siyasi üstünlük elde eden Magadha Krallığı; Hindistan'da kurulan büyük imparatorluklar döneminin başlangıcı olarak nitelendirilmektedir. Magadha Krallığı'nın ilk yöneticisi olarak Kral Bimbisāra'yı görmekteyiz. Daha önce belirttiğimiz gibi, bağlı olduğu hanedanlık konusunda fikir birliği olmayan Bimbisāra'nın, ne zaman doğduğu, tahta ne zaman ve nasıl çıktığı, babasının kim olduğu hakkında belirsizlikler söz konusudur.

Purāṇik kayıtlardan yola çıkarak bir soy ağacı oluşturan Pargiter'e göre; Bimbisāra, Kshatraucas'ın ardından tahta çıkacaktır ve yirmi sekiz yıl süreyle yönetimde kalacaktır (Pargiter, 1913: 68-69). Rockhill; Bimbisāra'nın Kral Mahāpadma ile Kraliçe Bimbī'nin oğlu olduğunu söyler; onun yükselen Güneş kadar parlak olduğundan dolayı Bimbisāra adını aldığını belirtir (Rockhill, 1992: 16). Farklı bir kaynakta ise Bimbisāra'nın babası olarak Bhaṭṭiya ismini görmekteyiz:

Aṅga Kralı Brahmadatta, Magadha Kralı Bhaṭṭiya'ya (purāṇalara göre Ksatraucas) üstün geldi. Fakat Bhaṭṭiya'nın oğlu Şrenika veya Şrenīya olarak bilinen Bimbisāra büyüüp prens olduğu zaman Aṅga'yı işgal etti, Brahmadatta'yı öldürdü ve başkenti Çampā'yı aldı. Magadha'nın başkenti Rācagṛha'ya döndükten sonra babasının ölümüne kadar orada vali olarak görev yaptı (Dey, 1918: 321).

Bimbisāra'nın doğum ve ölüm tarihi hakkında da kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Smith; Bimbisāra'yı Śiṣunāga hanedanlığının halefi olarak görür; onun yaklaşık olarak MÖ 600 yılında doğduğunu söylerken; yirmi sekiz yıl sürdüğünü iddia ettiği hanedanlık dönemini MÖ 582 ila 554 arasında tarihlendirir (Smith, 1921: 45). Chatterjee; Bimbisāra'nın MÖ 519-491 yılları arasında yaşadığını söyler (Chatterjee, 1942: 2). *Mahāvamśa*; Bimbisāra'nın henüz on beş yaşındayken babası tarafından tahta çıkarıldığını ve elli iki yıl boyunca hükümdarlık yaptığını yazar -*Mah. II. 28-* (*The Mahāvamśa*, 1912: 12). Sharma ise *Mahāvamśa*'daki bilgiye paralel biçimde, Bimbisāra'nın, MÖ 545 yılında, henüz on beş yaşındayken tahta çıktığını ve yaklaşık MÖ 491'e kadar hüküm sürdüğünü aktarır (Sharma, 1947: 14). Sharma'nın aktardıklarına göre bir hesaplama yapacak olursak, Bimbisāra'nın MÖ 560 yılında doğması gerekmektedir.

Biz, Buddha'nın doğum tarihinden yola çıkarak Bimbisāra'nın yaşını hesaplamaya çalıştık. Buddha'nın da doğum ve ölüm tarihi konusunda tartışmalar bulunmakla birlikte bu konuda gerçekliği kabul edilen bilgiler daha fazladır. “John Faithfull Fleet (1906-1909), Wilhelm Geiger (1912), Thomas William Davids (1922) gibi bilim insanlarının savunduğu başlıca teori, Buddha'nın hayatının MÖ 563-483

tarihleri arasında geçtiğidir (Nakamura, 2017: 54)”. Bu tarihlendirme pek çok önemli tarihçi tarafından kabul görmektedir. Bununla birlikte farklı araştırmacıların iddiaları üzerinden Buddha’nın ortalama olarak MÖ 563-566 yılları arasında doğmuş olabileceğini söyleyebiliriz (Nakamura, 2017: 54-55). *Mahāvamṣa*’da yer alan, Buddha’nın Bimbisāra’dan beş yaş büyük olduğu bilgisini dikkate alırsak Bimbisāra, ortalama olarak MÖ 558-561 yılları arasında doğmuş olmalıdır.

Mahāvamṣa ve *Dīpavamṣa*’daki anlatılardan yola çıkarak Seylan geleneklerinin öngördüğü doğrultuda Bimbisāra’nın doğum ve ölüm tarihini şu şekilde hesaplayabiliriz:

Bimbisāra ve Prens Siddhattha arkadaşı ve her ikisinin babası da aynı şekilde arkadaşı. Bodhisatta, Bimbisāra’dan beş yaş büyüktü; O (babasının) evinden ayrıldığında yirmi dokuz yaşındaydı. Altı yıl çabalayıp bilgeliğe eriştikten sonra otuz beş yaşındayken, Bimbisāra’yı ziyaret etti. Erdemli Bimbisāra, babası tarafından resmi olarak tahta seçildiğinde on beş yaşındaydı ve o tahta çıktıktan on altı yıl sonra, Efendi öğretilerini duyurmuştur. O, iki ve elli yıl hüküm sürdü; Efendi’yle görüşmeden önce saltanatının on beş yılı geçti ve buna rağmen (hükümdarlığının) otuz yedi yılını Tathāgata’yla geçirdi -*Mah. II. 26-30 (The Mahāvamṣa, 1912: 12).*

Mahāvamṣa’dan görece daha kısa olan Sri Lanka’nın diğer bir tarihsel birikimi *Dīpavamṣa*’da da aynı tarihsel süreç ve benzer aktarımlar söz konusudur. Farklı olarak, Bimbisāra’nın, babasının ölümü üzerine on beş yaşındayken tahta geçtiğini belirtir (*Dīp. III. 56-60*). Buddha’nın doğumu olarak genel kabul gören MÖ 563 yılını temel alırsak,

Bimbisāra'nın MÖ 558 yılında doğmuş olması gerekir. 543 yılında, yani on beş yaşında tahta çıkıp, elli iki yıl hükümdarlık sürdüğüne göre Bimbisāra'nın ölüm tarihi MÖ 491 yılıdır.

Mahāvam̐sa'da yer alan, 'babaları gibi Bimbisāra ile Prens Siddhattha'nın da arkadaş olmaları' ifadesinden Bimbisāra ile Buddha'nın, Buddha henüz prensken yani gençliklerinde arkadaş olduklarını anlaşılmaktadır. *Dīpavam̐sa*'da ise bu konuya benzer şekilde aşağıdaki anlatım yer almaktadır:

Sīhahanu'nun oğlu, kraliyetin varisi Suddhodana isimli kral, Kapilavatthu adlı kasabada hüküm sürmekteydi. Beş dağın ortasında, şehirlerin en iyisi olan Rācagaha'da, Bodhisā (Bhātiya) isimli bir prens hüküm sürmekteydi. Suddhodana ve Bhātiya birbirleriyle arkadaştı. Henüz sekiz yaşındayken Bimbisāra'nın aklına beş dilek geldi: -Soylu babam bana kraliyet için beni görevlendirsın; en yüce insan olan Buddha benim krallığımda yükselsin; Tathāgata diğer krallara gitmeden önce bana kendini göstersiz; Bana ebedi gerçeği aktarsın; En mükemmel olan gerçekliğe erişebileyim -*Dīp. 51-55-* (*Dīpavam̐sa*, 1879: 133).

Farklı bir bakış açısı sunan *Mahāvagga'nın Pabbaccā Sūtta'sındaki* anlatıya göre Bimbisāra, Buddha'yı ilk kez Rācagṛha'da görmüştür. Söz konusu anlatı şu şekildedir:

Buddha, Rācagaha'ya⁹⁷ gitti, Magadhalıların Giribbacasına.

⁹⁷ Rācagaha sözcüğü, Rācagṛha şehrinin Pāli formudur.

Muhteşem nişanlarla bezenmiş şehirde, sadaka için yürüdü.

Bimbisāra, sarayında dururken onu gördü.

Ona işaretler bahşedildiğini fark ettikten sonra şu sözleri dile

getirdi: -Beyler, ona bakın, yakışıklı, azametli, saf... -*Pab. S.*

408-410- (*The Sūta-Nipāta*, 2017: 223).

Mahāvagga'daki anlatılardan yola çıkarak, pek çok Buddhist anlatıda olduğu gibi Bimbisāra'nın Buddha'ya büyük bir saygı duyduğunu ve onun inancını benimsediğini görmekteyiz. Cainist bir eser olan *Uttarādhyaṇa Sūtra*'da (XX.58) ise 'Kralların Aslanı' şeklinde anılan Bimbisāra'nın; eşleri, hizmetkârları ve akrabalarıyla birlikte Cainist inancı benimsedikleri anlatılır (*Gaina Sutras*, 1895: 107).

Metinlerde, Bimbisāra'nın isminin önüne *kral* unvanının yanı sıra 'zanaatkârlar loncası veya aynı işle ilgilenen tüccarlar topluluğu' anlamına gelen Sanskrit *Śreṇi* sözcüğünden türetildiği söylenen *Śreṇika*⁹⁸ unvanının geldiğini görmekteyiz. Bunun yanı sıra Bimbisāra, Pāli dilinde 'ordu komutanı' anlamına gelen *Sreṇya* veya *Seṇiya* önadlarıyla da birlikte de anılmaktadır. Hiuen Tsiang'ın kayıtlarında, Bimbisāra için 'Pin-pi-so-lo' adının kullanıldığını görmekteyiz (Tsiang, 1969: 177).

Bimbisāra'nın sahip olduğu topraklarda gücünü arttıran ve onun ülkesini diğer yönetimler arasında öne çıkmasına sebep olan özelliği, takip ettiği ılımlı siyasi politikadır. Onun sivil ve askeri yönetimindeki başarısı, Magadha gücünün yükselişinin ana nedeniydi. Topraklarını genişletmek amacıyla bir yandan müttefik kazanırken bir yandan da çağın diğer askeri yöneticileri ile aralarının açılmamasına engel olacak yaklaşımlarda bulunmuştur. Bu dönemde dikkat çeken en önemli adım Aṅga

⁹⁸ Williams, 1986: 1102.

mahācanapadasının başkenti olan Çampā'nın alınmasıdır. Daha önceki konularda, Aṅga Kralı Brahmadatta'nın, Bimbisāra'nın babasına üstün geldiğini ve Bimbisāra'nın kral olduktan sonra babasının yenilgisinin intikamını almak için Aṅga'yı fethettiğini belirtmiştik. Aṅga, Magadha'nın doğusunda kalan küçük bir krallıktı. “Aṅga'nın alınması, Magadha Krallığı'nın büyümesi ve sonraki yüzyılda üst düzey konuma ulaşması yolunda attığı ilk adımdı; bu nedenle de Bimbisāra, Magadha krallık gücünün gerçek kurucusu olarak kabul edilebilir (Smith, 1914: 31)”. Bimbisāra, Kuzey Hindistan'daki askeri ve siyasi politikaları oldukça iyi bir biçimde anlamlandırmıştır. Büyüyen askeri güçlere sahip saldırgan monarşilerin yöneticileri ile sosyal bağlarla yönlendirebileceği olumlu ilişkiler kurmuştur. Bunlara ek olarak Bimbisāra, Magadha'nın konumunun güçlendirmesine yardımcı olan bir dizi evlilik ittifakı gerçekleştirmiştir. *Mahāvagga*'da Bimbisāra'nın beş yüz eşi olduğu şu şekilde aktarılır:

Magadha Kralı Seniya Bimbisāra, sağlığına kavuştuktan sonra, beş yüz eşine tüm mücevherlerini takıp giymelerini emretti; sonra onlara, taktıkları mücevherleri çıkarıp bir yere yığmalarını söyledi. Cīvaka Komārabhakka'ya dedi ki: “Sevgili Cīvaka, beş yüz eşime ait tüm bu mücevherler senindir -*Mahāvagga*, VIII. I. 15- (Vinaya Texts, 1882: 180).

Bu sayının doğruluğu konusu elbette tartışılabilir, fakat Bimbisāra'nın siyasi kariyerini güçlendiren evlilik ittifakları yaptığı tarihçiler tarafından kabul gören bir bilgidir. *Mahāvagga*'daki bu anlatının gerisinde, Doktor Cīvaka'nın Kral Bimbisāra'nın hastalığına bir merhemle müdahale ettiğini ve onu iyileştirdiğini görmekteyiz. Bimbisāra, kendi doktoru Cīvaka'yı, Avanti Kralı Pradyota'nın hastalığıyla ilgilenmesi için Uccenī'ye göndermiştir. İki kralın çağdaş olduğunu gösteren bu anlatıdaki olaylar, aslında krallar arasında samimi ilişkilerin doğmasını da sağlayan politik bir adımdır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Kosala Kralı Prasenacit'in Şākya kabilesinden olduğunu zannettiği bir kız ile hile yoluyla evlendirildiğini aktarmıştık. Kosambi, kabile dışından yapılan evliliklerin, bazı evlat edinme törenleri haricinde aşiret hukukuna aykırı olduğunu söyler (Kosambi, 1956: 152). Ancak Bimbisāra çok sayıdaki evliliğini bu yolla yapmıştır. Hatta ileride, bir Liççhavi prensesi olan eşi Çellaṇā'dan doğma oğlu Acātaṣatru, onun krallığının devamlılığını sağlayacaktır.

Bimbisāra ilk olarak Prasenacit'in kız kardeşi Kosaladevī ile evlenmiştir. “Mahākosala, kızını Kral Bimbisāra ile evlendirdiğinde, Kāṣī ülkesinin yüz bin birim gelir getiren bir köyünü kızının *nahāna-chuṇṇa-mūla* 'sı, yani banyo ve parfüm parası olarak vermiştir (Bhandarkar, 1919: 74)”. Bimbisāra daha sonraları, Mahāvīra'nın annesi Trisalā ile kardeş olan, Liççhavī soylu Vaiṣālī Kralı Çeṭaka'nın kızı Çellaṇā ile evlenip Rācagṛha'da yaşamıştır. Diğer eşi Madra kralının kızı Khemā'dır.

Bimbisāra'nın çocukları hakkında da farklı yorumlar söz konusudur. Kendisinden sonra tahta çıkacak olan oğlu Acātaṣatru, eşi Çellaṇā'dan doğmuştur. *Mahāvagga*'daki anlatılardan hareketle Bimbisāra'nın diğer bir oğlu olarak; Cīvaka'yı küçükken saraya getiren ve ona Takkaṣilā'da tıp eğitimi aldırarak kraliyet prensi Abhaya'yı görmekteyiz (*Vinaya Texts*, 1882: 171-172). *Dictionary of Pāli Proper Names* adlı kitapta Abhaya'nın, Uccenī'den getirtilen hayat kadını Padmāvātī'nin oğlu olduğu belirtilmektedir (Malalasekera, 1938: 286). Jainist bir eser olan *NirayāvalikāSutra*'da ise Abhaya'nın annesi Kraliçe Nanda'dır (*Nirayāvalikā & Vipāka Sutra*, 2003: 17). Mookerji; Jain kaynaklara göre Çellaṇā'nın Acātaṣatru dışında Halla ve Vehalla adlı iki oğlunun daha olduğunu ve Abhaya'nın da hayat kadını Ambapālī'den olduğunu belirtir (Mookerji, 1968: 20). Bhandarkar ise, Abhaya'nın

annesinin kim olduğu hakkında gerçek bir bilginin olmadığını söyler (Bhandarkar, 1919: 74) ve şu bilgileri ekler:

Bimbisāra'nın en az iki oğlu daha vardır. Bunlardan biri Rācagrha'da doğan Sīlavat, diğeri ise Kraliçe Ambapālī'den doğan Vimala-Koṇḍañña'dır. Vimala-Koṇḍañña (Kauṇḍiyya), Brāhmaṇ kabilesinin ismini taşıdığı için, annesinin bir Brāhmaṇ kadını olduğu anlaşılmaktadır. Prensler Abhaya, Sīlavat ve Vimala, muhtemelen Acātaşatru kral olduktan sonra korkudan Buddhist rahip olmuşlardır (Bhandarkar, 1919: 75).

Genel olarak belirtecek olursak, Bimbisāra'nın kaç tane eşi ve çocuğu olduğu konusunda da bilgi veren genelgeçer tarihsel kayıtların varlığı söz konusu değildir.

3.4.1. Bimbisāra Döneminde Magadha'nın Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Koşulları

Bimbisāra, Magadha Krallığı'nın yönetimi altındaki bir eyalet haline gelen Aṅga'nın eski başkenti ampā'yı yönetmesi için oğlu Acātaşatru'yu görevlendirmiştir. Buddhist kaynaklardan, ampā'nın oldukça önemli ve gelişmiş bir şehir olduğunu anlamaktayız. Bu kaynaklardan biri olan *Dīgha Nikāya'da*, ampā'daki Magadha hākimiyetiyle ilgili şu bölüm yer almaktadır:

Efendi, beş yüz keşişten oluşan büyük bir grupta Aṅga topraklarında gezinirken ampā'ya ulaştı. ampā'da Gaggarā'nın nilüfer glnn yanında misafir olarak kaldı. O sırada Brāhmaṇ Soṇadaṇḍa ampā'da, Magadha Kralı Seniya Bimbisāra'nın kendisine kraliyet armağanı ve otoritesiyle

hediye ettiği ot, kereste, su ve mısırla dolu kalabalık bir yer olan yaşıyordu (*Dīgha Nikāya*, 1995: 125).

Aṅga'nın alınmasıyla başlatılan ve siyasi evliliklerle sürdürülen büyüme politikasının Magadha'nın itici gücü olduğu araştırmacılar tarafından sıklıkla dile getirilir. Raychaudhuri bu siyaset için; “Savaş ve politika yoluyla Bimbisāra, Aṅga'yı ve Kāṣī'nin bir kısmını Magadha topraklarına kattı ve Magadha'yı, ancak Aṣoka'nın Kaliṅga'yı fethetmesinin ardından kendi kılıcını lanetlemesiyle sona eren fetih ve genişleme politikasını başlattı” ifadesini kullanır (Raychaudhuri, 1938: 167”).

Kulke ve Rothermund; Bimbisāra'nın ilk saldırısını, kendisi gibi demir cevheri yataklarına yakın olan ve demirin ticari yollarını kontrol eden komşu krallık Aṅga'ya gerçekleştirmesinin bilinçli bir hamle olduğunu savunur (Kulke, Rothermund, 1998: 56). Kosambi de, bu bilgileri şu ifadelerle desteklemektedir:

Barābar tepelerinin en kuzeyinde yer alan, kolay erişilebilen demir cevherleriyle meşhur Dhārwarz mostralara sahip olması, en verimli topraklara sahip olmayan bir başkentin bu kadar alışıldığın dışında gelişmesinin nedenini ortaya koymaktadır. Rācgīr⁹⁹, ilk olarak çabucak kullanılabilecek demir kaynağına sahipti. İkinci olarak ise, Hindistan'ın güneydoğusundaki Dhālbhūm ve Singhbhūm'da bulunan en zengin demir ve bakır yataklarına giden ana yolun iki yakasını kontrol altında tutuyordu. Böylece Magadha, çağdaş gücün ana kaynağı olan metaller üzerinde neredeyse tekele sahipti (Kosambi, 1956: 147).

⁹⁹ Rācgīrha'nın modern Hindistan'daki karşılığı.

Bölgedeki ilkel ormanların demirden yapılmış aletlerle temizlendiği ve bu yolla genişletilen Orta Ganj havzasındaki tarım alanlarında yeni tarım tekniklerinin, özellikle pirinç yetiştiriciliğinin geliştirildiği bilinmektedir. Mahācanapadalar döneminde genel olarak hem iç hem de dış ticaret hareketliydi. Tüccarlar; ipek, sofra ürünleri, zırh, brokar, nakış, kilim, parfüm, uyuşturucu, fildişi, mücevherat gibi ürünlerin alım-satımını gerçekleştirmek için ülkenin büyük ve geniş nehirlerinde uzun mesafeler kat ederek okyanus kıyılarına uzanan seferler düzenlemişlerdir. Ticaret, çiftçilik ve madenciliğin yanı sıra çok çeşitli zanaatkârlıkların da meslek olarak sürdürüldüğünü görmekteyiz. Davids; Acātaṣatru'nun Buddha ile konuşmalarından yola çıkarak bazı mesleki kolları ve zanaat loncalarını şu şekilde sıralamaktadır: Kereste işçileri, mücevher işçileri, fildişi işçileri, metal işçileri, taş işçileri, deri işçileri, çömlekçiler, avcılar, dokumacılar, boyacılar, kayıkçılar, balıkçılar, berberler, kasaplar, süs ve çiçekçiler, aşçılar ve tatlıcılar, hasırcılar (Davids, 1911: 90-96).

Bimbisāra; tarımı, zanaatı ve ticareti teşvik ederek, Magadha ekonomisini geliştirmiştir. Yolların inşasını gerçekleştirerek, daha düzenli ve etkili bir vergilendirme sistemi uygulayarak topraklarında yaşayan halkını yönetme ve kontrol etme gücünü arttırmıştır (Fisher, 2016: 88).

Çağın koşulları düşünüldüğünde Bimbisāra tarafından yönetilen ve canapadalıktan yükselen bir krallıkta genellikle küçük yerleşim birimlerinin yer aldığını söylemek hatalı olmayacaktır. *Mahāvagga*'da Bimbisāra'nın hâkimiyeti altında seksen binden fazla kasabanın yer aldığı belirtilmektedir. Bu bilgi eserde şu şekilde yer almaktadır:

“O sıralarda Magadha Kralı Seṇiya Bimbisāra, seksen binden fazla kasabada egemenlik ve hükümdarlığa sahipti. ...Şimdi, Magadha Kralı Seṇiya Bimbisāra, bu kasabalarda seksen bin yöneticinin¹⁰⁰ yer aldığı büyük bir meclis düzenliyordu - *Mahāvagga, V.I.I- (Vinaya Texts, 1882: 1)*”.

Bu anlatının devamında ise Bimbisāra tarafından bu yöneticilere talimatlar verildiği bilgisi yer almaktadır. Krallığın gelişimini, yönetim biçiminin değişimini, bölgeye otokratik gücün egemen oluşunu bu anlatılarla ilişkilendirerek, en azından Magadha topraklarında toplumun kabile örgütlenmesi döneminde sahip olduğu sabhā ve samiti gibi meclis anlayışının terkedildiğini söyleyebiliriz.

Buddhist geleneğe ait diğer bir eser olan *Çullavagga'da*, Bimbisāra'nın kendisine göre, onların makamlarını düşürdüğünü ya da yükselttiğini görmekteyiz. Bimbisāra'nın; babasını öldürüp tahta çıkma planı yapan oğlu Acātaśatru ve onu bu yönde kışkırtan Buddha'nın kuzeni Devadatta üzerinden verdiği hükümler *Çullavagga'da* şu şekilde yer almaktadır:

Prensin, Devadatta'nın ve tüm bhikkhuların öldürülmesi yönünde tavsiye eden bakanların yetkilerini sınırlandırdı. Ve prens ile Devadatta'nın öldürülmesini tavsiye eden bakanların makamlarını düşürdü. Bununla birlikte, prensin, Devadatta'nın ve bhikkhuların öldürülmemeleri gerektiğini, ancak kralın bu durumdan haberdar edilmesi ve onun emrinin yerine getirilmesi

¹⁰⁰ Eserde köydeki idarecileri anlatmak için *gāmika* (Skt. *Grāmika*) terimi kullanılır. “Bimbisāra'nın gāmikaları, ister seçilmiş olsun, ister aday gösterilsin, kontrolcü bir hükümdarın emirlerini ve talimatlarını yerine getirirlerdi (Bose, 1942: 47)”.

gerektiğini tavsiye eden memurları yüksek mevkilere atadı -
Çullavagga, VII. 3. 5- (Vinaya Texts, 1885: 242).

Anlatılardan gördüğümüz üzere, Bimbisāra'nın yöneticileri ve tebaası üzerinde kontrol sahibi bir kral olduğu açıktır.

3.4.2. Bimbisāra'nın Ölümü

Pek çok kaynakta yer alan ortak ifadeye göre Bimbisāra, oğlu Acātaṣatru tarafından öldürülmüştür. Çullavagga'daki anlatılara göre; Buddha'nın kuzeni olarak bilinen Devadatta, Acātaṣatru'nun yanına gitmiştir ve şu konuşmayı yapmıştır:

Devadatta, Prens Acātasattu'ya gitti ve ona şöyle dedi: -Prens, eski zamanlarda insanların ömürleri uzundu ama şimdi yaşam süreleri kısadır. Bu yüzden, henüz bir prens iken ömrünüzü tamamlamanız pekâlâ mümkündür. Öyleyse, prens, babanı öldür ve kral ol; ben de Kutsanmış Olan'ı öldüreceğim ve Buddha olacağım (*Vinaya Texts, 1885: 241*).

Anlatılara göre, babasını öldürmek amacıyla bir gün, elinde bir hançerle kralın özel odasına giren Acātaṣatru, muhafızlar tarafından yakalanıp kralın huzuruna çıkarılır. Oğlunun krallığı ele geçirmek için kendisini öldürmek istediğini öğrenen Bimbisāra, cömert bir şekilde krallığını oğluna devretmiştir. Devadatta ise, artık kral olan Acātaṣatru'dan destek alarak Buddha'yı öldürmek için denemelerde bulunsa da başarılı olamamıştır. Fakat aynı durum Acātaṣatru için geçerli değildir. Çünkü Acātaṣatru'ya göre babasının hala hayatta olması, kendisinin krallık kariyeri için yeterince güven verici değildir.

Yaygın bir görüşe göre Acātaṣatru, babasını bir zindana kapatır ve orada kralı aç bırakarak onun ölümüne sebep olur. Hatta Acātaṣatru'nun, babasını krallık uğruna katletmenin yaşattığı pişmanlıkla, yaptıklarını Buddha'ya itiraf ettiği söylenmektedir. Özellikle Buddhist gelenekler aracılığıyla aktarılan son, bu şekilde gerçekleşmiştir.

Cainist kaynaklar ise Acātaṣatru'ya karşı koruyucu bir tavır sergilemektedir. Kaynaklar, Acātaṣatru'nun babasını öldürmek amacıyla zindana attığını, ardından pişmanlık duyup kendisini zindandan çıkardığını aktarırlar. Bunun üzerine Bimbisāra'nın, aşağılanmaktan kurtulmak amacıyla zehir içerek intihar ettiği söylenir. Her iki anlatıda da ortak olan zindana kapatma faaliyeti, arkeolojik kanıtlarla desteklenmeye çalışılmaktadır. Kral Bimbisāra'nın Rācagṛha'da, Acātaṣatru tarafından hapsedildiği iddia edilen zindanın yer aldığı alanda, taş duvar kalıntılarının ve kelepçelerin bulunmasından dolayı bölgenin gerçekten de eski bir hapishanenin kalıntılarına ev sahipliği yapmasından söz edilmektedir (Nakamura, 2017: 103). MÖ 6. yüzyılın en önemli krallığının ilk hükümdarı olan Bimbisāra'nın ölümünün ardından, yerine oğlu Acātaṣatru geçmiştir.

3.5. Acātaṣatru (Kūṇika)

Magadha'nın ikinci kralı; Bimbisāra'nın, kendisini öldürme teşebbüsünde bulunmasına rağmen, kral olması için tahtından vazgeçtiği oğlu Prens Acātaṣatru'dur. Söz konusu prens için, Buddhist kaynaklarda ve tarih kitaplarında Acātaṣatru (Pāli: Acātasattu) ismi yaygın bir biçimde kullanılırken, Cainist kaynaklarda Kūṇika (Koṇika) veya Kūṇiya isminin kullanıldığını görmekteyiz. Davids, Acātaṣatru adının, kişiye ait bir özel isim değil, bir unvan olduğunu söyler. Anlamının ise; 'kendisine denk veya kendisinden üstün bir düşmanı bulunmayan' olduğunu belirtir. Kūṇika (Koṇika) isminin

de, bebeklik töreninde verilen bir ad değil, sonraları edinilen bir takma isim olduğunu ekler (Davids, 1881: 1). Bhandarkar ise, Acātaṣatru isminin bir kelime oyunuyla oluşturulduğunu şu ifadelerle ileri sürer:

“Henüz annesinin rahmindeyken babasının kanını arzulamış; annesi de Bimbisāra’nın sağ dizinden kanını içerek onu sevindirmiştir. Dolayısıyla henüz doğmamışken (acāta), babasının düşmanı olduğu (ṣatru) söylenir; bu nedenle de adı Acātaṣatru’dur (Bhandarkar, 1919: 76)”.

Hiuen Tsiang’ın kayıtlarında ise Acātaṣatru, *Wi-sing-yun* olarak karşılık bulmaktadır (Tsiang, 1969: 150).

Nirayāvalikā Sūtra’da Acātaṣatru’nun Cainist kaynaklarda ‘Kūṇika’ olarak adlandırılmasına temel olabilecek bir anlatı yer almaktadır. Anlatı özetle şu şekildedir: Kraliçe Çellaṇā hamileyken, Bimbisāra’nın göbeğinden kesilip pişirilmiş bir parça ete aşermektedir. Çellaṇā bu rüyayı doğacak çocuğun, eşine ve ailesine zarar getireceği yönünde yorumlar. Bunun üzerine oğlu doğunca onu bir çöplüğe bırakır. Çöplükteki bebeğin parmağını bir horoz ısırır; parmak yara olur ve yaranın verdiği acıya dayanamayan bebek ağlar. Çöplüğün yanından geçen Bimbisāra bebeğin sesini duyar; bebeği alıp saray getirir. Çellaṇā, bebeğe yaptıklarını Kral Bimbisāra’ya anlatır. Bunun üzerine Bimbisāra ad koyma töreninde şu cümleleri kurar: “Oğlumuz izbe bir yerdeki çöplüğe bırakıldığında parmağının ucu bir horoz tarafından koparıldığı için adını Kūṇika (yaralı parmaklı) koyuyorum (*Nirayāvalikā & Vipāka Sutra*, 2003: 32)”.

Bazı kaynaklarda Acātaṣatru’nun isminin yanında, ‘Videhalının Oğlu’ anlamına gelen Pāli sözcük *Vedehiputta* (Skr. Vaidehi Putra) yer almaktadır. Bu sözcük, doğrudan

bir soy isim veya anne tarafından soy belirtmek için kullanılan bir unvan olarak nitelendirilebilir. Bu sözcüğün kullanıldığı kaynaklarda Acātaṣatru'nun annesi olarak, Videha kökenli Kraliçe Çellaṇā'nın kastedildiği anlaşılmaktadır. “Bir erkek hakkında konuşurken annesinin (ya da annesinin köyünün veya ailesinin) adını vermek eski Hindistan'da adetti; eski yazıtlarda bu uygulamayla ilgili çok kanıt vardır. Bu adet, yerliler arasında egemen olan anaerkil sistemden gelir (Nakamura, 2017: 375)”. Genellikle Cainist kaynaklarda Videhalı Kraliçe Çellaṇā'nın, Acātaṣatru'nun annesi olduğu bilgisi yer alır. Buddhist kaynakların bazılarında Acātaṣatru'nun annesi olarak Çellaṇā'yı görürken, bazılarında ise Mahākosala'nın kızı Kosaladevī'yi görmekteyiz. Örneğin; *Thusa Cātaka* (no. 338), yukarıdaki bilgiyi destekler nitelikte, Kosalalı kraliçenin (Kosaladevī), Acātaṣatru'ya hamileyken Bimbisāra'nın kanını aşermesiyle ilgili bir girizgâhla başlar (*The Jātaka*, 1897: 80). Kosambi, bu konuyla ilgili olarak şu bilgiyi verir: “Cainist anlatılarda Acātaṣatru'nun annesinin Bimbisāra'nın Liççhavili kraliçesi Çellaṇā olduğunu biliyoruz; ancak eski bir geleneğe göre Bimbisāra'nın tüm kraliçeleri herhangi bir prensin eşit derecede anneliğini yapardı (Kosambi, 1956: 152)”. Bu durumda, farklı gelenek ve metinlerde karşımıza çıkan annelik karmaşasının sebebini Kosambi'nin açıklamasıyla değerlendirebiliriz.

Bimbisāra gibi Acātaṣatru'nun da Buddhizmin koruyucusu ve Buddha ile çağdaş olması, onun hakkında Buddhistler tarafından tutulan kayıtların sayısını arttırmaktadır. Bununla birlikte Smith gibi purāṇik kayıtlardan yola çıkarak Magadha'nın üst soyunu Śiṣunāga Hanedanlığı'ndan getiren tarihçilerin görüşleri Buddhist kayıtlarla farklılık gösterir. Smith; Acātaṣatru'nun krallığı MÖ 554 yılından itibaren yirmi yedi yıl boyunca yöneteceğini söyler (Smith, 1921: 46). Buddha'nın seksen yıl yaşadığı bilgisi üzerinden hareket edersek; Bimbisāra'nın öldürülmesi ve Acātaṣatru'nun tahta çıkması,

Gotama'nın yetmiş ikinci yaşında gerçekleşen olaylar olarak karşımıza çıkar. Bununla ilgili bilgiyi ise *Mahāvamṣa* 'dan öğrenmekteyiz:

“Bimbisāra'nın hain oğlu, ahmak Acātasattu, (babası) öldürüldükten sonra otuz iki yıl krallık yaptı. Acātasattu'nun saltanatının sekizinci yılında Bilge, nibbāṇaya erişti ve ondan sonra Acātasattu yirmi dört yıl hüküm sürdü” -*Mah. II. 31-32*-
(*The Mahāvamṣa*, 1912: 12)”.

Babasının henüz ölmeden önce Acātaṣatru'ya tahtını devrettiği söylenmektedir. Tahta çıktığı tarih olarak genellikle MÖ 492 yılı kabul edilmektedir. O halde Acātaṣatru, Buddhist verilere göre MÖ 461 yılına kadar hüküm sürmüştür. Purāṇik kayıtlar üzerinden değerlendirme yapan Pargiter'e göre ise, Śiṣunāga hanedanlığının altıncı kralı olarak gösterilen Acātaṣatru'nun hükümdarlığı yirmi beş yıl sürmüştür (Pargiter, 1913: 69).

Acātaṣatru'nun ailesine baktığımızda onun eşi olarak; Kosala kralı Prasenacit'in, Kāṣī çekişmesinin ardından yeğeni ile evlendirdiği kızı Vacirā'yı görmekteyiz. Prenses Vacirā'nın öncesinde, başka bir eşin varlığına dair herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Cainist kaynaklarda ise Acātaṣatru'nun eşi olarak Padmāvatī ismini görmekteyiz. Fakat Kraliçe Padmāvatī'nin soyu ya da Acātaṣatru ile evliliği hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Raychaudhuri bu durumu, Padmāvatī adının, Magadha kraliyetiyle bağlantılı bir unvan olabileceğini belirterek açıklar (Raychaudhuri, 1953: 211). Acātaṣatru'nun kraliçesinin ismi olması dışında, daha önce gördüğümüz gibi Bimbisāra'nın oğlu Prens Abhaya'nın annesi de Padmāvatī olarak anılmaktadır. Sanskrit dram yazarı Bhāsa'nın *Svapna-Vāsavadattā* isimli dramında, Magadha Kralı

Darṣaka'nın (bazı kaynaklarda Acātaṣatru'nun oğlu olarak gösterilir), Vatsa Kralı Udayana ile evli Padmāvatī isminde bir kız kardeşi olduğu yazar (Bhāsa, 1999: 5).

Tıpkı babası gibi, Mahāvīra ve Buddha ile çağdaş olan Acātaṣatru; her iki inancın kayıtlarında, kendi reformlarının takipçisi ve koruyucusu olarak gösterilmektedir. Güçlü bir kralı, kendi inançlarına taraftar göstermek, kralın egemenliğindeki halktan da taraftar toplamakla aynı anlama gelmektedir. Çünkü maiyetindekilere hitap etmek ve yön vermek, üstün görülen kralın en büyük gücüdür. Buddha'nın kendi Krallığından ayrılıp dünyadan el çektikten bir hafta sonra Magadha topraklarına geldiği anlatılır. Mahāvīra'nın da Magadha topraklarında vaaz verdiği bilinmektedir.

Acātaṣatru ve Buddha'yı bir arada anan çok sayıda anlatı mevcuttur. Bunlardan en ünlüsü, Acātaṣatru'nun baba katili olmaktan duyduğu pişmanlıkla suçunu Buddha'ya itiraf ettiği anlatı sayılabilir. *Dīgha Nikāya'daki Sāmaññaphala Sūta*, bu anlatıyı içermektedir. *Sūta*; bir oruç gününde Acātaṣatru'nun, kendi danışmanlarına, ziyaret edebilecekleri bir ermiş ya da brāhmaṇ olup olmadığını sormasıyla başlar. Doktor Cīvaka'nın teklifi üzerine kral ve adamları Buddha'yı ziyarete gider. Buddha ve yüzlerce ermişin bulunduğu Mango Koruluğu'ndaki sessizlik Acātaṣatru'yu ürpertir. Kral, Buddha'nın yanına oturur. Buddha her şeye rağmen kralı içtenlikle selamlar ve onun sorularına karşılık verir. Acātaṣatru, Buddha'nın öğretilerinden etkilenir; Buddha'dan kendisini o günden itibaren sıradan bir müridi olarak kabul etmesini ister. Anlatı kısaca şu şekildedir:

Efendim, işlediğim günah beni mağlup etti; aptal, sadakatsiz ve
kötüydüm. Taht uğruna kendi babamın, o iyi adamın ve adaletli

kralın hayatını aldım. Kutsal Kişi, gelecekte kendimi kontrol edebilmem için yaptığım kötü işlerin itirafını kabul edin!

-Efendim, gerçeği söylemek gerekirse babanızı, o iyi adamı ve adaletli kralı hayatından mahrum ettiğinizde günah sizi mağlup etti. Ancak suçunuzu kabul ettiğiniz ve doğru olanı itiraf ettiğiniz için biz de itirafınızı kabul edeceğiz (*Dīgha Nikāya*, 1995: 108).

Acātaṣatru'nun hükümdarlığından kısa bir süre sonra Buddha, Mallaların şehrinde ölmüştür. Kral, Buddha'ya olan hayranlığı ve yakınlığından dolayı onun kalıntıları üzerinde hak iddiasında bulunmuştur. Buddhist sūtralarda bu durum şu şekilde anlatılır:

Magadha Kralı, Videha kökenli kraliçenin oğlu Acātasattu, Kutsanmış Olan'ın Kusinārā'da öldüğünün haberini aldı. Sonra Videha kökenli kraliçenin oğlu olan Magadha Kralı Acātasattu, Mallalara bir mesaj göndererek şunları söyledi: -Kutsanmış Olan, Kshatriya kastına aitti; ben de Kshatriya kastındanım. Kutsanmış Olan'ın kalıntılarında bir kısmını almaya hakkım var. Kutsanmış Olan'ın kalıntıları üzerine kutsal bir stūpa yaptıracağım ve onun şerefine bir ziyafet düzenleyeceğim (*Buddhist Suttas*, 1881: 131).

Yine Buddha'nın ölümün ardından Rācagṛha'da ilk Buddhist konsey toplanmıştır. Konsey, Kral Acātaṣatru'nun koruyuculuğu altında, Buddha'nın önde gelen müridi Mahākassapa liderliğinde yapılmıştır. Her ne amaçla olursa olsun Magadha Krallığına dair kaynak oluşturmaları bakımından Buddhist ve Jainist kaynakların önemi yadsınamaz. Sadece yazılı kaynaklarda değil, özellikle Buddhist

kültüre ait stūpalarda ve rölyeflerde de Magadha Krallığı'nın anıtsallaştırıldığını görmekteyiz. Arkeolog Cunningham, Bharhut Stūpa hakkındaki çalışmasında, Acātaṣatru'nun, Cīvaka ile birlikte Buddha'yı ziyaret edişini sahneleyen bir rölyeften söz etmektedir. “Hem Hint hem de Seylan varyantlarında Buddha, vihāranın orta sütunlarının yanında oturmuş olarak betimlenir. Ancak Bharhut kabartmasında Buddha'nın kendisi temsil edilmemekle birlikte, Bodhimanda tahtının önündeki basamakta yalnızca ayak izleri görülmektedir. Bu ilginç sahnenin yer aldığı çerçeveye ait olan sağdaki sütunda şu kısa yazı bulunmaktadır: “Acātaṣatru Buddha'ya (ayak izlerine) tapıyor -*Plate XVI-XVII*- (Cunningham, 1879: 90)”. Kral olduğu dönemden birkaç yüzyıl sonra oluşturulan bu rölyefler, Acātaṣatru ile ilgili Buddhist anlatıları destekleyici niteliktedir.

Acātaṣatru'nun öldürdüğü babasının ve savaş açtığı krallıkların çoğunun Buddha'ya hayranlık duyduğu bilinir. Sonradan düşman olduğu büyükbabası Çetaka, aynı zamanda Mahāvīra'nın dayısıdır. Jacobi, bu nedenle Acātaṣatru'nun herhangi bir inanca yakınlaşmasını samimi bulmadığından; babasını öldürüp, büyükbabasına savaş açan birisinin teolojiye çok da aldırış etmeyeceğinden söz eder. Bununla birlikte Acātaṣatru'nun fetihlerinin sonradan kurulacak krallıkların temeli olduğunu; Magadha sınırlarının genişlemesiyle her iki dine de büyük bir hızla yayılabildikleri geniş bir alan sağlandığını da ekler (*Jaina Sūtras*, 1980: xiv)

3.5.1. Acātaṣatru Döneminde Magadha Krallığı

Gerek Buddhist gerekse Jainist metinlerde Acātaṣatru, henüz doğmadan babasının canına kastetmiş bir veliaht prens olarak aktarılmıştır. Doğal olarak Bimbisāra'dan sonra Magadha Krallığı'nın yönetimi onun eline geçmiştir. Acātaṣatru,

kendi hükümdarlığı döneminde pek çok savaş stratejisi geliştirmiş, bölgedeki krallıklarla savaşmış ve Magadha Krallığı'nın topraklarını genişletmiştir. Onun saltanatı sırasında yaşanan en önemli olaylar, Kosala Krallığı ve Liççhaviler ile yapılan savaşlardır.

Kral Bimbisāra'nın zindana kapatılıp, öldürülmesinin ardından eşi Kosaladevī de kederinden ölmüştür. Kosala Kralı Prasenacit, Bimbisāra ile evli olan kız kardeşinin ölümü üzerine, babası tarafından kız kardeşine çeyiz olarak verilen Kāṣṭi'nin gelir getiren bir köyünü Magadha'dan geri almak istemiştir. Bu davranışıyla, dolaylı yoldan kız kardeşinin ölümünün sebebi olarak gördüğü Acātaṣatru'yu bu mirastan mahrum bırakmak istemiştir. Bu köy yüzünden iki taraf arasında savaş çıkmıştır. Acātaṣatru genç ve hırslıyken, Prasenacit yaşlı ve deneyimlidir. Yeğenine karşı üstünlük sağlayan Prasenacit, Acātaṣatru'yu yakalatıp zindana attırmıştır. Kosala Kralı Prasenacit, avantajlı durumda olmasına rağmen Acātaṣatru'yu affederek zindandan çıkarmış; kızı Vacirā'yı Acātaṣatru ile evlendirip, çekişme yaratan köyü bu kez kendi kızının çeyizi olarak sunmuştur. Önceki bölümlerde gördüğümüz üzere Kosala tahtı, bakan Dīgha-Kārāyaṇa tarafından veliaht prense devredildiğinde çaresiz kalan Kral Prasenacit, yardım istemek amacıyla Rācagṛha'ya, yeğeni Acātaṣatru'nun yanına gitmek için yola çıkmıştı. Acātaṣatru'ya ulaşamadan yolda ölen kralın cenaze törenini yeğeni gerçekleştirmişti.

Acātaṣatru; tıpkı babasının yaptığı gibi çevre krallıklar üzerine gerçekleştirdiği genişleme politikasını sürdürmüştür. Kimi kaynaklarda Acātaṣatru'nun ismi 'Çāmpa Kralı' olarak anılmaktadır. Bu unvanı, Aṅga topraklarının alınmasının ardından, babası tarafından Acātaṣatru'nun o bölgeye yönetici olarak atanmasına bağlayabiliriz. Nihayetinde Aṅga toprakları da Magadha'ya katıldığı için, Magadha kralı aynı zamanda

Anğa topraklarının da kralı olmuştur. Ayrıca kendisinin hükümdarlık döneminde yine babası döneminde sahip oldukları Kāṣī topraklarına da hükmettiği bilgisi *Bṛhadāranyaka Upanishad*'da yer almaktadır (Upanishadlar, 2014: 20). Acātaṣatru, uyguladığı genişleme politikasıyla öz ya da üvey annelerinin soylarının dayandığı krallıklarla savaşmaktan çekinmemiştir. Acātaṣatru'nun annesinin bir Videha prensesi olduğunu görmüştük. Videha'nın, cumhuriyetçi bir konfederasyonda yer aldığından ve bir kısmının Liççhavilerin elinde olduğundan söz etmiştik. Bu nedenle, Liççhavilere, dolayısıyla Videhalılara savaş açan Acātaṣatru'nun anne tarafıyla da ilişkileri bozulmuştur.

Coğrafi olarak değerlendirildiğinde Liççhavilerin yer aldığı Vṛci konfederasyonunun toprakları, Magadha'nın başkenti Rācagrha'nın kuzeyinde kalmaktadır. Liççhavi ile Magadha topraklarının arasındaki sınırı ise Ganj Nehri belirlemektedir. Kosambi, iki krallık arasında çıkan savaşın nedenini şu şekilde açıklamaktadır: “Nehir yolu geçişindeki tüccarlar, nehirden geçiş ücretlerinin hem Magadha kralının adamları hem de Liççhaviler tarafından toplanması, dolayısıyla iki kere ödeme yapılması gerekliliğinden şikâyetçilerdir (Kosambi, 1956: 152)”. Law, savaşın sebebini Buddhist kayıtları esas alarak açıklar; Magadha ile Liççhaviler arasındaki anlaşmazlığın nedenini, Ganj yakınlarındaki bir dağda bulunan maden cevherinin paylaşılamaması olarak aktarır (Law, 1923: 111). Savaş sebebini ne olduğu kesin olarak bilinmese de Acātaṣatru, Liççhavi topraklarını ilhak etmek amacıyla, nehre kıyısı olan Pāṭaliputra kasabesindeki tahkimatlarını güçlendirmiştir. Acātaṣatru bu savaş için, hem Magadha topraklarında yer alan, hem de Liççhavi topraklarına yakın olan Pāṭaliputra'yı özellikle seçmiştir.

Buddhist anlatılara göre Acātaṣatru, daha önce sözünü ettiğimiz gibi Liççhavi topraklarını iç karışıklık yaratarak elde etmeye çalışacaktır. Kral, öncelikle Vṛcilerin ülkesini ele geçirme planını danışması adına bakanı Vassakāra'yı, Buddha'nın huzuruna göndermiştir. Bu anlatı farklı kaynaklarda benzer şekillerde karşımıza çıkmaktadır. *Mahāparinibbāna Sutta*'da da yer alan anlatıya göre Buddha kendisine danışan Vassakāra'ya, Vacciyanların onlara öğrettiği yedi ilkeyi uyguladıkları sürece alt edilemeyeceklerini, aksine gelişeceklerini söylemiştir. Bunun üzerine Vassakāra, Buddha'ya şu karşılığı vermiştir. “Anlaşılan o ki Gotama, Magadha kralı savaşta diplomasiyi kullanmadan veya onların ittifaklarını bozmadan Vacciyanları yenemez. Şimdi gitmeliyiz Gotama, çok meşgulüz ve yapılacak çok işimiz var (*Buddhist Suttas*, 1881: 4)”. Bunu duyan Acātaṣatru saldırgan bir politika izlemek yerine Liççhaviler arasında çekişme doğurması için Vassakāra'yı Vṛci topraklarına göndermiştir. Vassakāra, gittiği topraklarda halkın ve yönetimin içine karışmış; meclislerdeki toplantılarda halk ve idareciler arasındaki ilişkileri bozacak fikirler aşılabilir; nihayetinde bölge ve idari işler hakkında edindiği bilgileri Acātaṣatru'ya iletmiştir. Konfederasyonda çözümler başladıktan sonra savaş ilan eden Acātaṣatru'nun, Liççhavileri tamamıyla ele geçirmesi zor olmamıştır.

Bihar'ın kuzeyinde yer alan Liççhavi topraklarının bulunduğu bölge Tirhut olarak adlandırılmaktadır. Tirhut'un ele geçirilmesinden sonra, Vṛci konfederasyonunun başkenti Vaiśālī de dâhil, tüm konfederasyon kolayca işgal edilmiştir. Cainist eser *Nirayāvalikā Sūtra*'da, Liççhavi idaresindeki Vaiśālī'nin işgal edilmesi hakkında efsanevi bir anlatı yer almaktadır. Anlatıya göre, Pren Acātaṣatru'nun aynı anneden doğan küçük kardeşi Vehalla, kraliyet ailesine ait bir fili ve on sekiz zincirli bir gerdanlığı kendi himayesinde tutmaktadır. Acātaṣatru, eşi Padmāvatī'nin kışkırtması üzerine bu eşyaların kral olarak kendisine ait olduğunu söyleyip Vehalla'dan onları

kendisine teslim etmesini ister. Vehalla, fili ve gerdanlığı abisine vermemek için Vaişālī şehrine gidip büyükbabası Çetaka'ya sığınır. Acātaşatru, büyükbabasından ya fil ve gerdanlığı ya da Vehalla'yı kendisine vermesini ister. Çetaka, torununun talebini reddedince, Acātaşatru binlerce fil ve yüz binlerce asker ile büyükbabasının birliklerine karşı saldırıya geçer. Vaişālī'nin kralı Çetaka'ya; Kāṣī-Kosala, Liççhavi ve Malla cumhuriyetlerinden yöneticiler de destek olmuştur. Buna rağmen Çetaka ve müttefikleri ağır bir yenilgi almıştır (*Nirayāvalikā & Vipāk Sutra*, 2003: 43-62).

Vaişālī topraklarında süren savaşın, MÖ 484 yılı ile MÖ 468 yılları arasındaki süreçte gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Acātaşatru'nun Liççhavi toprakları ele geçirmek istemesinin nedeni üzerinde düşüncecek olursak, dönemin sosyo-ekonomik ve siyasi koşulları da göz önüne alındığında, bölgedeki verimli toprakları ya da değerli madenleri ele geçirme arzusunun savaş için daha geçerli bir sebep olduğunu düşünebiliriz. Bimbisāra da, zamanında Aṅga topraklarını, ticari ve ekonomik açıdan kıymetli gördüğü için ilhak etmiştir. Cainist anlatılar, bu gerekçelerin yanında daha efsanevi kalsa da savaşın gerçek sebebin ne olduğu elbette bilinmemektedir.

Yukarıdaki anlatılarda ve tarihsel kaynaklarda karşılaştığımız üzere; Acātaşatru tarafından savaşlarda ilk kez ortaya sürülen iki savaş aleti söz konusudur. Bu savaş aletlerinden birisi olan *mahāṣilākantaka*; bitki artığı, kereste, çakıl taşı, kaya gibi materyallerden oluşan mühimmatı düşmana fırlatan bir tür mancınıktır. Diğeri ise, atlara ya da araba sürücülerine ihtiyaç duyulmadan hareket edebilen bir savaş arabasıdır. *Rathamusala* adı verilen bu savaş arabasında, araca bağılı olan topuzların dönerek düşmanları ortadan kaldırdığı söylenmektedir.

Magadha'nın batıdaki komşusu olan Avanti Krallığı'nın hükümdarı Pradyota; arkadaşı Bimbisāra'yı öldüren Acātaşatru'ya karşı düşmanca hisler beslemiş; onu cezalandırmak adına Rācagṛha'ya saldırı planı yapmıştır. Buddhist literatürde, bu tarz bir saldırıdan endişelenen Acātaşatru'nun, başkentini askeri açıdan güçlendirdiği bilgisi yer almaktadır (*Macchima Nikāya*, 1995: 880) Fakat gerek geleneksel anlatılarda, gerek tarihsel kayıtlarda, iki hükümdar arasında bu sebepten doğan bir savaşın kaydına rastlayamadık.

Özellikle Bimbisāra ve Acātaşatru yönetimi döneminde diğer krallıkların ortadan kaldırılmasıyla toprakları genişleyen Magadha, her açıdan büyük bir şöhrete sahip olmuştur. Bu sayede Kuzey Hindistan'ın MÖ 6. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar geçen süreçteki tarihi, Magadha'nın tarihi ile eşdeğerde tutulmaktadır.

3.6. Acātaşatru'nun Halefleri ve Magadha Krallığı'nın Yıkılması

Kaynaklarda, Acātaşatru'nun saltanatının sona erışı hakkında çok fazla bilgi yer almamaktadır. Onun ardılları ile ilgili olarak ortaya koyulan listeler ise Puraṇik ve Buddhist kaynaklarda birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Magadha soyunun Şiṣunāgalardan geldiğini ileri süren Pargiter, purāṇik soy kütüklerinden yola çıkarak Bimbisāra'dan sonra tahta geçen halefleri şu şekilde sıralar:

Acātaşatru yirmi beş yıl, Darṣaka yirmi beş yıl, onun ardından Udayin otuz üç yıl krallık yapmıştır. Udayin Krallığı'nın dördüncü yılında başkenti, Ganj'ın güney kıyısındaki Kusumapura'ya taşımıştır. Nandivardhana kırk yıl, Mahanandin kırk üç yıl hüküm sürmüştür (Pargiter, 1913: 69).

Vāyu Purāṇa'da yer alan soy kütüğü (*Vāyu Purāṇa*, 1960: 815), Pargiter'in iddialarını destekleyeceği bir örnek olarak gösterilebilir. Buddhist kültüre ait Seylan kayıtlarını oluşturan *Mahāvam̐sa* ve *Dīpavam̐sa*'daki listeler ile Birman kayıtları¹⁰¹, purāṇik listelerden ayrılmakla birlikte kendi içlerinde paralellik göstermektedir. *Mahāvam̐sa*'da söz konusu konuyla ilgili şu bölüm yer almaktadır:

Acātasattu'nun oğlu hain Udayabhaddaka onu katlettikten sonra on altı yıl hüküm sürdü. Udayabhaddaka'nın oğlu Anuruddhaka babasını öldürdü. Anuruddha'nın Muṇḍa adlı oğlu da aynı şeyi yaptı. Bu hain ve aptal oğullar krallığa hükmettiler; bu iki kralın saltanatı sekiz yıl sürdü. Muṇḍa'nın oğlu Nāgadāsaka babasını öldürdü ve kötülüklerle dolu yirmi dört yıl boyunca hükümdarlık yaptı -*Mah. IV. 1-4-* (*The Mahāvam̐sa*, 1912: 19).

¹⁰¹ Burma topraklarında keşfedilen kayıtlar aracılığıyla oluşturulmuş olan; *The Life or Legend Gaudama, The Buddha of the Burmese*' adlı kitap; Gautama'nın sözlerini ve eylemlerini, son varoluş dönemindeki mevcut koşulları aktaran bir eserdir. Giriş bölümünde anlatıldığı üzere eser; Acātaṣatru Dönemi'nden itibaren Buddhizmin Magadha sınırlarının ötesine yayılma sürecini aktarmaktadır. Bunu aktarırken dönemin kralları ve koşulları hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Kitapta, Acātaṣatru'dan; saltanatı otuz beş yıl süren Wethalie (Vaiṣālī) fatihi *Adzatathat* olarak bahsedilir. Acātaṣatru'nun; babasının ardından kırk yılına kadar (muhtemelen MÖ 440'lı yıllar kastediliyor) hüküm süren oğlu Oudaia-badda (Udayabhadda) tarafından öldürüldüğü belirtilir. Oudaia-badda, kendi oğlu Anoorouda (Anuruddha) tarafından öldürülmüştür. Anoorouda ise yine kendi oğlu ve halefi olan Manta (Muṇḍa) tarafından öldürülmüştür. Manta'nın da aynı trajik sonla oğlu Nagata-saka (Nāgadāsaka) tarafından öldürüldüğü anlatılmaktadır. Özel isimlerin parantez içindeki karşılıkları, Birmanca oluşturulan bu isimlerin Hint kaynaklarında yaygın olarak kullanılan Pāli formlarıdır. Anlatının ayrıntıları için bkz. *The Life or Legend Gaudama, The Buddha of the Burmese*, 1866: 361-362.

Dīpavaṃṣa'da sıralama aynı şekilde olmak üzere, Anuruddha ve Muṇḍa isimlerine rastlanılmamaktadır. Genel olarak bakacak olursak; Buddhist kültürde karşımıza çıkan liste, Bimbisāra'dan sonra gelen halefleri sırasıyla şu şekilde ortaya koymaktadır: Acātasattu, Udayabhadda, Anuruddha, Muṇḍa, Nāgadāsaka, Susunāga, Kālāsoka, Kālāsoka'nın on oğlu, dokuz Nanda kralı.

Puraṇik listelerden aktarılan Darṣaka ismine, diğer kaynaklarda rastlamazken, Darṣaka'nın Buddhist geleneklerde adı geçen Nāgadāsaka ile aynı kişi olabileceği de düşünülmektedir. Bununla birlikte *Svapna-Vāsavadattā* isimli Sanskrit oyunda Darṣaka isminin Magadha kralı olarak anıldığını görmekteyiz. Buddhist kaynaklarda ismin tam karşılığı yer almasa da, diğer referanslar Darṣaka'yı ihmal etmemizi engellemektedir. Seth; Buddhist ve Jainist listelerde Darṣaka adının bulunmamasının sebebini; Darṣaka'nın kısa süreliğine Magadha tahtında kalmasına; Acātaṣatru'nun ölümünden kısa bir süre sonra Magadha tahtının Udayin'e geçmiş olabilme ihtimaline bağlar (Seth, 1940: 98).

Udayin isminin, Buddhist gelenekte karşılaştığımız Udayibhadda ya da Udayabhadda (Skr. Udayabhadra) ismine karşılık geldiğini görmekteyiz. Çünkü Udayin ve Udāyibhadda ismi, bütün kaynaklarda Magadha'nın başkentini Rācagṛha'dan Pāṭaliputra'ya taşıyan kral olarak aktarılır. Listelerdeki farklılığın en temel öznesi, söz konusu bu halef olmaktadır. Buddhist kaynaklar, Darṣaka adından hiç söz etmezken, Acātaṣatru'nun en gözde oğlu aynı zamanda da katili olarak Udayabhadda'yı ortaya koymaktadır. Acātaṣatru, babasını öldürüşünü itiraf ettiği Buddhist konseye ulaştığında, keşişlerin sessizliklerinden ve dinginliklerinden oldukça etkilenmiş; Buddha'ya dönüp “Efendim, Prens Udāyabhadda benim için çok değerlidir. Keşke o da bu keşişlerle aynı sükûnete sahip olsaydı (*Dīgha Nikāya*, 1995: 93)” diyerek aslında endişesini dile

getirmiştir. Acātaṣatru'nun ağzından aktarılan bu isim, çoğunlukla onun ardından gelen halef olarak kabul görmektedir. *Mahāvamṣa*'ya göre MÖ 446 yılı, Udayabhadda'nın hükümdarlığının on dördüncü yılıdır; kendisinin toplamda on altı yıl krallık yaptığı belirtilir. Dolayısıyla, Acātaṣatru'nun, saltanatındaki otuz ikinci yılında, yaklaşık olarak MÖ 460'da oğlu tarafından öldürüldüğü kabul edilebilir.

Anlatılar, Bimbisāra'nın öldürüldüğü gün Acātaṣatru'nun oğlunun doğduğundan söz eder. Bu oğulun, Udayabhadda olduğu düşünülmektedir. Acātaṣatru, oğlunu görünce kendi babasının ona karşı hissetmiş olabileceği duyguları düşünmüş; bu yüzden hem korku, hem pişmanlık duymuştur. Bu bilginin tarihsel bir kaydı bulunmamaktadır. Biz bu hikâyenin, Acātaṣatru'nun taht uğruna öz oğlu tarafından öldürülmesinin ardından oluşturulmuş trajik bir anlatı olduğunu düşünmekteyiz. Bununla birlikte Cainist kaynaklar Udayabhadda'nın, Avanti Prensi Pālaka'nın tuttuğu bir suikastçi tarafından, Cainist öğretiler dinlerken öldürüldüğünü anlatır.

Anuruddha hakkında, listelerde yer alan ismi dışında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Fakat Kral Muṇḍa ile kraliçesinin ismi, *Aṅguttara Nikāya*'daki bir anlatıda anılmaktadır¹⁰². Bu kralların yaşadıkları dönemler, onların faaliyetleri, savaşları veya ölümleri hakkında elle tutulur bilgilere ulaşmak neredeyse imkânsız durumdadır. Muṇḍa'nın ardından gelen Kral Nāgadāsaka da, öncelleri gibi baba katili olarak anlatılmaktadır. Anlatılar Magadha Krallığı için genellikle aynı sonu tekrarlamaktadırlar. Magadha halkı, Acātaṣatru'dan itibaren gelen baba katili

¹⁰² Bir keresinde Saygıdeğer Nārada, Pāṭaliputra'daki Horoz Bahçesi'nde yaşıyordu. Kral Muṇḍa'nın çok değerli ve çok sevdiği eşi Kraliçe Bhadda ölmüştü. Onun ölümünden beri yıkanmadı, kendisini yağlamadı, yemek yemedi, işlerini yapmadı. Gece gündüz Kraliçe Bhadda'nın naaşı hakkında düşünmeye devam etti... (*Aṅguttara Nikāya*, 2012: 677)

geleneğinden rahatsız oldukları için bu duruma bir son vermek amacıyla Nāgadāsaka'yı tahtından indirip, krallığın başına Nāgadāsaka'nın amātyası (bakanı) Şişunāga'yı getirmiştir. Purāṇik listelerin kendi içlerindeki çelişkilerine de burada yer vermek gerekmektedir. Purāṇik kayıtların, Şişunāga Hanedanlığını Bimbisāra'nın atası olarak aktardığını belirtmiştik. Aynı purāṇik kayıtlar, Şişunāga Dönemi'nde Pradyota soyunun yenilgiye uğratılıp Avanti'nin ele geçirildiğini de aktarmaktadır. Şişunāgaların, Bimbisāra'nın önceli olup, Pradyotaları alt ettiği iddiası doğru olsaydı; Bimbisāra, Acātaşatru, Buddha gibi güçlü referanslara sahip kişiler ile Çaṇḍa Pradyota'nın çağdaş olması beklenemezdi. Eğer durum purāṇalarda anlatıldığı gibi olsaydı, Şişunāga'nın da, Bimbisāra ve diğerleriyle çağdaş bir yönetici olarak anılması gerekirdi.

Krallık yönetiminin Şişunāga'ya geçişi, Seylan ve Birman kayıtları aracılığıyla bizlere aktarılmıştır. *Mahāvamśa*'da yer alan Magadha krallarının görev süreleri ile ilgili kronoloji (*Mah. IV. 1-4*), Bakan Şişunāga'nın MÖ 412 yılında yönetimi devraldığını ortaya koymaktadır. Bu tarihlendirmenin kesinliği hakkında bir veriye sahip değiliz. *Mahāvamśa*'da yönetimin halk aracılığıyla Şişunāga'ya verilmesi hakkındaki pasaj (*Mah. IV. 5-6*), Birman kayıtlarında da çarpıcı bir şekilde betimlenmiştir:

“Pāṭaliputra halkı, durmaksızın tahtın basamaklarını lekeleyen korkunç ve barbar cinayetler karşısında güçlü kalamadı. Gaddar prenslerin bu çekişmelerine karşı ayaklandılar. ‘Baba katili krallar’ olarak adlandırmayı layık gördükleri hükümdarların soyuna son verdiler (*The Life or Legend Gaudama, The Buddha of the Burmese*, 1866: 362)”.

Böylece Magadha Krallığı, Bimbisāra'dan itibaren aynı soydan gelen kralların saltanatından sıyrılıp, yeni bir soyun egemenliği altına girmiş; bundan sonraki dönem 'Śiṣunāga Hanedanlığı Dönemi' olarak adlandırılmıştır. Śiṣunāga, krallığın başına geçtiğinde, Magadha'nın sınırları, bugünkü Uttar-Pradeş, Bihar, Charkhand, Batı Bengal ve Nepal topraklarına kadar ulaşmıştır.

Śiṣunāga'nın on sekiz yıllık yönetiminin ardından yerine oğlu Kālāśoka geçmiştir. Purāṇalarda Kālāśoka'nın ismi, Kākavarṇīn ya da Kākavarṇa olarak anılmaktadır. Kālāśoka'nın ardından tahta çıkan on oğlunun, krallığı toplamda yirmi iki yıl yönettiği bilinmektedir. Nandalar ya da Dozuk Nanda (Nava Nanda) olarak adlandırılan Nanda Hanedanlığı; Śiṣunāgaların devrilmesine sebep olmuştur. Farklı kaynaklarda baba-oğul ya da kardeş oldukları iddia edilen dokuz kralın tahta çıktığı Nandalar Dönemi ise Çandragupta Maurya tarafından sona erdirilmiştir.

“Eskiçağ Hint tarihinde önemli bir yere sahip olan Maurya İmparatorluğu yaklaşık olarak MÖ 322'de Çandragupta'nın tahta geçmesiyle başlar ve son hükümdar Brihadratha'nın MÖ 185'de öldürülmesiyle son bulur (Can, 2011: 50)”. Bimbisāra'nın tahta çıkışı olarak tarihlendirdiğimiz yaklaşık 543 yılı ile Maurya İmparatorluğunun kuruluş tarihi olarak kabul edilen MÖ 322 yılları arasındaki dönem, Magadha topraklarında Hindistan'da kurulacak ilk büyük imparatorluğun yerleşmesine zemin hazırlayan bir periyoda karşılık gelmektedir. Magadha topraklarında Bimbisāra ile başlatılmış olan güçlü monarşik yönetim anlayışı, farklı soylardan gelen hükümdarlar tarafından geliştirilmiş; Maurya İmparatorluğu dâhil diğer hanedanlıklarla ilgili tarihsel kaynaklarda birkaç asır boyunca anılacak olan 'Magadha Yönetimi' kavramının doğmasına sebep olmuştur.

3.7. Magadha Krallığı'nın Başkentleri

3.7.1. Rācagṛha

Magadha Krallığı, kurulduğu dönemde var olan komşu yönetimler arasında en kalkınmış krallıktı. Bu nedenle küçük köylerin yanı sıra çok sayıda şehir barındıran bir idari yapıya sahipti. Tsiang'a göre, Magadha'nın başkentinin asıl ismi 'Kuşa otlarının kraliyet şehri' anlamına gelen *Kuṣāgārapura'dır* (Tsiang, 1969: 149). Ünlü gezgin, Magadha'nın eski krallarının seçtiği bu başkentin; güzel kokulu, uğurlu kuşa otlarıyla kaplı olduğundan ve her tarafının duvar gibi dağlarla çevrildiğinden bahseder. Cunningham, daha ayrıntılı bir açıklama getirmektedir:

Kuṣāgārapura, *Rācagṛha* veya *Kraliyet Şehri* olarak adlandırılan Magadha'nın asıl başkentidir. Şehir, aynı zamanda Hiuen Tsiang'ın da betimlediği gibi 'dağlarla çevrelenmiş' anlamına gelen Girivrāca olarak da adlandırılmaktadır. Hem Rāmāyaṇa hem de Mahabharata'da adı geçen Girivrāca, Büyük Savaş'taki isimlerden biri olan Magadha Kralı Carāsandha'nın antik başkentine verilen isimdir (Cunningham, 1871: 462).

Kuṣāgārapura ismi, tam olarak Girivrāca şehrinin yerine karşılık gelse de, kaynaklarda görece daha seyrek kullanılan bir isimdir. Pāli dilindeki karşılığı Giribbaca olan Girivrāca şehri, *Mahābharata Destanı'nda* anılan Kral Carāsandha döneminin, hem de Bimbisāra ile Acātaṣatru döneminin başkentliğini yapmıştır. Anlatılar; Bimbisāra'nın bu şehirde kral olduğu dönemde, evlerde sık sık yangın çıktığından bahseder. Kral, bu yangına sebep olanları korkutmak yoluyla yangınların önüne geçilebileceği düşüncesiyle faillerin o zamanlar mezarlık olarak kullanılan Şītavana'ya

(soğuk orman, Pāli: Sītavana) sürülmesine karar verir. Daha sonra kralın sarayında yangın çıkar; kral suçluyu bulamaz ve kendisinin de soğuk ormana sürgün edilmesini ister. Vaiṣālī Kralı, Śītavana’daki Bimbisāra’yı gafil avlamak için bir ordu hazırlar. Bimbisāra bu saldırı planının üzerine o bölgenin yakınlarına yeni bir şehir inşa ettirir. Yeni kurdurduğu şehirde ilk yaşayanın Kral Bimbisāra olmasından dolayı şehre ‘Kraliyet Şehri’ anlamına gelen *Rācagrha* adı verilmiştir. Kralın ardından bütün krallık ve halk, bu topraklara yerleşmiştir. Bu anlatının bir tarihsel gerçekliği açıklamak için oluşturulduğu düşünülebilir. Nitekim yangın sonrasında terkedilen Girivrāca şehri, sonraki dönem kaynaklarında ‘Eski Rācagrha’ olarak adlandırılacaktır.

Purāṇalarda ve destanlarda da bu başkente ait referanslar mevcuttur. *Vāyu Purāṇa*’da -V. P. 46. 76-77-, Rācagrha’nın kutsallığından ve kutsal yerler barındırdığından bahseden bir anlatım bulunmaktadır (*Vāyu Purāṇa*, 1960: 940). *Rāmāyaṇa Destanı’nın Ayodhya Khanda (LXVIII)* ve *Yuddha Khanda (CXXVIII)* bölümlerinde hem Girivrāca, hem Rācagrha, isminin kullanıldığını görmekteyiz. *Mahābhārata Destanı’nda* özellikle ‘Girivrāca’ isminin kullanıldığını görmekteyiz. *Girivrāca* ismi; ‘dağlarla çevrili’ anlamına gelmektedir. Girivrāca şehrini çevreleyen beş tepeden söz edilmektedir. Bu tepeler, *Mahābhārata’nın Sabha Parva*¹⁰³ bölümünde betimlenmiştir. Buddhist kaynaklarda bu dağların isimlerinin; “Gicchakūṭa, Vebhāra, Paṇḍava, Īsigili, Vepulla” olduğunu görmekteyiz (*The Sūta-Nipāta*, 2017: 864). Günümüzde ise bu dağlar; Baibhārgiri (Vaibhārgiri), Vipulagiri, Ratnagiri, Udayagiri ve Sonagiri olarak isimlendirilmektedir. Girivrāca şehri, bu dağların arasındaki vadide yer almaktadır. Vipulagiri ve Baibhārgiri dağlarının kuzeyinde yer alan yeni şehir ile eskisi

¹⁰³ Biri diğeri ile bağlantılı beş geniş tepe olan Vaihāra, Varāha, Vrishava, Rishigiri ve muhteşem Chaitya’nın hepsi yüksek zirvelere sahip ve serin gölgeli uzun ağaçlarla süslenmiş bir şekilde Girivrāca şehrini ortaklaşa koruyorlar (*The Mahābhārata*, 1887: 63).

arasında yaklaşık olarak iki kilometrelik bir mesafe söz konusudur. “Eski Rācagṛha’daki vadiyi saran tepelerin yüksek noktalarından geçen kırk kilometre uzunluğundaki taştan tahkimatının tarihi belirsizdir. Buddha’nın çağdaşları olan Bimbisāra veya Acātaṣatru tarafından kurulduğu düşünülen yeni Rācagṛha, tepelerle çevrili vadinin biraz dışındadır. Düzensiz bir beşgen biçimindeki yerleşim alanı, yaklaşık beş kilometrelik toprak bir duvarı ile çevrelenmiştir (Ghosh, 1973: 64)”. Eski şehri çevreleyen taştan surların pek çoğunun şu an yoğun ormanlarla kaplı olduğu, fakat surların merkezinde yer alan Maṇiyār Maṭh’taki taş duvarların hala dikkat çektiği belirtilmektedir (Jackson, 1917: 265). Adı geçen taş duvarların yer aldığı bölgenin güneyinde, Bimbisāra’nın oğlu tarafından hapsedildiği iddia edilen zindanın duvarları yer almaktadır. Baibhārgiri ve Vipulagiri dağlarının eski ve yeni şehre bağlandıkları eteklerinde ılıcaların ve kaplıcaların bulunduğu kaydedilmiştir. Bu kaynaklar günümüzde de varlıklarını sürdürmektedirler.

MS 4. yüzyılda yaşamış olan diğer bir Çinli gezgin Fa-Hien (Faxian), Yeni Rācagṛha’nın Kral Acātaṣatru tarafından inşa edilen yeni bir şehir olduğunu söyler. Ayrıca Kral Acātaṣatru’nun, Buddha’nın kalıntılarının bir kısmının üzerine inşa ettirdiği yüksek ve güzel stūpanın şehrin batı kapısının üç yüz adım uzağında olduğunu belirtir (Fa-Hien, 1971: 81). Hiuen Tsiang ise, bir yandan Rācagṛha’nın Bimbisāra tarafından kurulduğunu iddia ederken öteki yandan Acātaṣatru tarafından kurulup başkent olarak seçilmiş olma olasılığından söz eder (Tsiang, 1969: 166-167).

Destanlar ve purāṇalarda da ismi geçen Rācagṛha şehri, Magadha Krallığı dönemindeki kalkınmışlığı sayesinde, özellikle Buddhist ve Jainist geleneklerde değerli bir anakent olarak işlenmiştir. O döneme ait bilgileri ve koşulları aktaran anlatılarda, çok sayıda köy ve küçük kasaba ile Rācagṛha, Ćampā, Śrāvastī, Avanti, Kauṣāmbi gibi

büyük şehirlerden sıkça bahsedilmektedir. Bu anlatılar aracılığıyla farkettiğimiz mevcut detaylar göz ardı edilemeyecek kadar gerçekçi görünmektedir. Jainist geleneklerde de adından sıkça bahsedilmesine rağmen, Buddhist kaynaklarda Rācagṛha'nın önemi daha büyüktür. *Kalpa Sūtra*'da, Mahāvīra'nın Rācagṛha'da ve onun dış kasabalarından biri olan Nālandā'da on dört yağmur mevsimi geçirdiği yazar (*Jaina Sūtras*, 1980: 264). *Nirayāvalikā Sūtra*'da ise Mahāvīra döneminde şehrin sahip olduğu, refah, verimlilik ve ihtişam betimlenmiştir¹⁰⁴.

Buddhist kaynaklarda Rācagṛha adına sayısız atıf bulunmaktadır. Bunun sebebini Buddha'nın; Śrāvastī'de doğup, Magadha Krallığı'nda bulunan Bodhgaya'da aydınlanmasına rağmen Rācagṛha'da daha uzun zaman geçirmesine bağlayabiliriz. Buddhizmin, Rācagṛha'nın sahip olduğu konum nedeniyle yayıldığını ileri süren Nakamura, bu duruma gerekçe olarak başkentin hem oldukça kalkınmış olmasını, hem de geleneksel brahmanizmin etkilerinden uzak olmasını gösterir (Nakamura, 2017: 287).

Vimānavatthu adlı eserde şehir; en seçkin ve oldukça iyi planlanmış olarak betimlenir. *Mahāparinibbāna Sutta*'da Buddha'nın, Rācagṛha'da sevdiği mağaraları, koruları, tepeleri uzun uzun anlattığı bir bölüm yer almaktadır¹⁰⁵. Bimbisāra tarafından

¹⁰⁴ O dönemde Rācagṛha adlı bir şehir vardı. Müreffeh, tarımsal verimliliği fazla, ihtişamlı, refah ve soyluluk bahşedilmişti (*Nirayāvalikā & Vipāka Sūtra*, 2003: 5).

¹⁰⁵ Ananda, Rācagṛha ne kadar hoş; Akbaba Zirvesi ne kadar güzel; Gotama'nın Banyan ağacı nasıl da güzel, Haydutlar Uçurumu ne kadar güzel; Vebhāra Dağı'nın eteğindeki Sappasandika Mağarası, İsigili Dağı'nın yamacındaki Siyah Kaya ne kadar güzel; Sītavana Korusu'ndaki dağ mağarası Sappasandika ne kadar hoş; Tapoda Korusu, Bambu Korusu'ndaki sincapların beslenme yeri ne kadar güzel; Cīvaka'nın Mango Koruluğu ne kadar keyifli; Maddakukkhī'deki Geyik Ormanı ne kadar hoş (*Buddhist Suttas*, 1881: 56-57).

Buddha ve müritlerine, şehrin kuzeyindeki kapının ilerisinde yer aldığı anlatılan Bambu Koruluğu’nu (Veṇuvana) inziva yeri olarak kullanılması amacıyla bağışladığı bilinmektedir. Bu bağış, *Mahāvagga*’da ayrıntılarıyla anlatılmaktadır¹⁰⁶. Bu koruluğun gerçek yeri henüz tam olarak belirlenememiştir. Gicchakūṭa Dağı, Buddhist kaynaklarda sıklıkla ‘Akbaba Tepesi’ olarak anılır. “Kral Bimbisāra’nın Buddha ile buluşmak için yaptırdığı Akbaba Tepesi’ne çıkılan yol “Bimbisāra Yolu” ismiyle adlandırılmıştır (Nakamura, 2017: 372)”.

Önceleri, *Mahābhārata*’da Girivṛāca olarak anılan Kuṣāgārapura, sonraları Buddhist ve Jainist kaynaklarda yer alan ünlü Rācagṛha, Kral Udayabhadda tarafından başkent olarak Pāṭaliputra şehrinin seçilmesine kadar Magadha’nın başkentliğini yapmıştır. Antik Rācagṛha’nın toprakları günümüzde Bihar eyaletinde yer alan Rācgir şehrine karşılık gelmektedir.

3.7.2. Pāṭaliputra

Geçmişten bu yana; Kusumapura, Pushpapura gibi isimlerle anılan Pāṭaliputra (Pāli: Pāṭaliputta), şehri, günümüzde Bihar eyaletinde yer alan Patna’ya karşılık gelmektedir. Şehir, Ganj Nehri ile güneyden gelen Soṇa (Sone) Nehrinin birleşme noktasının güneydoğusunda yer alır. Önceleri bu noktada, Pāṭaligrāma (Pāli: Pāṭaligāma) adıyla anılan bir köy yer almaktaydı. Bu köy, savaş hazırlığı içinde olan

¹⁰⁶ Magadha Kralı Seniya Bimbisāra şöyle düşündü: ‘Kente ne çok uzak, ne çok yakın, gidip gelinmesi kolay olan Veṇuvana keyif bahçem var. Veṇuvana keyif bahçesini, başlarında Buddha’nın olacağı bhikkhuların kardeşliğine sunmalı mıyım?’ Ve Magadha Kralı Seniya Bimbisāra (içinde Buddha’nın eline döküleceği su bulunan) altın bir kap aldı. ‘Bu Veṇuvana keyif bahçesini, Efendimiz Buddha’nın önderliğinde bhikkhuların kardeşliğine bırakıyorum’ diyerek bahçeyi Kutsanmış Olan’a bağışladı. Kutsanmış Olan parkı kabul etti –*Mahāvagga* I. 22. 17-18- (Vinaya Texts, 1881: 143)

Acātaṣatru tarafından geliştirilmiş ve güçlendirilmiştir. Köyün konumu, Magadha Krallığı'na jeolojik açıdan üstünlük sağlayacak suyuollarının kontrolü açısından elverişlidir. Modern Patna'da, Antik Pāṭaliputra şehrinin yalnızca ufak bir kısmı yer almaktadır. Geri kalan toprakları, Ganj ve Sone Nehrinin taşıdığı alüvyal dolguların altında kalmıştır.

Liççhävilerle yapılacak olan savaş öncesinde Pāṭaliputra'ya, Acātaṣatru'nun emri üzerine güçlendirilmiş bir kale inşa edilmesi, Magadha'nın savunma hatlarını sağlamlaştıracak önemli bir adım olmuştur. Çünkü güneyden yüksek dağlarla çevrili olan Rācagṛha'nın kuzeyinde kurulan bu kale, şehri dış tehditlere kapatacak olan stratejik noktalardan biridir. Doğal korunaklara sahip olmayan şehirlerde, gözetleme kuleleri, içleri su dolu hendekler, aşamalı duvarlardan oluşan kale surları gibi güvenlik yöntemlerine başvurulmuştur. Pāṭaliputra, bu açıdan şanslı bir noktada yer almaktadır; çünkü iki yönden nehirlerle çevrilir. Kulke ve Rothermund; Ganj'in yüksek bir kıyısında yer alan şehrin, taşkın döneminde su basmış ovaların ortasındaki bir ada gibi görüldüğünden bahseder (Kulke, Rothermund, 1998: 10).

Buddhist geleneklerdeki anlatılarda Buddha tarafından Pāṭaliputra'nın övüldüğünü görmekteyiz. Buddha, Acātaṣatru'nun bakanları Sunīdha ile Vassakāra tarafından Pāṭaligāma'ya bir kent inşa edildiğini görünce yanındaki hizmetlisine şu sözleri söyler:

Ananda, Aryan halkının yaşadığı, tüccarların seyahat ettiği sürece Pāṭaliputta kenti, ana kent olacak. Ama Ananda, Pāṭaliputta'nın yıkımı üç şekilde; ateşle, suyla veya iç karışıklıklarla tehlikeye girecek –*Mahāvagga VI. 28-8- (Vinaya Texts, 1882: 102).*

Kaynaklar Bimbisāra'nın torunu Udayabhadda'nın, başkenti Rācagṛha'dan Pāṭaliputra'ya taşıyan kral olduğu konusunda hemfikir görünüyor. Fakat bu değişikliğin gerçekleşme sebepleri hakkında bilgilere sahip değiliz. Udayabhadda'nın düşüncesi; Magadha'nın üstün gücünün kabul gördüğü mevcut şartlarda, hem istila edilen komşu topraklara yaklaşılarak daha merkezi bir başkent belirlemek, hem de su yollarının ticaretini daha kolay kontrol edebilmek olabilir. Gerekçesi her ne olursa olsun Pāṭaliputra hızla büyüyüp gelişmiştir. Daha sonraları bu şehir, sadece büyüyen Magadha Krallığı'nın değil, Śiṣūnagaların, Nandaların ve Mauryaların yükselişiyle birlikte ortaya çıkan ilk büyük Hint İmparatorluğunun başkentliğini yapmıştır.

SONUÇ

Āri göçüyle birlikte Hindistan topraklarına yerleşen cana isimli kabileler, zamanla yerleşik hayata geçip canapada olarak adlandırılmıştır. Yerleşik hayata geçiş sürecinde etkili olan kabile örgütlenmesi biçimindeki sosyal ilişkiler zamanla terkedilmiş; uzun bir süreç gerektiren dönüşümler aracılığıyla toplumlar daha ileri bir düzeye ilerlemişlerdir. Sonunda, mahācanapada adı verilen büyük monarşiler ve cumhuriyetçi yerel devletler ortaya çıkmıştır. Bu durum Hindistan'ın siyasi tarihi açısından başlı başına bir dönüşümdür.

Antik Hindistan Tarihi bağlamında ilgili döneme ait bilgileri edindiğimiz kutsal metinler ve edebi eserler; kapsamlı siyasal yapılara ve toplumlara dönüşümlerin çeşitli sosyo-kültürel, askeri, politik, ekonomik dinamikler aracılığıyla gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Bu dönemin en önemli özelliğinin; Hindistan topraklarında daha önceleri hiçbir şekilde var olmayan devlet yapıların kökleşme aşamasını karşılaması olduğu kanısındayız. Antik çağa denk gelen bu dönem için yeterli ve kapsamlı tarihi kaynakların var olmaması; söz konusu periyoda ait çeşitli dini, edebi, kültürel, siyasi temalı eserlerin incelenmesini gerektirmiştir. İncelediğimiz kaynaklarda kimi zaman birbirleriyle uyuşmayan birtakım bilgileri gözlemlemiş; söz konusu uyuşmazlıkları çalışmamızda dile getirdik. Vedik dönemden itibaren yaklaşık olarak MÖ 5. yüzyıla kadar konumuz kapsamında ele aldığımız süreçte; özellikle Hindu inancın köklerinin dayandığı Vedik ve Brāhmaṇik kaynaklardan *Ṛgveda*'ya, *Atharvaveda*'ya, *Brāhmaṇalara*, *Upanishadlara*; Destan ve Purāṇalar dönemine ait olan *Mahābhārata* ve *Rāmāyaṇa* Destanları ile *Bhāgavata Purāṇa*, *Vāyu Purāṇa* gibi kaynaklara; *Mahāvamṣa*, *Dīpavamṣa*, *Cātakalar*, *Mahāvastu*, *Dīgha Nīkaya*, *Aṅguttara Nīkaya*, *Sūta Nipāta* gibi Buddhist kutsal metinlerine ve *Bhagavatī Sūtra*, *Caina Sūtra* gibi

Cainist kaynaklara sıkça başvurulmuştur. Hindoloji perspektifi aracılığıyla çalışmamız kapsamında kullanılan bu kaynakların, bir kültür tarihi dolayısıyla siyasi tarih incelemesi üzerinden gerçekleştirdiğimiz çalışmamıza ayrı bir önem kattığı düşüncesindeyiz. Çünkü söz konusu tarihsel süreç çoğunlukla, yukarıda sözünü ettiğimiz dinlerle ilişkili olarak Sanskrit ve Pāli dilinde kaleme alınmış kaynakların bizlere kazandırdığı bilgiler aracılığıyla anlamlandırılıp değerlendirilebilmektedir.

Antik Hindistan'da devletleri oluşturan farklı unsurların gelişmesiyle erişilen her bir aşama, daha ileri bir seviyeyi ortaya koymuştur. Ele aldığımız dönemde devletlerin sosyal bağları ve siyasi yapıları sağlamlaştıkça toplumları oluşturan insanlar arasında dil ve din gibi alanlarda ortak bir tür sentezin ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğu düşüncesindeyiz. Bu konular üzerinden ortak bir birliğin sağlanmasına yönelik faaliyetler mahācanapada oluşumunun bir sebebi değil, bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Ekonomileri, tarım, hayvancılık, ticaret, madencilik gibi faaliyetlere dayanan canapada/mahācanapada siyasi yapıların yönetiminin, askeri karakterli Kshatriya sınıfının elinde olduğu anlaşılmıştır. Kshatriya sınıfının, Arī göç dönemindeki varyantıyla askeri liderler olarak kabilelere öncülük etmesi, bu düzenin yerleşik krallıklar dönemine kadar varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Küçük krallıkların oluşmasıyla ortaya çıkan üstünlük arzusunun, bu idari yapılar arasındaki savaflara ve istilalara neden olduğunu görmekteyiz. Şartları açısından diğerlerinden daha güçlü olan mahācanapaladar, güçsüz ve hükmedilebilen küçük yönetimleri bünyesine katarak gelişmişlerdir. Bengal Körfezi'yle Kathiavar Yarımadasını bir yay çizerek birleştirip bugünkü Hindistan topraklarını kuzey ve güney olarak ayırdığımızda, mahācanapadaların yalnızca kuzey bölgede toplandıklarını; hemen hemen Pakistan-

Afganistan sınırlarından Doğu Bihar'a doğru yayılan bölgede yaşamış olduklarını gözlemledik. Bu durumun sebebini; Āri göç hareketinin, Hindistan'ın asıl yerlileri olan Dravidleri güneye doğru sürmesiyle, söz konusu kabilelerin sahip oldukları kuzey topraklarda güçlenmelerine bağlayabiliriz. Metinlerde her ne kadar Dakṣiṇāpatha (güney bölge) ifadelerine rastlanılsa da ele aldığımız kaynaklarda bahsedilen en güney noktanın Godāvarī Nehrine kadar ulaştığını ve mahācanapadaların güney yerlileriyle ilişkili olarak anılmadıklarını söyleyebiliriz.

Buddhist ve Jainist kaynaklar her ne kadar on altı māhacanapadaya atıfta bulunulmuşsa da, dikkatimizi şu durum çekmiştir. Sınır mahācanapadalar olarak adlandırılan uzak bölgedeki krallıklar, kaynaklarda daha az ele alınmıştır. Aslında Magadha da bir sınır mahācanapadasıdır. Yerleştiği bölge itibariyle, mahācanapadaların yayıldıkları toprakların en doğu sınırına karşılık gelmektedir. Magadha ile ilgili atıfların Buddhist metinlerdeki yoğunluğuna, Magadha kralları ile Buddha arasındaki samimi ilişkilerin katkı sağladığı düşüncesindeyiz. Edebi kayıtlara göre, Buddha bir gezgin olarak, kendi topraklarından ayrıldıktan sonra ilk önce Rācagṛha'ya gelmiştir. Onun ardından elbette farklı krallıklar gezmiş; fakat gezmediği veya daha kısa süre ikamet ettiği mahācanapadaların akıbeti, diğer izi sürülmeyen dönemlerinki gibi tarihe gömülmüştür. Hindistan'ın diğer birçok yerinin kaderi karanlıkta kalırken; Buddha'nın ziyaretlerinden ve ilişkilerinden sık sık nasibini alan Magadha, Malla, Kosala, Kāśī, Vṛci gibi mahācanapadaların Buddhist literatürde daha fazla anıldığını görmekteyiz. Bu sayede, adı geçen mahācanapadaların tarihleri hakkında da daha fazla çıkarım yapabildiğimizi fark ettik.

Ele aldığımız periyoda ait sayısal anlamda herhangi kesin bir tarihe sahip değiliz. Devletlerin kuruldukları seneleri, hanedanlıkların ve kralların dönemlerini ne

yazık ki belirli yıllarla ifade edemiyoruz. Kaynaklardan da elde edebildiğimiz kadarıyla, genellikle devletlerarası ittifaklar ve politik evlilikler aracılığıyla ilişki içerisinde olduklarına ulaşabildiğimiz kralları çağdaş olarak ifade edebilmekteyiz. Buddha'nın önemli tarihsel kişiliği sayesinde, anlatılar aracılığıyla onunla çağdaş olduğuna inanılan kralları yine kesin olarak tarihlendiremesek de belirli bir periyoda yerleştirebilmekteyiz.

Mahācanapadalar döneminin en önemli krallığı olan Magadha, Hint siyaset tarihinde, o zamana değin toprakları en geniş alana yayılmış, en güçlü monarşik yapı olarak karşımıza çıkmıştır. Krallığın kökeninin tam olarak belli olmadığını belirtip; Bṛhadratha ve Haryaṅka hanedanlığına dayandıran görüşlerin var olduğunu aktarmaya çalıştık. Antik Dönem Hindistan Tarihi çalışmış olan çağdaş araştırmacılar gibi bizler de Magadha'nın diğer yönetimler karşısında üstünlüğünü sağlayan siyasi, askeri ve ekonomik bazı faktörlere sahip oldukları konusunda hemfikiriz. Özellikle de Magadha topraklarının bulunduğu coğrafi bölgeyi; ülkenin gelişmişliğini olumlu yönde etkileyen iki koşula sahip olduğu konusu üzerinden yorumlamaktayız. Birincisi; bölgenin tatlı su kaynaklarınca zengin olmasıdır. Gerek ülkenin günümüzde sahip olduğu koşullardan, gerekse tarihsel kaynaklardan bölgenin çok sayıda akarsuyla çevrelendiğini görmekteyiz. Bu durumun, en önemli ekonomik faaliyetlerden biri olan tarımı pozitif yönde etkilediğini söylememiz gerekir. İklimi, pirinç gibi seçici pek çok tarım ürününün yetişmesine olanak sağlayacak şekilde ılıman olan bu bölge, yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından oldukça zengindir. Devletin gelişmesini pozitif yönde etkilediğini düşündüğümüz ikinci faktörün, Magadha topraklarının zengin yeraltı kaynaklarına sahip olmasıdır. Magadha Krallığı'nın varlığını devam ettirdiği tarihsel periyod, Kuzey Hindistan'ın Demir Çağı'na denk gelmektedir. Herman ve Kulke'nin de belirttiği gibi krallığın hem kendisi hem de ilhak ettiği topraklar, bol miktarda demir cevherine sahiptir. Bu amaçla biz de, Magadha krallarının saldırı düzenlediği devletleri

de bilinçli olarak seçmiş olabildiği kanaatindeyiz. Demir Çağı'nda zengin demir ve kömür yataklarına sahip olan krallığın, söz konusu kaynakları ekonomi ve savaş alanlarında kullanarak stratejik bir üstünlük edebilmesi; Magadha'yı diğer yerel krallıklar arasında yükselten; sahip olduğu ekonominin ve gücünün arkasındaki itici gücü oluşturan sebeplerden sayılabilir. Özetle kurulduğu bölgenin coğrafi konumunun, Magadha'nın gelişmesinde oldukça etkili bir faktör olduğunu düşünmekteyiz.

Sahip olduğu doğal koşulların sunduğu güvenli ortamın, Magadha Krallığı'nın savunma yönünü güçlendirdiği kanısındayız. Başkent Rācagrha beş tepe ile çevriliyken, sonraki başkent Pāṭaliputra, Ganj ve Sone Nehirleri kavşağındaki konumu sayesinde korunaklıydı. Bu durum, Magadha'nın savaşlarda savunma değil saldırı odaklı ataklar düzenlemesini sağlamış olmalıdır. Ayrıca adı anılan nehirler sadece güvenlik sağlamaları açısından önemli değildir. Bu nehirler aracılığıyla su ticaretine erişim sağlayan kavşak noktaları kontrol edilmiş; gümrük ücretleri toplanmış, krallık toprakları önemli ticaret yolları aracılığıyla diğer devletlere bağlanmıştır. Genel olarak tarımın ve ticaretin yanı sıra madeni kaynakların işlenmesini ve tedarikini de kontrol altında tutan krallarının uyguladığı politikalarla Magadha'nın müreffeh bir yer haline geldiği anlaşılmaktadır.

Magadha Krallığı'nın başkentleri hakkında ulaştığımız bilgiler aracılığıyla şu sonuca ulaştık: Özellikle destan döneminde adı geçen Girivrāca şehri, sonraki dönem kaynaklarında 'Eski Rācagrha' olarak adlandırılmaktadır. Şehrin 'eski' sıfatıyla nitelendirilmesinin amacının, aslında yeni inşa edilen şehre bir vurgu olduğu kanısındayız. Çünkü Rācagrha ismi, yeni şehrin inşasından sonra literatüre kazandırılmıştır. Rācagrha kurulmadan önce var olan Girivrāca'dan, 'Eski Rācagrha' olarak bahsedilemez. Muhtemelen saraylıların ya da halkın eski başkent Girivrāca'dan

bahsetmek istediklerinde, yeni başkentin ismini ve eski başkentin tarihsel önceliğini kullanarak, farkında olmadan yeni bir ifade biçimi olan ‘Eski Rācagṛha’ ismini türettikleri; bunun da kayıtlara bu isimle geçmiş olabileceği düşüncesindeyiz.

Başarılı askeri stratejiler oluşturan ve bu stratejileri yöneten, politik evlilik ittifakları kuran başarılı yöneticiler Magadha Krallığı’nın inşası sürecinde çok önemli bir rol oynadıkları çağdaş araştırmacılar tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Bu politik hamleleri çalışmamızda işlemiş olmakla birlikte, Magadha Krallığı’nın idari, gelir veya askeri organizasyonu hakkında tam olarak ayrıntılı bilgilere ulaşamadık. Söz konusu dönemin başarılı hükümdarların ilki olan Bimbisāra, taht uğruna oğlu tarafından öldürülmüş; Acātaṣatru’dan sonra gelen bütün halefler de aynı trajik sona maruz kalmıştır. Burada, Buddhizm ve Cainizm inançlarının yansımaları üzerinden Prens Acātaṣatru’nun baba katili imajı hakkında bir parantez açmanın yerinde olacağını düşünmekteyiz. Buddhist ve Cainist kaynaklarda yer alan, Acātaṣatru’nun kendi babasını öldürmesi ile ilgili anlatılardaki farklılıklardan söz etmiştik. Biz bu farklılığın sebebinin; Bimbisāra’yı, Acatāṣatru’yu ve onun oğlu Udayabhadra’yı kendi inançlarının koruyucuları olarak gösteren bu inanç reformlarının, söz konusu destekçileri hakkında yaratmak istedikleri algı ile alakalı olduğunu düşünmekteyiz. Buddhizm, tıpkı Cainizm gibi şiddetsizlik taraftarı bir inanç sistemidir. Fakat Cainizm inancına ait ‘beş yemin’ adı verilen etik hükümlerden ilkinin ‘kasıtlı bir şekilde hiçbir canlıya zarar vermemek ve şiddet uygulamamak’ olduğunu bilmekteyiz. Acātaṣatru, yaygın kabul gören anlatılardaki şekliyle, Kral Bimbisāra’yı kasten öldürmüştü bile, Cainist anlatılar, kendi koruyucuları olarak kabul ettikleri bu veliaht prensi, yeminlerine ters düşecek bir şekilde, baba katili bir karakter olarak yansıtmaktan kaçınmışlardır. Baba katili imajının Buddhist kaynaklarda; ibret alınması gereken ya da erdemli olmaya giden yolda dhamma gözünün açılmasını sağlayan bir aşama olarak aktarıldığını görürken;

şiddetsizlik kökleri üzerine kurulu Cainist inancın, olumsuz bir örnek teşkil etmesini önlemek amacıyla bu konudan hiç söz etmediğini düşünmekteyiz.

Tezimizin birinci bölümünde, Kauṭilya'nın *Arthaśāstra* adlı eserinde yer alan ve devletlerarası ilişkiler bağlamında ortaya çıkan kral türlerinden söz etmiştik. Magadha Krallığı'nın iki önemli hükümdarı olan Bimbisāra ile Acātaśatru'nun, ilişki kurduğu devletlerin idarecileri ile aralarındaki ilişkilerini Kauṭilya'nın sınıflandırmasına göre şu şekilde ortaya koyabiliriz: Bimbisāra'nın uzak bir krallık olan Gandhāra mahācanapadası ile kurduğu olumlu ilişkiler onları mitra (dost müttefik) olarak nitelendirmemizi sağlar. Benzer ilişki Bimbisāra'nın Avanti Kralı Pradyota'nın tedavisi için hekim göndermesi üzerine iki krallık arasında da kurulabilir. Aksine Bimbisāra'nın, önce Aṅga topraklarını ilhak edip ardından Kral Brahmadatta'yı öldürmesi; onların şatru (düşman) krallar olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Acātaśatru'nun Kosala ve Videha yönetimleriyle olan anlaşmazlıkları, kralları sırasıyla Prasenacit ve Çetaka olan bu devletler ile Acātaśatru'nun, aralarındaki ilişki bağlamında şatru türünde olduklarını göstermektedir. Acātaśatru'nun Liççhävilerle olan savaşında Liççhavi, Videha, Malla, Kosala gibi devletlerin Acātaśatru'ya karşı ittifak oluşturmaları, bu yönetimler arasındaki ilişkiyi mitra-mitra (müttefikin dostu) olarak yorumlamamızı; Acātaśatru tarafından baktığımızda ise bu devlet yöneticilerini ari-mitra (düşmanın müttefiki) olarak değerlendirebilmemizi sağlamaktadır.

Bimbisāra ve Acātaśatru gibi başarılı kralların ardından, isimleri kaynaklarda çok fazla anılmayan bir dizi halef dönemiyle karşılaştık. Acātaśatru konusunda hemfikir olan kaynakların Magadha'nın diğer halefleri konusunda çelişki yaşadıklarını fark ettik. Kral listelerini sunan Purāṇalar ile Hindistan'a, Sri Lanka'ya ve Burma'ya ait şecere metinlerde uyuşmazlıklar saptadık. Bu haleflerin iyi ya da kötü yöneticiler oldukları

konusunda ne yazık ki yeterli kayıt bulunmamaktadır. Söz konusu konuyla ilgili en net ulaşabildiğimiz bilgibu haleflerin de baba katili geleneğini sürdürdükleridir. Krallığın çöküşünün anlatıldığı kaynaklarda, baba katili hanedanlıkları dizisine son vermek isteyen halk, bu güçlü krallığın yönetimi karşısında ayaklanmış; farklı bir soydan gelen dönemin bakanı Şişunāga'ya hükümdarlığın devredilmesini sağlamışlardır. Bu durum da araştırmamızda dikkatimizi çeken bir ayrıntı olmuştur. Bu kadar büyük bir krallığın, siyasi açıdan yetkisi bulunmayan halk topluluğu tarafından isyan yoluyla hanedanlık değişimine sürüklenmesi, kullandığımız kaynaklarda mahācanapadalar tarihinde eşine rastladığımız bir örnek değildir. Buna rağmen Magadha topraklarının sürekli güçlü kaldığını; krallık çöktükten sonra bile farklı hanedanlıklar tarafından yönetildiğini de ifade etmemiz gerekir.

Buddhist ve Cainist anlatılar aracılığıyla, Buddha ve Mahāvīra'nın Magadha topraklarında sık sık vaaz verdiklerini görmekteyiz. İki büyük öğretmen tarafından Magadha topraklarında sürdürülen bu faaliyetlerin bilinçli hamleler olabileceği kanaatindeyiz. Çünkü dönemin en ünlü krallığının sağlayacağı olanaklar vasıtasıyla Buddha ve Mahāvīra, inançlarını içeren iletilerini kısa sürede geniş kitlelere ulaştıracaklarını düşünmüş olabilirler. Bu nedenle söz konusu inançlara ait anlatılarda sık sık Magadha topraklarına ve krallarına atıfta bulunmalarını kaçınılmaz bir sonuç olarak görmekteyiz.

Buddha ve Mahāvīra gibi kitleleri cezbeden öğreticilerin ve müritlerinin bu topraklardaki misyonerlik faaliyetleri, aynı zamanda döneme ait kültürel ve dini kayıtların da zenginleşmesini sağlamıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi, farklı kabilelere mensup olan Buddha ve Mahāvīra'nın, Magadha topraklarına gelip burada uzun süre ikamet etmelerinin tesadüf olmadığını düşünüyoruz. Çağın en üstün krallığında, ticari

faaliyetlerin ve insan hareketlerinin en sık gerçekleştiği Magadha’da, çevre krallıklar tarafından üstün görülen bir kralın koruyuculuğunu almak; hem inançlarının kökleşmesi için bir kalkan olarak çalışmış, hem de devletlerarası gerçekleşen aktif sosyal ve ekonomik rotasyonlar, bu inanç sisteminin başka toprakların halklarına ulaşmasını kolaylaştırmış olmalıdır. Bu sayede biz de, mahācanapadalar ve Magadha dönemini aydınlatacak kayıtlara sahip olan, gerek dini gerek sosyolojik devinim yaratan Buddhizm ve Cainizm gibi inanç sistemlerinin kaynaklarından oldukça faydalanmış bulunmaktayız.

Buddhizm ve Cainizm inancına ait eserlerin, Magadha krallarını ve pek çok mahācanapadanın yöneticisini kendi taraftarı ya da sempatizanı olarak yansıttığından söz etmiştik. Burada dikkatimizi çeken bir husus, Kosala Kralı Prasenacit’in Buddhizm’i benimsememiş olması durumudur. Buddhist kaynaklarda adına bir sūta yazılan Kral Prasenacit’in Buddha’ya oldukça yakın olduğu fakat Buddhist olmadığı sıklıkla ifade edilir. Bu durum, Brāhmaṇizm etkisinin daha yoğun olduğu kuzey bölgede yer alan Kosala Krallığı’nın, en azından Prasenacit döneminde bu inancı kolayca ve köklü bir biçimde değiştiremediği fikrini bize düşündürmektedir. Benzer bir etkinin tam aksini Liççhavi ve Mallalarda görmekteyiz. Liççhavi ve Mallaların soyu görece daha düşük bir kasta dayandırılmaktadır. Muhtemelen yerleşik Brāhmaṇizm etkisi altında kalırsa hor görülebilecek ya da baskı altında kalabilecek olan bu devletler, daha geniş hoşgörüyeye sahip olan Buddhizm ve Cainizm inançlarının en çabuk yayıldığı ve en fazla taraftar gördüğü mahācanapadalardan olmuşlardır.

Magadha’nın ve mahācanapadaların bazı Kuzey, Güneydoğu ve Doğu Asya ülkeleri tarafından da bilindiğini görmekteyiz. Bu sayede Çin, Burma, Nepal, Sri Lanka gibi çevre ülkelerin yazarları, araştırmacıları ve gezginleri tarafından araştırmamız

kapsamında kullanabileceğimiz kayıtlara da ulaştık. Bu kaynaklar aracılığıyla, konumuz dâhilindeki tarihsel bilgilerin tutarlılığını ya da farklı varyantlarını, başka ülkelerde tutulan kayıtları yoluyla incelemeye çalıştık. Buddhizm inancının zamanla bu ülkelerde de yayılmasından dolayı, söz konusu ülkelerdeki araştırmacıların Buddha ve öğretilerine duydukları merak sayesinde Buddhizm ile çağdaş olan Magadha Krallığı dönemi hakkında da kayıtlar tuttuklarını söyleyebiliriz.

Çalışmamız kapsamında ele aldığımız döneme ait edebi ve kutsal metinler aracılığıyla ulaştığımız kültürel, sosyolojik, askeri, ekonomik, politik vb. çıkarımlar; saf tarihsel gerçekliği tamamen karşılamamakla birlikte pek çok otorite tarafından kabul görmektedir. Bununla birlikte bu kaynaklar çok sayıdaki tarihsel olayı aydınlatarak böylesi antik bir dönemi anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Bu çalışmamız farklı hipotezlerle zenginleştirilmeye ve yorumlamaya açıktır. Tezimizin, bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ball, U. Nath., (1921), **Ancient India**, Calcutta: Kamala Book Depot.
- Banerjea, P., (1916), **Public Administration in Ancient India**, Canada: The Macmillian Co.
- Bhāgavata Purāṇa, part III**, (2003), Trans. J. L. Shastri, Delhi: Motilal Banarsidass.
- Bhāgavata Purāṇa, part IV**, (2002), Trans. J. L. Shastri, Delhi: Motilal Banarsidass.
- Bhagavatī Sūtra vol II**, (2007), Trans. K. C. Lalwani, Calcutta: Jain Bhawan
- Bhagavatī Sūtra**, (1973), Trans. K. C. Lalwani, Calcutta: Jain Bhawan.
- Bhandarkar D. R., (1919), **Lectures on the Ancient History of India**, Calcutta: Calcutta University Press.
- Bhasa, (1999), **Svapna-Vāsavadattam**, Trans. A. C. Woolner and Lakshman Sarup, Ontario: Parentheses Publications.
- Bose A. (1942), **Social and Rural Economy of Northern India vol I**, Calcutta: Calcutta University Press.
- Brahmānda Purāṇa part I**, (2002), Trans. G. V. Tagare, Delhi: Motilal Banarsidass.
- Buddhaghosha, (1870), **Buddhaghosha's Parables**, Trans. Captain T. Rogers, London: Trübner & Co.
- Buddhist Suttas, (1881), Trans. T. W. Rhys Davids, **Sacred Books of the East vol XI**, (Ed. F. Max Müller), Oxford: Clarendon Press.
- Can H. D., (2011), "Maurya İmparatoru Çandragupta Döneminde Yönetim" , **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.30, S.50, s.49-56.
- Chatterjee, S. C., (1942), **Magadha Architecture and Culture**, Calcutta: Calcutta University Press.
- Buddha-Karita or Life of Buddha**, (1977), Trans. E. B. Cowell, New Delhi: Cosmo Publications

- Cunningham, A., (1871), **The Ancient Geography of India**, London: Trübner & Co.
- Cunningham, A., (1879), **The Stūpa of Bharhut: A Buddhist Monument Ornamented with Numerous Sculptures**, London: W. H. Allen and Co.
- Çağdaş, K., (1974), **Hint Eski Çağ Kültür Tarihine Giriş**, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Fakültesi Yayınları.
- Davids, R. T., (1911), **Buddhist India**, London: Putnam's Sons.
- Davids, Mrs. R. (1977) "Sage and King in Kosala-Saṃyutta", **R. G. Bhandarkar Commemoration**, Varanasi: Bharata Publishing House, p. 133-138.
- Davids, R. T., (1922), "The Early History of the Buddhist", **The Cambridge History of India vol I.** (Ed. E. J. Rapson), Cambridge, Cambridge University Press.
- Dey, M. L., (1899), **The Geographical Dictionary of Ancient and Mediaeval India**, Calcutta: Newman & Co.
- Dey, N., (1918), "Notes on Anga or the District of Bhagalpur", **Asiatic Society of Bengal vol X.** Calcutta: Baptist Mission Press, s. 317-353.
- Eliade M., (2003), **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi cilt I**, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Fa-Hien, (1971), **Fa-Hien's Record of Buddhistic Kingdoms**, Trans. James Legge, Delhi: Oriental Publishers.
- Fisher, M. H., (2016), **A History of India**, Virginia: The Great Courses.
- Gaina Sutras part II**, (1895), Trans. Hermann Jacobi, Oxford: Clarendon Press.
- Ghosh, A., (1973), **The City in Early Historical India**, Simla: Indian Institute of Advanced Study.
- Gonda, J., (1969), **Ancient Indian Kingship from the Religious Point of View**, Leiden: E. J. Brill.
- Hardy R. S., (1880), **Manual of Buddhism**, London: Willimas and Norgate.
- Harivamsa**, (1897), Trans. Manmatha Nath Dutt, Calcutta: Elysium Press.

Hymns of the Atharva-Veda vol I-II, (1895-1896), (Ed. Ralph T. H. Griffith) London: Luzac & Company.

Jackson, V. H., (1917), “Notes on Old Rajagriha”, **Archeological Survey of India, Annual Report 1913-14**, (Ed. John Marshall), Calcutta: Superintendent Government. p. 265-271.

Jaina Sūtras part I (1980), Trans. Hermann Jacobi, **Sacred Books of the East vol XXII**, (Ed. F. Max Müller,) Delhi: Motilal Banarsidass.

Jayashwal, K. P., (1934), **An Imperial History of India**, Lahore: Motilal Banarsidass.

Kālidāsa, (2019), **Ritusamhāra & Meghadūta**, Çev. Y. Kayalı, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kauṭilya (1961), **Kauṭilya’s Arthashāstra**, Trans. R. Shamasastri, Mysore: Mysore Printing House.

Kauṭilya (2009), **Arthaśāstra**, Çev. U. U. Bulsun, İstanbul: Kırmızı Kedi.

Kayalı Y., (2018), **Antik Dönem Hindistan Tarihi ve Kültürü**, Ankara: Çizgi Kitabevi.

Kosambi, D. D., (1956), **Indian History**, Bombay: Karnatak Printing Press.

Kulke, H., Rothermund, D., (1998), **A History of India**, New York: Routledge.

Law, B. C., (1923), **The Life and Work of Buddhaghosa**, Calcutta: Thacker, Spink & Co.

Law, B. C., (1924), **Ancient Mid-Indian Ksatriya Tribes vol 1**, Calcutta: Thacker, Spink & Co.

Law, B. C., (1926), **Ancient Indian Tribes**, Lahore: Motilal Banarsidass.

Law, B. C., (1932), **Geography of Early Buddhism**, London: Trübner & Co.

Law, B. C., (1943), **Tribes in Ancient India**, Poona: Baptist Mission Press.

Law, B. C., (1954), **Historical of Ancient India Geography**, Paris: Societe Asiatique de Paris.

- Majumdar, R. J. (1920), **Corporate Life in Ancient India**, Calcutta: Natun Press.
- Malalasekera, G. P., (1938), **Dictionary of Pāli Proper Names vol II**, London: Asian Educational Services.
- Manu Samhita**, (1909), Trans. Manmatha Nath Dutt, Calcutta: Elysium Press.
- Manu's Code of Law**, (2005), Trans. Patrick Olivelle, New York: Oxford University Press.
- Maung T., (2000), **Ekaka & Duka Nipāta Pāli**, Yangon: Shwezinkyaw Printing Press.
- Maung T., (2003), **Catukka Nipāta Pāli**, Yanyon: Shwezinkyaw Printing Press.
- Mehendale, M. A. (1968), "Rise of Magadhan Imperialism", **The Age of Imperial Unity** (Ed. Ramesh Chandra Majumdar), Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, s. 243-302.
- Mookerji, R. K., (1968), "Rise of Magadhan Imperialism", **The Age of Imperial Unity** (Ed. Ramesh Chandra Majumdar), Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, s. 18-38.
- Nakamura, H., (2017), **Gotama Budha**, Çev. Z. Seyhan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nath, P., (1926), **A Study in the Economic Condition of Ancient India**, London: Royal Asiatic Society.
- Nirayāvalikā & Vipāka Sutra**, (2003), (Ed. Up-pravartak Shri Amar Muni) Dehi: Padma Prakashan.
- Panikkar, K. M., (1956), **A survey of Indian History**, Bombay: Asia Publishing House.
- Pāṇini, (1896), **Astādhyāyī of Pāṇini vol IV** Trans. Srisa Chandra Vasu, Benares: Pāṇini Office.
- Pargiter, F. E. (1897), "Ancient Countries in Eastern India", **Journal of the Asiatic Society of Bengal vol. LXVI**, Calcutta: Baptist Mission Press.
- Pargiter, F. E., (1913), **The Purāṇa Text of the Dynasties of the Kali Age**, London: Oxford University Press.

- Prasad, B., (1927), **Theory of Government in Ancient India**, Allahabad: The Indian Press.
- Pusalker, A. D., (1965), “Historical Traditions”, **The Vedic Age** (Ed. Ramesh Chandra Majumdar), Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, s. 271-333.
- Rapson E. J., (1914), **Ancient India**, London: Cambridge University Press.
- Rapson, E. J., (1922), “The Purāṇas”, **The Cambridge History of India vol I** (Ed. E. J. Rapson), Cambridge: Cambridge University Press.
- Raychaudhuri, H., (1938), **Political History of Ancient India-4th edition**, Calcutta: Calcutta University Press.
- Raychaudhuri, H., (1953), **Political History of Ancient India**, Calcutta: Calcutta University Press.
- Renou, L., (2016), **Hinduizm**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- R̥gveda**, (2018), Çev. K. Kaya İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rockhill, W.W., (1992), 51 Services.
- Sacred Laws of The Āryas, part II, (1882), Trans. George Bühler. **Sacred Books of the East vol XIV**. (Ed. F. Max Müller) Oxford: Clarendon Press.
- Samaddar, J. N., (1927), **The Glories of Magadha**, Calcutta: Kuntaline Press.
- Sarao K. T., (2013), “Janapadas, Mahajanapadas, Kingdoms, and Republics” **A History of Ancient India, Volume III: The Vedic, Buddhist and Jaina Texts, and Political History and Administration till c. 200 BC** , (Ed. D.K. Chakrabarti, M. Lal) Delhi: Vivekananda International Foundation and Aryan Books International, pp.183-204 .
- Sastri, S. (1944), **Lectures on Patañjali’s Mahābhāṣya vol I**, Annamalainagar: De Nobili Press.
- Sastri, S. M., (1924), **Cunningham’s Ancient Geography of India**, Calcutta: Sri Gouranga Press.

Seth, H. C., (1940), “Identification of Udyana of Kauṣāmbi with Udayin of Magadha”, **Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute vol XXI** (Ed. A. B. Gajendragadkar and R. N. Dandekar), Poona: Bhandarkar Institute Press.

Sharma, S. R., (1947), **Ancient Indian History and Culture**, Bombay: Aryabhushan Press.

Smith, V. A., (1914), **The Early History of India**, Oxford: Clarendon Press.

Smith, V. A., (1921), **The Oxford History of India**, Clarendon Press.

Thapar, R., (2003), **History of Early India from the Origins to AD 1300**, London: Penguin Books.

The Aitareya Brāhmaṇam of Ṛgveda, (1922), Trans. Martin Haug, Allahabad: Pāṇini Office.

The Buddhacarita, (1936), Trans. E. H. Johnston, Calcutta: Baptist Mission Press.

The Connected Discourses of the Buddha- A Translation of the Saṃyutta Nikāya, (2000), Trans. Bhikkhu Bodhi, Boston: Wisdom Publications.

The Dhammapada, (1881), Trans. Max Müller, **Sacred Books of the East vol X**, Oxford: Clarendon Press.

The Dīpavaṃsa, (1879), Trans. Hermann Oldenberg, London: Williams and Norgate.

The Jātaka vol I, (1957), Trans. Robert Chalmers, London: Luzac & Company.

The Jātaka vol III-IV-VI, (1897-1901-1907), Trans. E. B. Cowell, Cambridge: Cambridge University Press.

The Jātaka vol V., (1957), Trans. H. T. Francis, London: Luzac & Company.

The Laws of Manu, (1886), Trans. Georg Bühler, **Sacred Books of the East vol XXV**, (Ed. F. Max Müller), Delhi: Motilal Banarsidass.

The Life or Legend Gaudama, The Buddha of the Burmese, (1866), Trans. P. Bigandet, Rangoon: American Mission Press.

The Long Discourses of the Buddha- A Translation of the Aṅguttara Nikāya, (2012), Trans. Bhikku Bodhi, Boston: Wisdom Publications.

The Mahāvamṣa, (1912), Trans. Wilhelm Geiger, London: Oxford University Press.

The Mahāvastu vol I, (1949), Trans. J. J. Jones, London: Luzac & Company.

The Middle Length Discourses of the Buddha, A New Translation of the Majjhima Nikāya, (1995), Trans. Bhikku Ñāṇamoli, Kandy: Buddhist Publication Society.

The Numerical Discourses of the Buddha- A Translation of the Dīgha Nikāya, (1995), Trans. Maurice Walshe, Boston: Wisdom Publications.

The Satapatha Brāhmaṇa part V, (1900), Trans. Julius Eggeling, **Sacred Books of the East vol XLIV**. (Ed. F. Max Müller) Oxford: Clarendon Press

The Sūta-Nipāta, (2017), Trans. Bhikku Bodhi, Massachusetts: Wisdom Publications.

The Vāmana Purāṇa, (1967), Ed. Anand. S. Gupta, Varanasi: All-India Kahshiraj Trust.

The Vāyu Purāṇa part I, (1987), Trans. G. V. Tagare, Delhi: Motilal Banarsidass.

The Vāyu Purāṇa part II, (1960), Trans. G. V. Tagare, Delhi: Motilal Banarsidass.

Tibetan Tales Derived from Indian Sources, (1882), Trans. W. R. S. Ralston, London: Trübner & Co.

Tsiang H., (1969) **Si-Yu-Ki: Buddhist Records of the Western World vol II**, Trans. Samuel Beal, Delhi: Offset Press.

Upanishadlar, (2014), Çev. K. Kaya, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Vaharamihira, (1946), **Vaharamihira's Bṛhat Samhita**, Trans. Subrahmanya Sastri, Bangalore: Electric Printing.

Valmīki, (1952-1957-1959), **The Rāmāyaṇa of Valmīki vol I-II-III**, Trans. Hari Prasad Shastri, London: Shanti Sadan.

Vimānavatthu, (1997), Trans. Peter Masefield, Oxford: The Pāli Text Society.

Vinaya Texts part I-II-III (1881-1882-1885). Trans. T. W. Rhys Davids & Hermann Oldenberg, **Sacred Books of the East, vol XIII-XVII- XX**, Ed. F. Max Müller, Oxford: Clarendon Press.

Vishṇuśarman, (2020), **Pañcatantra**, Çev. H. D. Can, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Vyāsa, (1884a), **The Mahābhārata of Krishna-Dwaipayana Vyāsa- Adī Parva**, Trans. Protap Chandra Roy, Calcutta: Bharata Press.

Vyāsa, (1884b), **The Mahābhārata of Krishna-Dwaipayana Vyāsa- Sabha Parva**, Trans. Protap Chandra Roy, Calcutta: Bharata Press.

Vyāsa, (1884c), **The Mahābhārata of Krishna-Dwaipayana Vyāsa-Vana Parva**, Trans. Protap Chandra Roy, Calcutta: Bharata Press.

Vyāsa, (1886), **The Mahābhārata of Krishna-Dwaipayana Vyāsa- Virata Parva**, Trans. Protap Chandra Roy, Calcutta: Bharata Press.

Vyāsa, (1887), **The Mahābhārata of Krishna-Dwaipayana Vyāsa- Bhīṣma Parva**, Trans. Protap Chandra Roy, Calcutta: Bharata Press.

Vyāsa, (1888), **The Mahābhārata of Krishna-Dwaipayana Vyāsa- Droṇa Parva**, Trans. Protap Chandra Roy, Calcutta: Bharata Press.

Vyāsa, (1889), **The Mahābhārata of Krishna-Dwaipayana Vyāsa- Karṇa Parva**, Trans. Protap Chandra Roy, Calcutta: Bharata Press.

Vyāsa, (1890), **The Mahābhārata of Krishna-Dwaipayana Vyāsa- Shānti Parva**, Trans. Protap Chandra Roy, Calcutta: Bharata Press.

Weber, A., (1878), **The History of Indian Literature**, Trans. John Mann, Theodor Zachariae) London: Trübner & Co.

Williams M., (1986), **A Sanskrit-English Dictionary**, Delhi: Motilal Banarsidass.

Winternitz, M., (1927), **A History of Indian Literature vol I**, Calcutta: Calcutta University Press.

Yāska, (1920), **The Nighaṇṭu and Nirukta**, Trans. Lakshman Sarup, Oxford: Oxford University Press.

ÖZET

MÖ 2000’li yıllarda Kuzey Hindistan’a ulaşan Âri kökenli göçebe kabileler, MÖ 1200’lü yıllarda Ganj Vadisi’ne kadar ilerlemişlerdir. Bu topluluklar cana adıyla anılan halkları karşılamaktadır. Canalar, zamanla gelişerek canapada/mahācanapada isimli devlet yapılanmalarına dönüşmüştür. Hindistan’da antik döneme ait verilerin yeterince kaydedilmediği bilinmektedir. Bu topluluklara ait bilgilere, Vedik/Epik Dönem’e ait kaynaklar ve Buddhist/Cainist kutsal kitaplarda yer alan referanslar aracılığıyla ulaşabilmektedir.

Ele aldığımız tarihsel süreçte, yüzlerce canapada kurulmuş ve ortadan kalkmıştır. Bu canapadalardan on altısı gitgide gelişerek mahācanapada ismi verilen yerel devletler ve krallıklar halini almıştır. Kāṣī, Kosala, Vṛci, Avanti, Magadha gibi devletler, Antik Dönem Hindistan tarihini siyasi açıdan besleyen önemli aktörlerdir. Buddhizm ve Cainizm inancının yerleştiği ve yayıldığı topraklarda yer alan bu krallıklar hakkında daha fazla sayıda referans mevcuttur. Önemli krallıklar bu inançları benimseyerek beslemiş; bu inançların kutsal kaynakları da söz konusu krallıklara dair bilgilerin bir sonraki dönemlere aktarılmasını sağlamıştır.

Bu yönetimlerin en önemlisi olan Magadha Krallığı, günümüzdeki Bihar topraklarında kurulmuştur. Magadha, diğer yönetimlere göre sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri alanlarda daha üstündür. Buddhizm ve Cainizm inancının kurucuları olan Buddha ile Mahāvīra’nın bu topraklardaki krallarla işbirliği içinde yaşadıkları ve inançlarını yaydıkları bilinmektedir.

ABSTRACT

The wanderer tribes of Ārian origin, who arrived Northern India about 2000 BC, marched on the Ganges Valley about 1200 BC. These communities correspond the peoples called jana. The Janas developed over time and evolved into state structures called janapada/mahājanapada. It is known that the ancient data are not adequately recorded in India. Information about these communities can be accessed through the works of the Vedic / Epic Period literatures and the references in the Buddhist / Jainist canons.

In the historical period that we have dealing with, hundreds of janapadas have been founded and disappeared. Sixteen of these janapadas have gradually developed and turn into local states and kingdoms known as mahājanapada. States such as Kāshī, Kosala, Vṛjji, Avanti, Magadha are important actors who supporter the history of ancient India from a political point of view. There are more references to these kingdoms located in the lands where the belief in Buddhism and Jainism settled and spread. Important kingdoms have supported these beliefs by adopting them; the sacred sources of these beliefs also ensured that information about the kingdoms in question was transferred to the next periods.

The Magadha Kingdom, the most important of these administrations, was established in the territory of modern Bihar. Magadha is superior to other administrations in social, political, economic and military subjects. Buddha and Mahāvīra, founders of the faith in Buddhism and Jainism, are known to have lived in cooperation with Kings in these lands and spread their beliefs.